

TIDSKRIFT

FÖR

FOLKUNDERVISNINGEN

UNDER MEDVERKAN AV

ÖVERDIREKTÖREN B. J:SON BERGQVIST, KANSLI-
RÅDET K. E. SANDBERG, REKTORN C. O. ARCADIUS
OCH KANSLIRÅDET J. FRANZEN M. FL.

UTGIVEN

AV

J. F. BJÖRNSTÅHL

F. D. SEMINARIEADJUNKT

TRETTIOSJUNDE ÅRGÅNGEN

STOCKHOLM

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

INNEHÅLL.

Artiklar och meddelanden.

	Sid.
Utdrag ur Riksdagsberättelsen	1
Från den lagstadgade folkskolans barndomsår (Forts.) av <i>E. Eriksson</i>	12
Huru Linköpings folkskoleseminarium upprättades av <i>G. W.</i>	19
Ett förslag till skolstadga från frihetstiden av <i>Pehr Johnsson</i>	24
Inträdesfordringarna till seminariet av <i>Gösta Setterberg</i>	35
Något om undervisningen i geografi av <i>P. A. Siljeström</i>	38
Meddelande till Sv. Seminarielärareföreningen	53
I katekesfrågan. Några principuttalanden av <i>Hj. Nordin</i>	55
Folkskoleseminariernas kursplan i modersmålet av <i>Jenny Richter Ve-</i> <i>lander</i>	63
Ur praktiken av <i>Tn</i>	76
Om särskilda läroböcker för seminarierna av <i>J. F. B.</i>	87
Kristendomsundervisningen i folkskolan. Några synpunkter av <i>Th.</i> <i>Brandt</i>	91, 117
Tionde svenska seminarieläraremötet	94
Sveriges officiella statistik. Folkskolorna och Folkskoleseminarierna 1915 — 1916 av Kungl. Ecklesiastikdepartementet	107
Kristendomsämnet och den nya seminariestadgan — några erfarenheter och önskemål av <i>Nemo</i>	122
Katekesen av <i>Adolf Johansson</i>	128
Kinematografen som undervisare av <i>Dagmar Waldner</i>	132
Avskrift av K. M:ts nädiga brev till Statskontoret angående seminarie- lärares studiebesök vid folkskolor	139
K. Folkskoleöverstyrelsens cirkulär angående tillämpningen av föreskrif- terna i seminariestadgans § 13 om det s. k. enskilda arbetet	159
Ur en gammal folkskoleinspektörs minnen av <i>C. O. A.</i>	167
Ett nordiskt lärare- och lärarinneförbund av <i>Alfr. F-n</i>	178
Folkskoleöverstyrelsens utkast till förslag till småskoleseminariernas om- bildning	181

STOCKHOLM 1919

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

180788

Anmälningar och recensionier.

	Sid.
Otto Sylvan. Svenska litteraturens historia	41, 95, 102, 141
Hilma Henningsson. Välläsningens konst anm. av <i>Hj. Nordin</i>	41
O. Johnsson. Nya tidens historia	45
Richard Nordin och Sixten Samuelsson. Allmän historia för gymnasiet. D. I. Forntiden av Richard Nordin	46
Richard Nordin. Inledning till forntidens historia	47
Adolf Ahlberg. Den kristna världs- och livsåskådningen	47
Joh. Johansson. Vår kristna tro. Kungl. Katekesnämndens katekesförslag, skolupplagan	48
Hjalmar Berg. Lärjungeförsök i fysik för folkskolan	48
Gösta Kock. Bilder ur den kristna kyrkans historia II	96
R. A. Pfeiffer. Das menschliche Gehirn anm. av <i>A. Wastenson</i>	97
Erik Eriksson. Några blad ur Härnösands folkskolas historia under 1800- talet	97
Franz Broddesson. Handledning vid laborationer i kemi för folkskolese- minarier anm. av <i>E. A. Larsson</i>	103
Artur Korlén. Kortfattad tysk språklära anm. av <i>Hj. Nordin</i>	104
Malte Jacobsson. Minnesekonomi anm. av <i>C. O. A.</i>	105
O Hertwig. Mot den etiska, sociala och politiska darwinismen anm. av <i>C. O. A.</i>	144
A. Kühn. Anleitung zu tierphysiologischen Grundversuchen anm. av <i>A.</i> <i>Wastenson</i>	149
Biologische Arbeit anm. av <i>A. Wastenson</i>	150
Thor Högdahl. Sveriges natur	151
B. C. Rodhe och Joel Olsson Garpe. Läsebok. Andra skolåret	152
N. Ad. Berge. Huvudräkning för folkskolan	153
L. G. Sjöholm och A. Goës. Handledning vid undervisningen i hembygds- kunskap	184
H. Celandier och Jeanna Oterdahl. Saga och Sanning	184
Bergmark—Sörensen. Guds verk. II:2. Ur missionshistorien anm. av <i>C. O. A.</i>	186
C. A. M. Lindman. Svensk fanerogamflora	187
L. G. Sjöholm. Barnens textbok	188
Carl Edqvist. Kyrkohistoria för barndomsskolor	190
K. Folkskolöverstyrelsens underdåniga berättelse om dess verksamhet under tiden 1 juli 1916—30 juni 1917	190

Tidskrifter och annan till redaktionen insänd litteratur.

Dansk Seminarieblad	49, 100, 153, 189
Pedagogisk Tidskrift	49, 99, 154, 155, 189

Sid.

Tidskrift utgiven av Pedagogiska föreningen i Finland	49, 154, 189
Fr. Hjelmqvist och Knut Tynell. Biblioteksbladet	50, 98, 153, 155
Läsning för svenska folket	50, 155, 188
Tirfing. Tidskrift för nykterhetsundervisning	155
Alfr. Fridén. Berättelse om folkskoleväsendet i Linköping under läsåret 1916—1917	49
Redogörelse för Sv. Seminarielärareföreningens verksamhet år 1917	51
Minnesskrift utgiven av Sällskapet Sveriges språk och Fornminnen vid Fyratioårsjubileet den 1 maj 1918	101
K. L. Hagström. Årsredogörelse 1917—1918 för Ljungstedska Tekniska Yrkesskolan i Linköping	101
Nils Torpson. Redogörelse för Landskrona folkskolelärarinneseminarium 1917—1918	156
Folkskoleseminariet i Växjö. Redogörelse för läsåret 1917—1918	156
Folkskoleseminariet i Strängnäs. Redogörelse för läsåret 1917—1918	156
Joh. Johansson. Redogörelse för folkskolelärareseminariet i Linköping 1917—1918	157
Förteckning över lärare och lärjungar vid Folkskoleseminariet i Kalmar och dess övningskola vid början av läsåret 1918—1919	157
Katalog över Folkskoleseminariet i Strängnäs. Höst. 1918	190
Linköpings folkskolelärareseminarium. Lärare och lärjungar höst. 1918	190
Linköpings samgymnasium. Katalog. Höstterminen 1918	190

Utdrag ur »Berättelse om vad i rikets styrelse sedan sista lagtima riksdags sammanträde sig tilldragit».

Elevernas antal utgjorde höstterminen 1917 vid statens nio manliga folkskoleseminarier 1,187 och vid de sex kvinnliga folkskoleseminarierna 791, eller tillsammans 1,978 elever.

Avgångsexamen undergingo 1917 års vårtermin 337 manliga elever och 228 kvinnliga elever, eller tillsammans 565 elever.

Vid privata folkskolläraryrkesseminariet i Stockholm, vilket erhållit rättighet att utexaminera folkskollärarinnor, i avseende på kompetens likställda med de från statens seminarier utgående, utexaminerades 30 elever vid slutet av vårterminen 1917. Vid privata folkskolläraryrkesseminariet i Göteborg, vilket jämväl erhållit dylik examensrätt, utexaminerades 50 elever vid slutet av nämnda vårtermin.

Vid seminariet i Murjek, som är avsett för utbildande av lapsktalande småskollärare och -lärarinnor, voro höstterminen 1917 inskrivna 65 elever.

Vid seminariet i Haparanda för utbildande av finsktalande småskollärare och -lärarinnor voro samma termin inskrivna 56 elever, varav 2 manliga och 54 kvinnliga.

Vid slutet av vårterminen 1917 avlades examen för behörighet till lärarbefattning vid småskola av 14 elever vid seminariet i Murjek och av 14 elever, därav 1 manlig, vid seminariet i Haparanda.

Vid av landsting eller stad, som ej deltagar i landsting, underhållna småskoleseminarier hava vid slutet av vårterminen 1917 enligt lämnade uppgifter 311 elever undergått den prövning vid under offentlig kontroll stående seminarium för anställning som lärare vid småskola m. m., som påbjudes i nådiga stadgan den 28 maj 1897.

Prövning av behörighet till erhållande av befattning såsom lärarinna vid småskola har undergått av 193 elever vid av enskilda personer anordnade småskoleseminarier.

Till stipendier vid folkskoleseminarierna hava för vårterminen 1917 anvisats tillsammans 88,535 kronor, varjämte stipendiemedel till ett sammanräknat belopp av 20,775 kronor beviljats till de elever vid folk- och småskoleseminarier, som tala finska eller lapska språket. För höstterminen samma år hava 88,977 kronor utdelats som stipendier åt elever vid folkskoleseminarierna samt 17,450 kronor åt de elever vid folk- och småskoleseminarier, som tala finska eller lapska språken.

Statsbidrag för avlönande av lärare och lärarinnor vid folkskolor, mindre folkskolor och småskolor har år 1916 utgått med tillsammans 17,092,697 kronor 98 öre.

Understöd har år 1916 utgått till lärares avlöning vid 2,653 fortsättningsskolor med 165,179 kronor 42 öre.

År 1916 har understöd utgått för undervisning i slöjd för gossar med 466,999 kronor 20 öre samt för undervisning i slöjd för flickor med 332,765 kronor 11 öre.

Till avlönande av vikarier för folkskollärare, som av sjukdom hindrats att sköta sina befattningar, har år 1916 utbetalts av statsmedel ett belopp av 327,748 kronor 71 öre.

Till de högre folkskolorna, som uppgå till 42, har år 1916 utgått statsbidrag med 131,452 kronor 86 öre.

Statsbidrag till avlönande av lärare och lärarinnor vid av landsting inrättade småskoleseminarier har under år 1916 utgått med 49,548 kronor 12 öre.

På därom av vederbörande styrelser gjorda ansökningar har Kungl. Maj:t för år 1917 beviljat understöd åt 49 folkhögskolor med 476,399 kronor. Enligt styrelsernas berättelser hava under

nämnda år i dessa skolor undervisats 1,303 manliga och 1,499 kvinnliga eller tillsammans 2,802 elever. Av det till stipendier åt elever vid dessa skolor beviljade anslaget, 110,000 kronor, fördelades år 1917 106,220 kronor mellan 1,319 obemedlade och mindre bemedlade elever.

Till befrämjande av folkundervisningen bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnar har, enligt uppgift från statskontoret, för år 1917 å länsstat varit uppfört ett belopp av 89,530 kronor, allt till höjande av folkskolläraernas löner till och över minimum, till ökande av lärares löner vid mindre folkskolor och småskolor, till avlönande av lärare vid av staten anordnade skolor, till anskaffande av undervisningsmateriel, bildande av lärare m. m.

De allmänna folkskolorna, dövstumskolorna jämte andra folkundervisningsanstalter, som därtill äro berättigade, hava till nedsatt pris erhållit den undervisningsmateriel, som anskaffats genom folkskolöverstyrelsen. Under år 1916 uppgick kostnaden härför till 25,300 kronor 62 öre. Under samma år utbetalades 9,979 kronor 89 öre från anslaget till befrämjande av folkundervisningen bland de i rikets nordligaste trakter bosatta finnar för anskaffande av undervisningsmateriel för seminariet i Haparanda samt folkskolorna i Pajala m. fl. församlingar och 235 kronor 84 öre från anslaget till lappmarks ecklesiastikverk till undervisningsmateriel för seminariet i Murjek.

Vid institutet å Manilla för bildande av dövstumskollärare voro under läsåret 1916—1917 två elever intagna. I provårskurs vid Lunds och Vänersborgs dövstumanstalter under nämnda läsår deltog två elever.

I samtliga dövstumanstalterna hava under läsåret 1916—1917 varit intagna 626 elever.

Till uppehållande av dövstumskolor har för år 1917 anslagits ett belopp av 143,087 kronor 50 öre, varjämte till tredje dövstumskoldistriktets lantbruksskola å Råbylund utanordnats ett belopp av 1,000 kronor.

Vid institutet för blindas å Tomtebodas voro vid början av höst-

terminen 1916 intagna 129 elever, därav 75 gossar och 54 flickor. Under läsåret 1916—1917 hava 18 gossar varit hänvisade till hantverksskolan i Kristinehamn för erhållande av undervisning. 20 elever avgingo efter fullbordad lärokurs, 3 på grund av väsentligt förbättrad synförmåga och 6 på grund av bristande förmåga att tillgodogöra sig undervisningen. Provårskurs vid institutet har under läsåret 1916—1917 genomgått av 2 elever.

Vid förskolan för blinda å Tomtebodavoro vid början av höstterminen 1916 intagna 40 elever, varav 23 gossar och 17 flickor. Under läsåret 1916—1917 utskrevos 4 elever på grund av oförmåga att tillgodogöra sig undervisningen.

Vid förskolan för blinda i Växjö voro under höstterminen 1916 intagna 35 elever, 23 gossar och 12 flickor.

Vid hantverksskolan i Kristinehamn för blinda voro vid början av höstterminen 1916 inskrivna 52 elever.

Till skolhemmet för blinda dövstamma i Vänersborg har Kungl. Maj:t för år 1916 beviljat 8,945 kronor 10 öre. Under året undervisades därstädes 18 elever.

Till understöd åt anstalter och föreningar, som anordna populärvetenskapliga föreläsningar, beviljade riksdagen på extra stat för år 1917 ett anslag av 192,000 kronor samt medgav, att av detta anslag finge enligt Kungl. Maj:t fastställda villkor användas dels högst 12,000 kronor till understöd åt centralbyråer och undantagsvis även åt andra sammanslutningar för förmedling av dylika föreläsningar, dels 2,000 kronor till en hos folkskolöverstyrelsen anställd föreläsningskonsulent, dels högst 3,000 kronor till understöd åt vissa nybildade anstalter, dels ock högst 8,000 kronor till understöd åt vissa anstalter och föreningar för av dem havda resekostnader för föreläsare. Av nämnda anslag har Kungl. Maj:t tilldelat understöd med sammanlagt 189,220 kronor åt 526 anstalter för anordnande av populärvetenskapliga föreläsningar samt åt 1 centralbyrå och 19 andra sammanslutningar för förmedling av dylika föreläsningar.

Katekesnämnden.

För främjande av katekesfrågans lösning förordnade Kungl. Maj:t genom beslut den 24 mars 1911 för en tid av tre år, räknat från och med den 1 maj 1911, en nämnd med uppgift att granska förslag till läroböcker i den kristna tros- och sedeläran, samt utsåg därvid till ordförande i nämnden biskopen i Växjö stift N. J. O. H. Lindström och till ledamöter överdirektören B. J:son Bergqvist, Stockholm, professor E. M. Billing, Uppsala, överläroaren, numera undervisningsrådet N. O. Bruce, Stockholm, extra ordinarie hovpredikanten, kyrkoherden i Södertälje pastorat friherre K. A. Leijonhufvud samt f. d. byråchefen i ecklesiastikdepartementet, kanslirådet I. A. Lyttkens, Stockholm. I nämndens sammansättning ägde därefter de förändringar rum, att Kungl. Maj:t på därom gjorda underdåniga ansökningar entledigade Bergqvist, Bruce och friherre Leijonhufvud från uppdraget såsom ledamöter av nämnden, Bergqvist från och med den 5 oktober 1912, Bruce från och med den 24 oktober samma år och friherre Leijonhufvud med utgången av april 1914, samt förordnade läroverksadjunkten N. A. Gudmundsson-Bergstrand, Hälsingborg, att i Bergqvists ställe, överläroaren J. E. Björkman, Kiruna, att i Bruces ställe och e. o. hovpredikanten, kyrkoherden i Göteborgs Oskar Fredriks församling V. E. Rundgren att i friherre Leijonhufvuds ställe vara ledamöter av nämnden.

Genom beslut den 19 december 1913 föreskrev Kungl. Maj:t, att nämndens verksamhet skulle fortsätta tills vidare under ytterligare tre år, räknat från och med den 1 maj 1914.

På av nämnden gjord underdånig framställning bemyndigade Kungl. Maj:t genom beslut den 23 juli 1915 nämnden att genom en av nämndens ledamöter låta utarbeta förslag till lärobok i den kristna tros- och sedeläran och föreskrev tillika, att nämnden efter vederbörlig prövning av arbetet skulle till Kungl. Maj:t inkomma med det yttrande och förslag, vartill anledning kunde förefinnas.

Såsom av nämnden förordnad sekreterare har tjänstgjort sekreteraren hos Stockholms folkskoleledning O. G. S. Wibelius.

Sedan nämnden med skrivelse den 18 april 1917 till Kungl. Maj:t överlämnat förslag till ny kateketisk lärobok i anslutning till Luthers lilla katekes och förslag till reviderad översättning av samma katekes, förklarade Kungl. Maj:t genom beslut den 19 maj 1917, att nämndens verksamhet skulle anses hava upphört med utgången av april 1917.

De kostnader nämnden medfört för statsverket uppgå till omkring 68,438 kronor.

Lärlönenämnden.

Genom beslut den 5 juli 1912 uppdrog Kungl. Maj:t åt en utredningsnämnd att efter verkställd undersökning framlägga förberedande förslag till ny löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen dels vid rikets allmänna läroverk — därvid även frågan om kvinnors anställning i utsträckt omfattning vid dessa läroanstalter borde tagas i betraktande — dels vid folkskoleseminarierna, dels vid folk- och småskolorna, dels ock, i den mån förhållandena därtill föranledde, vid med förutnämnda skolor närbesläktade läroanstalter. Till ordförande i nämnden förordnades kanslirådet, numera överdirektören och chefen för postsparbanken, P. E. Lindström, Stocksund, samt till medlemmar dåvarande ledamoten av riksdagens andra kammare, lektorn J. F. Nyström, Stockholm, läroverksadjunkten A. Holkers, Göteborg, ledamoten av riksdagens första kammare, läroverksadjunkten O. Olsson, Göteborg, teckningsläraren K. H. Segerborg, Stockholm, seminarieadjunkten Anna Elisabeth Sörensen, Falun, dåvarande ledamoten av riksdagens första kammare, överläraren, numera undervisningsrådet N. O. Bruce, Stockholm, folkskolläraren S. Nylund, Stockholm, folkskollärarinnan Matilda Persson, Sonstorp, samt småskollärarinnan Anna Olsson, Kolbäck. Genom nådigt beslut den 19 december 1913 entledigade Kungl. Maj:t på gjord ansökan Bruce med utgången av år 1913 från förordnandet som ledamot i nämnden.

Kungl. Maj:t uppdrog vidare den 10 oktober 1913 åt nämnden att, sedan det arbete, som anförtratts åt nämnden genom ovan nämnda nådiga beslut, slutförts, verkställa erforderlig utredning och avgiva förslag rörande löneförhållandena vid statsunderstödda enskilda läroanstalter.

Genom beslut den 13 oktober 1915 föreskrev Kungl. Maj:t, att det Segerborg, Anna Elisabeth Sörensen, Matilda Persson och Anna Olsson meddelade uppdrag att vara ledamöter av sagda nämnd skulle — i den mån deras medverkan ej erfordrades för slutförande av det nämnden genom nådiga beslutet den 5 juli 1912 förelagda arbetet — upphöra, då nämnden överginge till behandling av frågan om löneförhållandena vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, samt förordnade föreståndarinnan för Djursholms samskola, filosofie magistern Ester Charlotta Lager och lärarinnan vid Strängnäs elementarläroverk för flickor Ninni Huldt att från nämnda tid vara ledamöter av ifrågavarande nämnd. Sedan Ninni Huldt anhållit om entledigande från det henne sålunda lämnade uppdraget, förordnade Kungl. Maj:t genom beslut den 9 november 1915 föreståndarinnan för Kjellbergsska flickskolan och högre lärarinneseminarier i Göteborg Thyra Kullgren att i Ninni Huldts ställe vara ledamot av nämnden.

Nämnden har under 1917 utarbetat sitt betänkande nr IV, innehållande förslag till bestämmelser angående:

avlöning av lärarinnor vid högre flickskolor, högre goss- och samskolor, enskilda mellanskolor, enskilda högre lärarinneseminarier, privata kvinnliga folkskoleseminarier och statens skolköksseminarium (högre lärarinneseminarierets hushållsskola);

statsunderstöd till nämnda läroanstalter,

sjukavlöning och pension för den vid nämnda läroanstalter anställda lärarpersonalen; samt

lönetsrätt vid övergång från privata läroanstalter till statsläroverk och kommunala mellanskolor.

Ifrågavarande betänkande är under tryckning.

Statens kostnader för nämnden uppgingo den 31 december 1917 till omkring 370,500 kronor.

Bibelkommissionen.

Bibelkommissionen, bestående av f. d. professorerna E. H. W. Tegnér, Lund, och E. G. W. N. Rudin, Uppsala, samt biskopen J. W. Personne, Linköping, avslutade, med biträde av en för ändamålet särskilt förordnad granskningsnämnd, under år 1912 sitt arbete med översättning av nya testamentet och befordrade samma år översättningen till trycket, varefter, sedan ett på grund av vissa omständigheter fördröjt tillägg, omfattande ordförklaringar m. m., blivit färdigt, översättningen i maj 1915 överlämnades till Kungl. Maj:t.

Genom beslut den 1 oktober 1915 inhämtade Kungl. Maj:t kyrkomötets yttrande över ej mindre den år 1903 för kyrkomötet framlagda provöversättningen av gamla testamentets kanoniska böcker än även den av bibelkommissionen verkställda överarbetade provöversättningen av nya testamentet.

Härefter uppdrog Kungl. Maj:t genom beslut den 3 december 1915 åt kommissionen att, efter införande i den av Kungl. Maj:t till kyrkomötet överlämnade översättningen av de utav kyrkomötets bibelnämnd förordade rättelser och av de nödvändiga ändringar, som bibelkommissionen i övrigt kunde finna påkallade, före den 1 september 1916 utgiva en ny normalupplaga av gamla och nya testamentets kanoniska böcker, med skyldighet för bibelkommissionen att i god tid hos Kungl. Maj:t göra framställning beträffande upplagans tryckning. Vidare förordnade Kungl. Maj:t, att bibelkommissionen vid utförande av detta uppdrag skulle bestå av dåvarande biskopen i Växjö stift N. J. O. H. Lindström, Personne och Tegnér, varjämte föreskrevs, att erforderliga förberedande utredningar skulle verkställas med avseende å gamla testamentet av Tegnér och med avseende å nya testamentet av Lindström. Därjämte förordnade Kungl. Maj:t docenten vid universitetet i Lund E. Eidem och docenten vid universitetet i Uppsala C. J. Lindblom att vid ifrågavarande förberedande utredningar biträda, den förre Tegnér och den senare Lindström. Sedan Lindström den 12 oktober 1916 avlidit,

förordnade Kungl. Maj:t genom beslut den 24 oktober 1916 bemålde Lindblom att vid utförande av ifrågakomna uppdrag i Lindströms ställe vara ledamot av bibelkommissionen.

Med anledning av gjorda framställningar beviljades genom nådiga beslut den 1 september 1916 och den 9 mars 1917 kommissionen uppskov till den 1 augusti 1917 med utgivandet av förberörda normalupplaga. I sammanhang med sistnämnda nådiga beslut förordnades Eidem att vara ledamot av kommissionen.

Sedan kommissionens uppdrag slutförts, har kommissionen med skrivelse den 29 september 1917 till Kungl. Maj:t överlämnat den nya normalupplagan av gamla och nya testamentets kanoniska böcker med tillhörande »ordförklaringar och sakupplysningar».

Psalmboksnämnden.

Genom beslut den 23 december 1915 uppdrog Kungl. Maj:t åt en nämnd, bestående av biskopen i Lunds stift A. G. L. Billing, biskopen i Karlstads stift J. A. Eklund, biskopen i Härnösands stift E. F. Lönegren, redaktören E. N. Söderberg, Uppsala, skriftställaren P. A. L. Hallström, Storängen, samt adjunkten vid högre allmänna läroverket i Örebro K. G. E. Liedgren att efter granskning av 1914 års psalmboksförslag utarbeta förslag till ny psalmbok för svenska kyrkan. Under år 1916 hava Hallström och Liedgren på egen begäran entledigats från det dem sålunda meddelade uppdraget; och har Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 4 augusti 1916 förordnat docenten vid universitetet i Lund M. F. Böök till ledamot av nämnden.

Med skrivelse den 12 juni 1917 har nämnden till Kungl. Maj:t överlämnat förslag i ämnet.

Kostnaderna för nämnden belöpa sig till omkring 5,100 kronor.

Sakkunniga för fortsatt utredning av frågorna om den lägre tekniska undervisningen, fortsättningsskolan och den lägre handelsundervisningen m. m.

På grund av Kungl. Maj:ts bemyndigande beslöt chefen för ecklesiastikdepartementet den 15 december 1916 att såsom sakkunniga för att inom departementet biträda vid den fortsatta utredningen av frågorna om den lägre tekniska undervisningen, fortsättningsskolan och den lägre handelsundervisningen samt det inbördes förhållandet mellan dessa olika undervisningsområden tillkalla landshövdingen i Kristianstads län friherre G. L. de Geer, slöjdinspektören hos folkskolöverstyrelsen J. H. Berg, tekniske konsulenten hos kommerskollegium, lektorn P. V. M. Berglund, modellsnickaren W. E. Karlsson, Stockholm, inspektören över den lägre lantbruksundervisningen i södra distriktet E. Ljung, Svalöv, rektorn vid tekniska elementarskolan i Malmö F. G. A. Montén, skräddarmästaren J. F. Nyström, Stockholm, ledamöterna av riksdagens andra kammare, lantbrukaren D. H. Pettersson i Bjälbo och numera statsrådet K. V. Rydén, rektorn vid Kristinehamns praktiska skola N. Schenke och överingenjören I. Svedberg, Billesholm. Till de sakkunnigas ordförande har de Geer utsetts, varjämte åt Montén uppdragits att tjänstgöra såsom sekreterare hos de sakkunniga.

Sedan Svedberg anhallit om entledigande från berörda uppdrag, beslöt departementschefen den 25 januari 1917 anmoda överingenjören N. Fredriksson, Svedala, att biträda vid den fortsatta utredningen av nämnda frågor.

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 2 mars 1917 tillkallade departementschefen genom särskilda beslut den 3 mars och den 3 april 1917 yrkesinspektören Kerstin Hesselgren, Stockholm, och sekreteraren hos socialdemokratiska kvinnoorganisationernas centralstyrelse Agda Östlund, Stockholm, att biträda vid ifrågavarande utredning i vissa delar.

De sakkunniga hava, efter slutfört uppdrag, den 3 oktober 1917 avgivit utlåtande med utredning och förslag till ordnan-

de av fortsättningsskolan, den lägre tekniska undervisningen, den lägre handelsundervisningen och närliggande undervisningsområden.

Kostnaderna för detta arbete uppgå till omkring 21,133 kronor.

Sakkunniga för utarbetande av förslag till ändrade bestämmelser beträffande lärarnas vid de allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet och folkskoleseminarierna ställning i disciplinärt avseende.

Genom Kungl. Maj:ts beslut den 29 september 1916 bemyndigades chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla en sakkunnig person för att inom nämnda departement biträda vid utarbetande av förslag till ändrade bestämmelser beträffande lärarnas vid de allmänna läroverken, högre lärarinneseminariet och folkskoleseminariernas ställning i disciplinärt avseende. I anledning härav tillkallades såsom sakkunnig docenten vid universitetet i Uppsala H. C. Wikander.

Genom beslut den 21 augusti 1917 bemyndigades chefen för sagda departement att tillkalla ytterligare en sakkunnig person för att inom departementet biträda vid utarbetandet av omförmälda förslag. På grund härav och sedan Wikander anhallit om entledigande från det honom meddelade uppdraget, har departementschefen den 24 september 1917 för ändamålet såsom sakkunniga tillkallat lektorn vid högre allmänna läroverket i Linköping K. V. Beckman och docenten vid universitetet i Uppsala Å. E. V. Holmbäck.

De sakkunniga hava efter nödiga förarbeten uppgjort utkast till betänkande i frågan. Uppdraget beräknas bliva slutfört under någon av de första månaderna år 1918.

Detta arbete hade vid utgången av år 1917 medfört en kostnad för statsverket av omkring 1,787 kronor.

Från den lagstadgade folkskolans barndomsår.

(Föredrag av folkskolläraren *E. Eriksson* i Härnösand vid Västernorrlands läns fjortonde folkskolläraremöte därstädes den 18 juni 1917.) Forts.

Det fanns dock *ett* problem, som vållade 1850-talets lärare större bekymmer än frågan om folkskolans ledning, om lärareutbildningen och om undervisningsmetoderna. Det var det gamla och alltjämt upprepade spörsmålet: vad skola vi äta och dricka, och vad skola vi kläda oss med? Låt oss nu höra på vad sätt 1842 års nådiga stadga angående folkundervisningen i riket sökte trygga *lärarens ekonomiska ställning*.

Den säger: »Vederbörligen enligt denna författningsföreskrift examinerad och antagen skollärare åtnjute i årlig lön minst sexton tunnor spannmål, varav åtta tunnor erläggas in natura, hälften i råg och hälften i det eller de andra sädesslag, i vilka kronotionden inom orten utgår, men de övriga åtta tunnorna alltid betalas med penningar till ett bestämt belopp av femtio-tre riksdaler 16 skilling banko.» Till löneförmånerna hörde dessutom bostad och bränsle ävensom vinterfoder och sommarbete åt kon samt, där så lät sig göra, en bit jord till trädgårdstäppa.

Hur levde han då på dessa inkomster? Vi låta en lärare i Svensk folkskoletidning 1852 besvara den frågan.

Utgående från att en skollärares ordinarie inkomst förutom husrum och vedbrand ej kunde beräknas till mer än 200 riksdaler riksgälds och efter att hava utförligt uppvisat, hurusom utgifterna för mat, kläder och skatt för ett hushåll på fem per-

soner uppgingo till 412 riksdaler, fortsätter han: »Varthän bär nu detta resultat? Skolläraren innehar 200 rdr rgs i inkomst (och mången därunder) och, om han skall någorlunda kunna försörja sig och de sina, så utgöra hans utgifter 412 rdr, och dessa utgifter äro ganska nätt tilltagna. Var taga de resterande 212 rdr? Om man är lycklig att årligen genom extra förtjänster inkassera 100 rdr, så är det mycket; men likväl uppstår en rest av 112 rdr. Vem kan med sansad eftertanke så mycket undra över, då en skollärare tjänat några år för en knapp lön och sett sig år efter år bliva skuldsatt, och då han icke förmår att betala, han blir ansedd som bedragare, vem kan undra över, att hans mod sviktar, hans kraft avtager och hans håg kallnar?» En tröst har dock författaren: »Tiden är kort för oss», säger han. »En bättre lott väntar oss, om vi äro Kristi tjänare.» Och han slutar den enkla men gripande skildringen av sin ekonomiska ställning med denna önskan: »Måtte våra efterkommande få lyckligare dagar i timligt hänseende!»

Naturligtvis hade läraren mången gång högre inkomster, än vad vi nyss sett, där nämligen rikligare tillfällen gavs till inbringande extra arbete, där befattningen var förenad med organist- och klockaretjänst eller i de församlingar, där lönen ej begränsades till endast minimibeloppet, men å andra sidan voro mångenstädes biförtjänsterna helt obetydliga, och i sådant fall blev ju hans ställning ännu sämre än den nyss citerade lärarens. Som allmänt omdöme torde kunna gälla, vad en insändare skriver i Triaden 1855: »I vårt kära fädernesland äro skollärelöerna på de allra flesta ställen så små, att en familj icke utan yttersta nöd kan därpå livnära sig.»

Rådde sålunda i många lärarehem dylika näringsbekymmer under den tid, hufvudens krafter tilläto honom att oavbrutet sköta sin tjänst, hur svårt blev det då ej, om han genom sjukdom hindrades från att fullgöra sin tjänsteplikt och därigenom gick förlustig större eller mindre del av sin lön, och hur dyster skulle inte den tiden te sig för honom, då han gammal och utsliten måste avgå från sin tjänst ofta utan att ha utsikt till ens den minsta lilla pension! Ty folkskolestadgan innehöll då ingen

bestämd föreskrift om när och med vilket belopp pension skulle utgå utan lät den saken »bero av församlingens och skolstyrelsens prövning». Och sockenstämmorna visade sig långt ifrån angelägna att besluta om bidrag till underhåll för den avgångne skolmästaren. Det hände till och med, att en anhållan om ålderdomsunderstöd tillbakavisades med den förklaringen, »att i fattighuset kan väl finnas plats för skolläraren, då den dagen kommer».

Till detta kan nu läggas, att *folkskollärarens rättsliga ställning* vid denna tid synes hava varit ganska osäker. Det hände — att döma efter en besvärshandling, inlämnad till domkapitlet i Lund 1855¹ — att vederbörande skolrådsordförande ledigannonserade en plats, som förut var besatt med lagligen anställd lärare, och detta utan att läraren i fråga blivit varnad eller uppsagd, ja, utan att han av ordföranden ens erhållit någon anmärkning för det sätt, på vilket han skött sina åligganden. Men sådant väckte till och med på den tiden en viss häpnad, såsom synes av de ord, med vilka Triaden beledsagar den förorättade lärarens i tidningen införda klagoskrift. Den påpekar, att man ej sällan fick höra, hur än den ene, än den andre pastorn förnekade den stackars skolmästaren utbekommandet av hans fulla lön, och huru en »varning» kunde givas därför att läraren syselsatte sig något med litteratur (förmodligen tidningsskriveri!). Men att ledigannonsera en tjänst, skött av en behörigen befullmäktigad tjänsteman, är, säger tidningen, »verkligen någonting oerhört, och med spänd väntan är det vi emotse utslaget å besvärsskriften över detta själsvåld».

Helst skulle man ju vilja tänka sig ett sådant fall såsom förorsakat av förbiseende från skolrådsordförandens sida. Men bläddrar man igenom några årgångar skoltidningar från 1850-talet, finner man, att ovan relaterade händelse ej var någon så alldeles enstaka företeelse, och man begår knappt något misstag, om man tyder den såsom ett skolrådsordförandens väl så djärva försök att göra sig kvitt en lärare, som av en eller annan anledning blivit honom misshaglig.

¹ Vi följa allttjämt skoltidningarna.

Lärarens sociala ställning behöva vi, efter vad som blivit sagt om hans ekonomiska och rättsliga förhållanden, endast flyktigt beröra. Då en lärare hade verkligt anseende, var detta nog ofta vunnet mera genom arbete utom än i skolan. Förenade tjänster gävo honom måhända i egenskap av »kantor» den pondus, han i allmänhetens ögon såsom lärare saknade, och hans anseende växte i ej ringa grad, om han sysslade med bouppteckningar, auktionsförrättningar, advokatverksamhet och dylikt. I sådant fall erhöi han ej sällan även kommunala förtroendeuppdrag.

Vi sluta nu denna skildring av den lagstadgade folkskolans barndomstid med att anföra några uttalanden, vilka — utöver vad som därom sagts i kapitlet om folkskolans ledning — visa, *hur den unga folkskolan bedömdes av sin egen tid.*

En insändare i Triaden 1854 gör följande jämförelse mellan dåvarande förhållanden och folkbildningens tillstånd 10 år före folkskolestadgans utgivande: »För omkring 22 år sedan inskrevs insändaren härav i den då öppnade folkskolan i U., varefter till inträde anmälades ett stort antal ungdom från 13 t. o. m. 20 år, varav flertalet icke ens kände alfabetet, oaktat i många år förut funnits en s. k. fattigskola; nu däremot utskrivs barnen vid 13 å 14 års ålder, varav en stor del kunna avlägga prov på god kännedom i alla de ämnen, varuti folkskolan är skyldig att undervisa.»

Och i sin berättelse till ecklesiastikdepartementet om undervisningsexpositionen i London 1854 skriver Siljeström: »Våra lärjungars arbeten syntes mig fullt jämförliga med vad andra länder presterat; och är det mig en särdeles fögnad att kunna omnämna de verkligen över förväntan vackra prov både av skönskrivning, kartritning och annan teckning, som inkommit från flere folkskolor, så i Stockholm som andra städer och på landsbygden. En sats modeller av åkerbruksredskap och diverse utensilier, tillverkade av lärjungar i Flens slöjdskola i Södermanland, tillvann sig uppmärksamhet för det egna och lämpliga uti detta slags övningar.»

Ett dylikt omdöme av en sådan auktoritet på undervisningens område var ju hedrande nog. Men att vår folkskola dittills helt

naturligt dock blott tagit de första stegen på sin bana antydes av en artikel i den förut citerade tidskriften Skolens Reform, där det heter: »Svenska folkskolan är såsom nationalangelägenhet ännu så ny och oordnad, att det faller sig ganska svårt att säga något tillförlitligt om hennes egentliga beskaffenhet i sin helhet. Visserligen hava vi i varje socken en och i somliga socknar ända till 6 å 8 skolor med tillhörande i allmänhet utmärkt vackra och solida skolhus, visserligen hava vi i hela riket 12 folkskollärareseminarier, vartdera försett med en prästerlig föreståndare, och i de allra flesta folkskolor vederbörligen examinerad lärare jämte bänkar, tabeller, ringklockor, visselpipa och pekpinnar; men en verklig folkbildningsanstalt — därtill hava vi egentligen blott en början ännu; jag vågar dock hoppas, att det är en god och ändamålsenlig början, som med tiden skall komma att bära välsignelserika frukter.»

Men där fälldes också mycket hårda domar över folkskolan. I en artikel i tidskriften Föreningen 1858 med rubrik *Ett ord medan tid är* säger sig en författare, som framträder under märket J. B. R., visserligen hava funnit bevis för »att det svenska folket ännu icke var av Gud förkastat», men fortsätter: »Huru rudant var detta svenska folk, innan 1842 års folkskola med sina följder av förvillelser och otro lik giftiga svampar uppsköt ur en jord, från vilken man därintill var van att endast finna barnslig fromhet, gudaktighet och dygd? Då kunde detta folk liknas vid blomstret i Saron, men nu? Hjärtat svider vid tanken på allt det onda 1842 års folkskola orsakat Svea land, och det är hög tid att uppträda däremot med all möjlig kraft. — Vad gott har den eggelse till omtanka och flit, folkskolan med sin begreppsutveckling skulle framkalla, förmått åstadkomma? Måhända sköter bonden sin jord bättre än förr, men vartill använder han de stigande inkomsterna? Han bygger sig palatslika bostäder, på samma gång han vägrar laga taket på den koja, själasörjaren bebor. Bondens bord sviktar nu mången gång under tyngden av konungsliga anrättningar, på samma gång han knotar över att utgiva de få sädeskorn, varav prästen med hustru och barn skola livnära sig; och i stället för att prästen fordom

var bondens mest aktade gäst, anser han sig numera bevisa själasörjaren en nåd, om han bjuder honom till sina gästamöten.»

Denna skildring är ju sådan, att man helst tänker sig stå inför ett i lätt genomskinligt syfte åstadkommet falsarium. Men då redaktionen anger författaren såsom varande en präst från norra Sverige och ingen efterföljande polemik ger någon anledning till motsatt uppfattning, torde vi kunna beteckna framställningen i fråga som ett låt vara mycket oförblommerat uttryck för de tankar om och känslor gentemot folkskolan, som för 60 år sedan nog rådde på sina håll. Ytterligare utvecklar emellertid författaren sina tankar om folkskolan, varvid han betecknar begreppsutvecklingen såsom »ett förfärligt ont, vars följder icke kunna beräknas», och slutar så sin fem sidor starka klagovisa med dessa ord: »Försök därför icke mer att kämpa för 1842 års folkskola! *Den skall falla!*»

En vacker kontrast till denna svartmålning utgör pastor Fjellstedts uttalande om folkskolan i »Bibelvänner», där han säger: »Det är i sig själv ett glädjande tidstecken, att allmogens barnuppföstran blivit gjord till föremål för den allmänna lagstiftningen.» Och den tidens lärare tyckas i honom ha haft en verklig vän för att ej säga beundrare. »Då man betänker», fortsätter han nämligen, »huru liten tid de varit i tillfälle att ägna sig åt sina studier, så måste man förundra sig över deras mått av kunskaper och den bildning, de inhämtat. Många kunna skriva sådana brev, tala och undervisa så, att det skulle göra mången prästman ära. Betänker man deras ringa inkomst, så måste man också förundra sig över, att de därmed äro i stånd att försörja sig själva och sin familj och att i deras torftiga bostad härskar en trevlig snygghet och en ordning, som också måste vara ett nyttigt exempel för folket. Man kunde säga ännu mer till deras fördel, men detta är ingalunda ändamålet med dessa rader, utan det som nu blivit sagt kan icke hava något annat syftemål än att söka förmå så många av folket som möjligt att understödja och underlätta sådana lärares arbeten, att hos barnen inplanta vördnad och kärlek till läraren och lust till skolan, att behandla läraren med aktning och i timliga ange-

lägenheter sörja för honom så, att han aldrig behöver nedtryckas av nöd och bekymmer, samt avhjälpa såvitt möjligt är alla sådana svårigheter, med vilka han kan hava att kämpa. Att sålunda underlätta hans kall och uppmuntra honom och likasom arbeta honom i händerna är nödvändigt till skolans och uppfostringsarbetets framgång.»

Mycket olika bedömdes sålunda den unga folkskolan av sin samtid. Den hade, som vi se, varma förespråkare, men många voro ock de, som huvudsakligen fäste sig vid hennes brister och kanske än mer vid de olägenheter, de ansågo skolplikten medföra, och som därför ingenting högre önskade, än att hon skulle falla.

Att denna de sistnämndas önskan ej gick i uppfyllelse, att tvärtom *de* fingo rätt, som i den svenska folkskolan älskade se en livskraftig planta med rika utvecklingsmöjligheter, för detta ha vi helt visst att tacka föregångsmän som en Rudenschöld, en Siljeström, skolmyndigheter sådana som Härnösands domkapitel, skolrådsordförande som kyrkoherden i Härnösand, biskop Bergman, hängivna vänner sådana som pastor Fjellstedt och sist men ej minst alla männen i ledet, den gamla tidens skolmästare, vilka trots bristfällig utbildning, trots stora ekonomiska bekymmer, trots svårigheter och prövningar av alla slag genom plikttroget arbete förde den fram mot en allt ljusare och rikare tillvaro. Deras förtjänst är det ock i hög grad, att vår folkskola nu på sin 75-årsdag med glad tillförsikt kan se framtiden till mötes. Att den svenska folkskolan allt framgent, det växande släktet i älskat fosterland till båtad, må finnas villig och skicklig att lösa de krävande uppgifter, dem framtiden kommer att ställa på henne, det vilja vi alla innerligt hoppas.

Huru Linköpings Folkskoleseminarium upprättades.

När efter långa överläggningar, flera remisser till utskotten rikets ständer omsider sammanjämkat sina meningar och beslutat en skrivelse till Kungl. Maj:t om ett ordnande av rikets folkskolväsende, samt Kungl. Maj:t godkänt de ändringar, som ständerna behagat göra i den kungliga propositionen därom, utfärdades den 18 juni 1842 vår första allmänna folkskolestadga. I den intogos ock de grundläggande bestämmelserna för organisationen av de seminarier, som skulle få till uppgift att utbilda de för folkskolorna behövlige lärarekrafterna. Åt domkapitlen överläts rätten och skyldigheten att närmare bestämma, vad som rörde »skollärareelevernas ändamålsenliga bildning i hänseende till undervisningstiden inom seminarium, prövningar» m. m. Åt samma myndighet uppdrogs ock att förordna föreståndare och att ombesörja elevernas undervisning i kyrkosång och enkel gymnastik. På grund av dessa föreskrifter och sedan direktionen för den i Linköping inrättade »lankasterskolan» förklarar, att från dess sida intet hinder komme att möta, för att skolan finge användas för seminarieelevernas praktiska övningar, fastställde domkapitlet att gälla tills vidare följande »Reglemente för ett med meranämnda lankasterskola förenat seminarium för bildande av folkskolelärare inom Linköpings stift.»

§ 1.

»Den, som till seminarieföreståndare utses, skall icke allenast äga grundlig kännedom i de föreskrivna lärostycken, utan även övning och vana i skolundervisning.»

§ 2.

»Elevernas teoretiska undervisning och praktiska skoleövning, ehuru bestämt åtskilda, må likväl kunna åt en och samma lärare anföras; ävensom den teoretiska undervisningens särskilda lärostycken dels fördelas på flera, dels överlämnas åt en lärare, allteftersom lämpligast prövas.»

§ 3.

»Eleverna skola på bestämda lärotimmar av förståndaren och de utsedda lärarne undervisas i alla föreskrivna lärostycken, varjämte de likaså skola på bestämda timmar inhämta praktisk övning i skollärarekallet i den av en enskild givares frikostighet här i staden inrättade lankasterskolan.»

§ 4.

»Föreståndare och lärare skola var i sitt lärostycke förelägga eleverna lämpeliga hemläsningar samt meddela dem råd och anvisningar till de förelagda studiernas noggranna, flitiga och ändamålsenliga vård.»

§ 5.

»Domkapitlet förordnar en av sina ledamöter, vilken såsom seminarieinspektör jämte uppsikten över de anbefallda examina även i allmänhet förer inseende över undervisningens ordentliga fortgång och disciplinens vidmakthållande.»

§ 6.

»Tjänliga läroböcker och kurser skola av föreståndaren och lärare antagas i samråd med inspektör och med dess bifall.»

§ 7.

»Det av allmänna medel anslagna arvudet skall av domkapitlet mellan de anställda lärarne på lämpligt sätt fördelas.»

§ 8.

»Seminarium förbliver alltid under Efori och domkapitlets speciella tillsyn, och kommer detta reglemente likasom allt, vad rörande seminarium varder nu eller framdeles förordnat, att gälla endast så länge och såvida bemälda auktoriteter därutinnan ingen förändring besluta.»

I enlighet med ovan antagna reglemente beträffande Linköpings stifts folkskolelärareseminarium bestämde domkapitlet, att det skulle öppnas i januari 1843, och fastställde följande läsordning att gälla tillsvidare:

»a) Teoretisk undervisning:

1. *Kristendom och biblisk historia:*

Måndagar, Tisdagar, Torsdagar och Fredagar mellan kl. 8 och 9 fm.

2. *Historia och Geografi:*

Måndagar, Tisdagar, Torsdagar och Fredagar mellan kl. 11 och 12 fm.

3. *Geometri:*

Onsdagar och Lördagar emellan kl. 8 och 9 f. m.

4. *Linearteckning och Naturlära:*

Onsdagar och Lördagar mellan kl. 11 och 12 f. m..

5. *Räkning:*

Onsdagar och Lördagar mellan kl. 2 och 3 e. m.

6. *Koralsång:*

Onsdagar och Lördagar mellan kl. 3 och 4 e. m.

7. *Gymnastik:*

Lördagar mellan kl. 9 och 11 f. m.»

»b) Praktisk skolövning:

Alla förmiddagar ifrån kl. 9 till 11 med undantag av Lördagar.

Alla eftermiddagar ifrån kl. 2 till 4 med undantag av Onsdagar och Lördagar.

Vid den praktiska övningen må eleverna efter tillfälle användas såsom monitörer; ävensom de böra i mån av tillgång kunna till ett visst antal permitteras för att lämnas tid till egen hemläsning.»

Domkapitlet fördelade nu till en början undervisningen mellan *föreståndaren*, som tillerkändes att arvode av 250 riksdaler banko, *sångläraren*, som för sitt arbete skulle bekomma 66 riksdaler 32 skilling banko, *gymnastikläraren*, som skulle erhålla 33 riksdaler 16 sk. b:o, och *läraren i linearteckning*, som skulle ersättas med samma belopp som den sistnämnde. För den praktiska skolövningen skulle utbetalas 50 riksd. b:o.

Till föreståndare för seminariet antogs tills vidare föreståndaren för Ljungstedtska lankasterskolan, prästmannen *J. Wiström*.

Till inspektör utsågs vid ett senare tillfälle domprosten Sven Lidman.

Den 17 januari 1843 granskade domkapitlet de inkomna ansökningarna om inträde, och sedan Wiström meddelat, att omkring tjugu elever kunde mottagas, uttogs detta antal bland de sökande och tilläts avlägga inträdesprov, varefter alla tjugu intogos som elever. Av dessa tjugo voro åtta tjänstgörande klockare och organister i församlingar, sju voro skollärare eller barnlärare, en var organistkandidat, en bruksbokhållare, och tre hade icke uppgivit något föregående yrke.

Som domkapitlet fann elevernas ringa antal icke motsvara stiftets behov av lärarekrafter, beslöts att öka det, så snart omständigheterna tillstodde det. Seminarieföreståndaren anmodades att i tidningarna tillkännagiva inträdesfordringarna. Åt de inträdessökande, som på grund av brist på utrymme denna gång måst tillbakavisas, lovade domkapitlet att, i mån som lediga platser yppades i läroanstalten och deras inlämnade betyg och föregående prövning därtill gäve skäl, bereda inträde.

Av Kungl. Maj:t skulle man begära ett årligt anslag av 1,000 riksd. banko till stipendier.

Redan i maj hade man gjort den erfarenheten, att kursen behövde utsträckas till ett år.

Som vi sett, betonade domkapitlet i reglementet, att vissa bestämmelser däri vore att betrakta såsom provisoriska, skulle gälla endast tills vidare. Domkapitlet, som vid anstaltens organisering icke hade någon erfarenhet att stödja sig vid, ansåg sig på några punkter böra med försök treva sig fram till en tids- och ändamålsenlig anordning av det nybildade seminariet.

G. W.

Ett förslag till skolstadga från frihetstiden.

Några anteckningar av

PEHR JOHNNSSON.

Frihetstiden karakteriseras icke allenast av politisk livaktighet och svåra partistrider, utan också av materiella framgångar och en andlig odling, som icke var utan sin stora betydelse. Gång efter annan vidtog man anstalter till en förbättrad skolordning för gymnasierna samt undervisning åt folkets barn medelst lägre skolors inrättande på landsbygden. I det förra avseendet nedlades framförallt under slutet av 1750-talet ett genomgripande arbete, och beträffande skolorna på landsbygden avsändes den ena skrivelsen efter den andra till vederbörande landshövdingar att härom gå i författning.

År 1745 tillsattes den s. k. *Uppfostringskommissionen*. Denna framlade år 1760 ett förslag till skolordning, som dock ej blev antaget. Någon ny skolordning utkom nämligen ej förrän år 1807 under *Kanslersgillet*s tid.

Då 1760 års förslag emellertid torde vara den viktigaste av de åtgärder, som vidtogos för de högre skolornas förbättring under frihetstiden efter år 1724, vilja vi här något sysselsätta oss därmed.

I kap. I behandlas frågan »om lärares tillsättande vid trivialskolor och gymnasier och vad därmed gemenskap äger». Biskop, superintendent och konsistorium hade enligt denna förordning att tillsätta lärare vid gymnasier och skolor samt dem

med fullmakter förse. Denna fullmakt skulle icke allenast vara undertecknad av biskopen eller superintendenten utan också av samtliga konsistorii ledamöter. Därvid hade man först och främst att efterse, om några stiftets »egna barn» sökte. Voro dessa till befattningen kompetenta, skulle de i första rummet komma i åtanke. Ingen skulle emellertid till lärare antagas, »som icke förut genom prövning visat sig äga grundlig insikt särdeles i de till den lediga sysslan hörande vetenskaper, så ock ordning och erfarenhet uti undervisningsverket, samt gåvor att med lätthet och tydlighet andra sina kunskaper meddela. De skola ock äga vittnesbörd om ett gudfruktigt, ärbart och allvarsamt leverne och ett så fogligt sinne, att de beskedligen voro omgående med den ungdom, som dem anförtros. Ej må annan förmånsrätt härvid gälla framför den bäst beprövade skickligheten.»

På det att vederbörande skulle få kännedom om sökandenas kompetens, skulle en disputation äga rum i gymnasiet över sådana ämnen, som till ledigheten hörde, »då Ephorus och Consistoriales, men i synnerhet de medsökande, utom de ordinarie opponenter, av vilka alltid en bör vara av de sökande, med sina oppositioner Candidati lärdom och gåvor utforska».

Till teologiska lektioner skulle filosofie lektorerna närmast vara att förflytta, såvida erforderlig skicklighet fanns. En teologisk disputation under eget presidium skulle emellertid som prov avläggas, antingen vid prästmöte eller också i biskopens, konsistorii och skolungdomens närvaro. Om någon anmälde sig som sökande, vilken antingen här hemma eller vid utländska universitet gjort sig känd som en särdeles kunnig man i dessa ämnen, skulle denne gå före.

Sedan en lärare, efter föregående prövning, blivit antagen och med fullmakt försedd, skulle han vid tillträdet av befattningen, efter föregående bön, följande trohetsed avlägga: »Jag N. N. lofvar och svär för Gud och hans heliga evangelium» etc. (här infördes den vanliga trohetseden) »samt att jag vid den sanna evangeliska läran, som uti den heliga skrift uppenbarad, och uti de antagna Symbolis, det Apostolico, Nicæno och Athanasiano

samt Augsburgska bekännelsen och de öfriga symboliska böckerna författad är, skall till min död stadigt och troget framhärda, och hvarken hemligen hos mig själf hysa, ej heller hos mina disciplar och andra söka intrycka några satser, som däremot strida. Det mig anförtrödda ämbetet skall jag med all flit och trohet samt efter bästa vett och förmåga förrätta, efter de kungliga stadgar, som för gymnasier och skolor redan äro eller vidare kunna blifva gjorda, och i följe häraf, hvad i synnerhet undervisningen angår, grundligen och tydligt, jämväl med foglighet och utan otidig hård medfart, mina disciplar föreställa hvad för dem nödigt och nyttigt är att lära. Därjämte skall jag ock noga inseende hafva på deras förhållande i lefverne och seder, alltid förellysande dem till gudsfruktan och dygd samt med eget uppbyggeligt efterdöme. Min förman, denna lärostads högvärdige ephoro, skall jag visa tillbörlig hörsamhet och vördnad, och med mina ämbetsbröder i vänskap och enighet lefva. I öfrigt vill och skall jag med all åhåga befrämja hvad jag finner lända till denna lärostads bästa, så att Guds ära framför allt sökes, den evangeliska läran i dess renhet bibehålles och det allmännas tjänst, igenom den mig anförtrödda ungdomens rätta handledning, befordras. Så sant mig Gud hjälpe till lif och själ.»

Efter det eden avlagts, skulle rektor eller conrektor efter hållen bön i skolan av ephorus eller inspektor inställas, då conrektor med den föregående, men rektor med den ed, som för honom var föreskriven, sig till trohet i sitt ämbete förpliktade. Det hela skulle sedan sluta med en latinsk oration.

Till kolleger hade rektor hos ovan anförda högre kyrkliga myndigheter att föreslå några personer, som han fann lämpliga. Voro dessa icke graduerade, skulle de undergå samma förhör, som ovan omtalats. Kollega skall sedan installeras av rektorn i den kass, som han skulle undervisa. Rektorn skulle därvid hålla ett kort tal på latin i tredje klassen, men i de övriga på svenska.

I andra kapitlet behandlas »Scholæ-Piltars antagande, uppflyttande till Gymnasium och afskedande derifrån». Först och

främst erinras om, att biskoparna under sina visitationer skulle uppmana inbyggarna att hellre försända sina barn till städernas skolor än dem låta undervisa hemma. Skulle icke detta ske, hade biskopen att genom prostarna i kontrakten och kyrkoherdarna i de större städerna övervaka, så att till lärare i privata hus icke antogos andra personer än sådana, som voro kompetenta och i sina krinstendoms-kunskaper »beskedliga».

Varje gosse, som vid trivialskolan antogs, skulle förut ha gått i någon av de större stadsskolorna samt vara försedd med betyg från sin församlings kyrkoherde, »att han är ett värligt snille, till bokliga kunskaper fallen, till kroppen frisk och ej med någon ohälsug sjukdom behäftad, så ock, att han kan läsa svenska rent i bok och någorlunda skriva samt lärt sin kristendom uti de i våra församlingar brukliga katekeser». En allmän varning lämnades kyrkoherdarna att icke utlämna betyg till andra gossar än sådana, som kunde anses uppfylla dessa föreskrifter. Likaledes uppmanades rektorerna att icke någon annan i skolan antaga samt ingen i klass uppflytta, som vore i saknad av därtill erforderlig kompetens.

Vid inskrivningen skulle till rektorn i den trivialskola, varifrån flyttning skedde till gymnasium, givas en daler, men i de andra två daler, samt till kollegan i den klass, där en gosse blivit insatt, två mark s:t. Rektorn vid gymnasium hade likaledes att erhålla två daler av sina disciplar. De som voro kännbart fatiga voro från denna avgift förskonade.

Om någon skolgosse, vid det högsta 12 år, befanns vara trög och olärdig eller ock av vanartigt och oböjligt sinnelag, ägde rektorn rätt att i samråd med hans föräldrar eller målsmän honom från skolan skilja. De gossar, som efter förhör blivit utsedda att flyttas till gymnasium, skulle av rektor och lektorer dessförinnan förhöras i de ämnen, som de i samma skola hade lärt. Den, som icke befanns kunnig, skulle åter till trivialskolan förvisas. Vederbörande gymnasielärare skulle också motarbete disciplarnas lystnad att, förrän de inhämtat tillräckliga kunskaper, begiva sig till universitetet. Lämpligt betyg skulle av dem från rektor vid gymnasium medföras.

Skulle emellertid de finnas, som valt ett yrke, vartill mindre bokliga kunskaper behövdes, men likväl universitetet ville besöka, ägde dessa rätt att, utan undergående av förhör, göra detta. Om en dylik lärjunge efter ankomsten till universitetet bleve hågad slå in på den bana, där högre kunskaper voro nödvändiga, skulle denne genast anmäla detta för kansleren. Ingen lärjunge fick som student vid universitetet inskrivas, som icke hade därtill erforderlig kompetens. Om en student försökte insmyga en dylik discipel, skulle denne icke allenast vara förvisad från universitetet utan också vara skyldig att erlægga böter med 50 daler. Vid strängt ansvar var det jämväl rektor förbjudet att ge andra betyg än sådana, som motsvarade lärjungens kunskapsmått. Befanns en lärjunge sakna nödig kompetens, skulle han utan vidare återförvisas till det gymnasium, från vilket han utgått.

I tredje kap. behandlas »Lärarnes och Disciplarnes plikt samt undervisningen i gemen». Först och främst skulle läraren föra en hederlig och kristlig vandel, »så att ungdomen i honom en föresyn till dygd och goda seder hafva må». Gjorde sig motsatsen gällande, skulle han första gång av ephorus varnas samt andra gången, efter med konsistorium hållen överläggning, för en tid vara avsatt. Bättrade han sig icke, skulle han från ämbetet vara avsatt.

I andra par. heter det: »framför allt vare lärare därom sorgfällige. att en sann gudsfruktan varder uti ungdomens hjärtan implantad». Därför skulle man dagligen börja och sluta arbetet med bön. Vid denna skulle i trivialskolorna alla lärare vara tillstädes men i gymnasiet minst en av dessa. Skiftesvis skulle också lärarna vara tillstädes i kyrkan, så att de där kunde hava ett aktsamt öga på skolynglingarna. Varje söndag, då de kommo från kyrkan, skulle förhör med dem i skolan anställas.

»Vid undervisningen skola lärare lämpa sig efter disciplarnes begrepp, efter hand leda dem från det som lättare är till det svårare, och allt på enfaldigt och tydligt sätt utan djupsinniga ordasätt och spörsmål samt onödiga omsvep och dictatis föreställa.» Särskilt skulle man vinnlägga sig om att disciplarne

vandes vid eftertanke samt naturlig slutkonst. Dock skulle man dem icke drygare läxor förelägga, än de under lovtimmarna bekvämt och utan nattvak kunde medhinna. Ej heller skulle ungdomen på en gång sysselsättas med allt för många lärostycken. Först när de i ett föregående gjort försvarliga framsteg, skulle de påbörja ett nytt. Man skulle vidare flitigt repetera det lästa, så att lärjungarna därigenom lättare kunde hålla detta i minnet.

Om någon yngling efter egen böjelse och med föräldrars eller förmyndares vilja ett visst levnadssätt för framtiden utvalt, skulle läraren särs ilt slå an på att undervisa honom i de stycken, som därtill erfordrades. Lärarna skulle också på sätt, som ske kunde, uppmuntra fliten, samt dem öfver de försumlige i klassen flytta. »I öfrigt skola lärare veta deras plikt vara, att med lika flit och åhåga undervisa alla sina disciplar, och sig så väl om de fattige som rike värda, så ock att aldrig för vänskaps eller någon båtnads skull, göra dem emellan sådan skillnad, att den enes framsteg med den andres försummande sökt varder.»

Vad ungdomen beträffade, skulle denna »beflita sig om en sann och oskrymtad gudsfruktan såsom all vishets rätta ursprung». Vidare skulle de vinnlägga sig om goda seder och »snygghet i kläder», samt med varandra i vänskap och förtrolighet umgås. Dessutom skulle de avhålla sig från allt vrångt och orätt i seder och bruk samt allt bedrägeri. Kort och tärningsspel var dem ävenledes strängt förbjudet.

Lärjungarna fingo icke utan rektorns medgivande lämna läro-staden. Voro de länge borta därifrån, fingo de icke inkomma på nytt i klassen utan förnyad inträdesavgift. »Ej skola driftdjäknar, som i förtid lärostäderna övergivit, och sin tid i lättja och själfsväld tillbringa, i städer och landet lidas, utan vara som lösdrivare ansedda, där de ej, efter förmaning å behörig ort, till undervisning sig inställa.»

Fjärde kapitlet handlar om lärarnas löner och befordran samt lärjungarnas understöd. Man får till att börja med veta, att denna lön skall utgå efter 1652 års stat samt andra förordningar,

som därefter utkommit, och att förbättring härutinnan skall ske »när tid och lägenhet det medgifva». På det de fortare skulle erhålla bättre villkor, räknades deras tjänsteår dubbla. Efter 7 å 8 års oförvitlig tjänst skulle de bliva till lämpliga beställningar antingen vid predikoämbetet eller skolan förhulpne. De som önskade befordran vid det förra, skulle under tiden därtill göra sig skickliga »genom flitigt predikande». Vid tillsättande av kyrkoherdar i städer, där trivialskolor förefunnos, skulle i första hand antagas sådana, som vid dylika varit anställda, så att de desto flitigare och med större förståelse över dessa sedan kunde ha överinseende.

Över stipendierna hade konsistorium att hålla åkt och vård. Den förut vanliga seden att djäknar genom socknegång skulle anskaffa penningar, som varje hemmansbrukare med 6 öre hade att erlægga, skulle nu helt och hållet avskaffas »såsom för skolebetjäningen oanständigt och för ungdomen skadligt». Pennin-garna skulle i fortsättningen medelst uppbörd av vederbörande kyrkoherdar inkasseras och till rektorn för skolan insändas.

Vid premiers utdelande i skolorna skulle framförallt de fattigare vara ihågkomna. De i städerna brukliga »korgångs- eller terminationspenningarna» skulle emellertid fortfarande uppbäras på sätt som förut. För skolbyggnadernas underhåll skulle tvenne kollektor årligen upptagas. Rektor hade att tillse, att dessa byggnader höllos vid nödig makt.

Alla skolrum skulle med eldstäder vara försedda. Därest icke vid terminens början nödig tillgång för anskaffande av ved förefanns, hade skolungdomen härför att göra sammanskott.

Femte kapitlet »handlar om böcker och annan hjälpreda vid den publika undervisningen». Beträffande läroböckerna hade biskopar och konsistorier att dessa utse och sedan därom med vederbörande rektorer samråda. Vid varje gymnasium skulle ett bibliotek förefinnas. För detta biblioteks underhåll och förökande hade biskopen att erlægga 12 daler, domprosten 4, prostarna 3, lektorer, rektorer och pastorer vid de större församlingarna 2, samt kaplanerna i de större församlingarna 1 daler 16 öre och mindre 1 daler. Var och en som till präst vigdes hade

att erlægga 1 daler samt lärjunge vid inskrvining i skola 6 öre och i gymnasium 12.

Sjätte kap. handlar om »undervisningen i Trivial-Scholorne». Denna omfattade följande läroämnen: katekes, teologi och biblisk historia, sedolära, naturalhistoria och fysik, astronomi, aritmetik och geometri, historia och geografi, förnämligast svensk, modersmålet, latin och grekiska och bokhålleri. »Utom detta», heter det, »bör ock ungdomen i skolorna från början gifvas en afskilddring och underrättelse om de förnämsta och allmännast förekommande ting, göromål, konster och näringssätt, jämte andra märkvärdigheter i världen, så att den till uppmärksamhet och reflektion öfver hvad som förekommer i tid vänjes. Och kan sådant dels af en härtill författad tjänlig bok med kopparstycken, dels ock vid spatsergångar, naturaliers demonstrenderande, verkstäders besökande och flera sådana tidsfördrif bekvämligen verkställas.»

Man skulle såväl från lärares som lärjungars sida vara akt-sam på den för undervisningen bestämda tiden. Sju timmar om dagen voro härtill anslagna. Om onsdagar och lördagar voro två timmar av dessa anslagna till sång och musik.

Vid gymnasierna skulle undervisningen vara mera omfattande. Dit hörde dogmatik, teologi, moralfilosofi, aritmetik och geometri, fysik, antropologi, naturhistoria, ekonomi, latin och latinsk poesi, historia och geografi, logik samt grekiska och hebreiska.

Läroämnena skulle vara så fördelade emellan lektorerna, att var och en hade det, vari han besatt mest kompetens. Undervisning skulle meddelas åtta timmar dagligen, morgonbönen däri inberäknad. Här, som i trivialskolan, voro två timmar onsdagar och lördagar anslagna till sång och musik.

Varje lästermin skulle avslutas med allmänt förhör. Examen skulle en gång om året förrättas i närvaro av ephoru, pastor loci eller av konsistorium därtill utsedd person. Vidare skulle i orten boende ståndspersoner och prästerskap därtill inbjudas. Protokoll skulle häröver upprättas samt ett exemplar insändas

till ephorus, om denne icke personligen närvarit, och ett ex. i läroverket förvaras.

Biskopen eller superintendenten skulle vara ephorus i skolorna. Han hade i första hand att göra sig noga underrättad om, att ungdomen icke bibringades annan kunskap än den, som överensstämde med Guds ord och de symboliska böckerna, samt att bibehålla lärarna vid sitt ämbetes myndighet samt att de levde ett exemplariskt liv. Vidare skulle ephorus så ofta möjligt var besöka läroanstalterna och åhöra lektionerna, framförallt vid de tillfällen då examen förrättas, att tillse, så att lärarna erhöles sina löner, samt att missförstånd avstyra, ifall sådant yppade sig.

I gymnasium skulle lektorerna skiftas till att ett år i sänder tjänstgöra som rektorer. Början skulle göras med lektor i teologi.

Rektorns uppgift skulle vara att efterse, så att allt vid skolan ginge ordentligt och skickligt tillväga. Om någon lärare begick felaktighet, hade rektor att honom förmana och åtvarna och, om detta icke hjälpte, honom för ephorus anmäla. Om lärjunge begått fel, hade han likaledes denne att förmana eller aga. Vidare skulle han föra matrikel, utdela premier och utbetala lärarnas löner. Vid ombytet skulle ed avläggas och oration i lärjungarnas närvaro hållas.

I elfte kap., som icke är minst intressant, behandlas »Scholae Discipline och dess Jurisdiktation». Det heter i denna, att lärarna »skulle hafva en allvarsom uppsikt på sina disciplinars förhållande, och, så ofta hos dem någon felaktighet eller odygd märktes, icke låta dem undgå tjänlig efterrättelse eller straff, särdeles när de till den ålder kommit, att de böra förstå hvad rätt och godt är, och snart under egen styrsel komma att lämnas».

Små fel hos de lärjungar, som voro kända för flit och stilla vand, »skulle med allvarsamt tilltal och varning rättas. Vid all svårare aga, som fordras, böra alltid övertygande föreställningar om brottets stygghet föregå, samt straffet sedan lämpas efter den brottslige kynne, antingen det hårdare eller blö-

digare är, så att agan till förbättring och ej till försämring lända må.»

Om någon lärjunge under läsning i skolan eller kyrkan åstadkom buller eller oro, skulle denne genast »med lämplig skolaga näpsas». Varje lördagseftermiddag hade rektor efter läsningens slut att undersöka, om något fall i detta avseende förelåg. Befanns lärjunge med kort eller tärning doblat, varit drucken eller med fula ord sina kamrater överfallit eller gjort oväsen på gator och gränder samt oroat annat folk, skulle denne med ris avstraffas. Om någon begått snatteri, skulle denne mista sitt premium, sättas i »Prubban» och dessutom avstraffas med ris, som skärptes efter omständigheterna. Rektorn skulle ha nyckeln till det rum där den brottslige satt, och var ingen tillstätt, att där inkomma.

Samma straff var för den, som ofredade sin lärare. Voro flera lärjungar i komplot, skulle straffet för den, som föranstaltat denna, skärpas. Var frejden dålig, kunde han relegeras.

Begicks felaktighet utom skolan, hade klaganden att hänvända sig till rektor, som i sin ordning hade att sammankalla kollegium för sakens utredning och avdömande. Var förseelsen av den beskaffenhet, att den föll under världslig domstol, skulle den efter av lärarna verkställd utredning, dit förvisas.

I par. 9 heter det: »På det ungdomen allt tillfälle till oskickligt lefverne så mycket bättre betagas må, varder härmed strängeligen förbjudet att sälja några starka drycker till en skolepilt eller gymnasist. Gör någon det för reda penningar, varde af magistraten i staden belagd med 40 mark s:ts plikt, som biblioteket eller skolans kassa tillfalla skall. Har hon dem uppburit emot pant af stipendier, djäknepengar, böcker, kläder, kost eller annat ehvad det vara må, skall panten till rektor återställas och den dryckerna upplåtit plikta som förut föreskrifvet är (40 mark).» Skolgossen eller gymnasisten skulle vara förlustig sitt premium, straffas med ris och sättas i prubban ett eller flera dygn, beroende på omständigheterna.

Tolfte och sista kapitlet i detta förslag till skolordning handlade om läse- och lovtiden. Den senare var bestämd till två må-

nader, och hade ephorus att ordna om de respektive terminernas början och slut. Under påsk- och pingstdagarna skulle lästiden upphöra tre dagar före helgen för att sedan åter börja nästkommande måndag.

Inträdesfordringarna till seminariet.¹

Av GÖSTA SETTERBERG.

De ökningar av inträdesfordringarna, som infördes genom den nya seminariestadgan, skulle ju avse att höja folkskollärarebildningen. Men verkan har i vissa avseenden blivit en helt annan. Det förefaller, som om den minskade tillströmningen till lärarebanan ej enbart beror på dyrtiden, utan också på det avskräckande i att riskera nästan ett helt läsårs förberedelse utan att bli intagen. Det vore ju förträffligt, om denna risk skrämd bort just de sämsta. Men det synes, som om åtskilliga begåvade och fattiga ungdomar skulle draga sig för den dryga ekonomiska uppoffringen för en förberedelse med ovisst resultat, under det att den mindre duglige ofta går på med friskt mod, just emedan han saknar erforderlig intelligens för att inse sin begränsning. Vore däremot kurserna kortare, skulle flera av kategorierna söka, och vi hade rikare tillfälle att välja de bästa.

En annan olägenhet med de dryga kurserna är, att de inträdessökande sällan äro mogna att studera på ett klokt sätt. »Det och det måste vi kunna, annars kanske det går galet i examen», tänka de. Därför slå de i sig detaljkunskaper i långa banor i den föreställningen, att det behöves för att imponera på examinatorerna. Och för inpluggandet av dessa detaljer få de inte tid att tänka sig in i saken ordentligt. Det är nämligen

¹ Förevarande uppsats, som varit införd i en tidning, intages här på förf:s begäran, då den kan giva anledning till diskussion i frågan. Red.

inte lätt att få alla examinerade att inse, att examinatore kan vara sådana, att de föredraga grundligt genomtänkta kunskaper framför ett större kvantum ytliga. Rädslan för examen och känslan av konkurrensen åstadkommer nämligen hos allt för många ett kroniskt tillstånd av osund nervspänning, som gör dem oemottagliga för sakskäl. Så fostras en vana att läsa på ett bakvänt sätt. Och det värsta är, att denna vana sitter i, när de komma in på seminariet. Därför är det i många fall svårt eller t. o. m. omöjligt att lära dem använda sin tid på att förvärva bildning i stället för att syssla med tanklöst plugg. Och lyckas man taga dem ur sina förvända vanor, så kan det dock kräva så stor del av studietiden, att sedan ingen djupare bildningstillägnelse medhinner. Sålunda bli de höga inträdesprovningarna i otaliga fall ett medel att *sänka* folkskollärarnas bildningsnivå i stället för att höja den. Detta kan synas vara hårt tal, men det bekräftas tyvärr av en ofrånkomlig erfarenhet.

Slutsatsen blir alltså, att kurserna böra minskas. Naturligtvis få vi inte gå till motsatt överdrift och göra dem så små, att det inte blir någon svårighet ens för den obegåvade att bestå provet. Det gäller att finna lämpliga principer för urvalet av det kunskapsstoff, som bör krävas. Därvid torde följande grundsatser kunna föreslås:

Av de nuvarande inträdesfordringarna bör framför allt sådant kunskapsstoff kunna utrensas, som

- 1) *åter skall inhämtas vid seminariet,*
- 2) *dessutom mer leder till inpluggande av översikter än till verkligt fördjupande.*

De hela ämnen, som sålunda kunna strykas, äro i första rummet *fysik* och *kemi*, därefter kanske *biologi*. Där spela de små kurserna ingen roll för bildningen i jämförelse med det sedan inhämtade. Och det kan för den inträdessökande aldrig i stort sett bli fråga om att fördjupa sig i några vetenskapliga metoder utan blott att plugga fakta, vilkas djupare innebörd i regel blir honom fördold och vilka för den skull strax efter examen falla ur minnet. Motsvarande torde kunna sägas om *historien*.

Folkskollärarnas historiska bildning kan knappast bli lidande på befrielse från inträdesprov i detta ämne, vilket de i alla fall studera på ett vida mera givande sätt vid seminariet under lärarens ledning. Och tillämpas våra principer på *kristendoms-kunskapen*, kunde där behållas kännedomen om Lukas evangelium och Luthers lilla katekes men däremot översikterna av bibelns viktiga skrifter, bibliska historien och kyrkohistorien borttagas. Även i sistnämnda stycken är bildningsvärdet av inträdeskurserna försvinnande i jämförelse med vad sedan inhämtas vid seminariet.

Genom en reform i denna riktning skulle arbetet för de inträdessökande kunna läggas på ett vidare klokare sätt och vinsten härav kan väntas bli stor i fråga om ökade möjligheter för en gedigen bildningstillägnelse vid seminariet.

Något om undervisningen i geografien.

Av P. A. SILJESTRÖM.

I september 1847 hölls ett realskolemöte i Gotha, vid vilket den bekante skolmannen d:r P. A. Siljeström var närvarande. I sin berättelse om mötet, införd i »Tidskrift för lärare och uppfostrare» av J. A. Dahlström, L. Ekendal m. fl., meddelar han bl. a. följande rörande geografiundervisningen, som kan ha sitt intresse, då däri uttalas grundsatser, med vilkas förverkligande man först i vår tid börjat göra allvar.

Vid mötet i Gotha framkastade den utmärkte läraren prof. *Tellkamp*, direktör för realskolan i Hannover, den idéen, att geografien bättre än något annat läroämne kunde tjäna som föreningslänk mellan de etiska vetenskaperna och naturvetenskaperna. Denna idé förtjänar all uppmärksamhet och giver åt geografien en högre betydelse, än man i allmänhet tillerkänner den såsom läroämne i skolan. Härvidlag beror allt på behandlingen. Skall något gott resultat vinnas av studier, så är nödvändigt, att de drivas på ett förståndigt och ändamålsenligt sätt. Ett bidrag till geografiens metodik kan därför icke anses utan ett högt intresse.

Jag har lovat att redogöra för ett av de föredrag, som förekommo vid mötet i Gotha. Detta föredrag angick just ifrågasvarande ämne, nämligen metoden för den geogr. undervisningen, och hölls av löjtnanten *von Sydow* — densamme, som riktat undervisningsmaterielen med de förträffliga, även hos oss kända och på många ställen begagnade väggkartorna. Det tillvann sig mycken uppmärksamhet och ett odelat bifall.

Innehållet därav var i huvudsak följande:

All förnuftig undervisning måste utgå från åskådningen. Vad geografien beträffar, så kan man säga att åskådningen även till största delen bestämmer dess mål, ty en klar för sinnet levande bild av jordytan är vad man i första rummet söker eller bör söka såsom en frukt av geografiens studium. Härav följer, att vid undervisningen i detta läroämne *kartan* är huvudsaken. Boken måste anses såsom *bihang* till kartan, icke tvärtom, såsom vanligen sker. Man må således väl fatta den regeln: *geografien skall studeras på kartan*.

Skall detta kunna ske med fördel, d. v. s. på ett sådant sätt, att lärjungen verkligen kan vinna den åskådliga föreställning om jordytan, vilken ovanför angivits såsom närmaste mål för geografiens studium, så är alldeles nödvändigt att hava tillgång på ändamålsenligt inrättade kartor, de där först och främst äro *trogna* och för det andra äro så *lättfattliga* och *signifikativa*, att lärjungen lätt begriper dem, d. v. s. förmår att medelst kartan *se* verkligheten, vilket ingalunda är fallet med de vanliga skolkartorna (I detta avseende vet ref. för sin del inga bättre kartor än just hr von Sydows).

Första villkoret vid undervisningen blir nu att lärjungen skall kunna *läsa kartan*. Men kartans ord äro *tecen* och *färger*. Ett skickligt val av dessa bestämmer kartans godhet; men lärjungen måste förstå att lätt referera kartan efter naturen och *uti tecknet se det betecknade*. För detta ändamål, eller för att lärjungen skall lära sig kartans alfabet, är det nödvändigt att åtminstone i något särskilt fall jämföra kartan med verkligheten, nödvändigt att i verkligheten se kartans motsvarigheter. Början bör därför ske med en karta över närmaste omgivningar, som lärjungen väl känner, och i avseende på denna terräng en noggrann jämförelse göras mellan kartan och verkligheten. Härvid kan det visserligen möta någon svårighet att t. ex. för en slättlandsbo göra utseendet av ett bergland rätt tydligt o. s. v. Likväl kommer denna svårighet egentligen att reducera sig därhän att kunna föreställa sig i stort vad man ser i smått.

Har nu lärjungen på detta sätt lärt sig att läsa och förstå

en karta, så kan det egentliga studiet av geografin börja. Kartan upphänges på väggen. Den får icke innehålla mer än som är alldeles nödvändigt för ett lands allmänna karaktistik, framförallt icke vara överlastad med utsatta orter; endast de förnämsta städerna må där finnas. Nu får lärjungen liksom göra en upptäcktsresa på kartan och själv under lärarens ledning taga reda på bergsträckningar, flodernas lopp o. s. v. Efter att sålunda hava fått en åskådlig bild av landet har lärj. att rådfråga läroboken för att erhålla den nödvändiga fyllnaden i *beskrivningen*. Vad kartritning beträffar, så ehuru ej nödvändig är densamma likväl alltid nyttig; det är blott angeläget att ej, såsom ofta utan all nytta sker, låta denna bestå i blott *kopiering*. Frågan är icke att producera *vackra kartor*; det är nog att lärj., om även i tekniskt hänseende än så ofullkomligt, kan utan svårighet återge landets utseende. —

Detta var i korthet innehållet av hr von Sydows föredrag, och häruti uttalas onekligen den enda rätta metoden för undervisningen i geografin. Tillika ivrade han, och med allt skäl, mot det övliga överlastandet av lärjungens minne med denna massa av namn för orter av ringa eller ingen vikt m. m. Att skilja mellan det väsentliga och oväsentliga är här, såsom överallt, en huvudpunkt i undervisningsläran.

Vad slutligen beträffar ordningen för framställandet av de särskilda ländernas geografi, så får ref. för sin del framställa den tanken, att denna ordning kan, med lika fördel, väljas ganska olika; dock böra inga hopp göras utan det fysiska sammanhanget mellan länderna iakttagas. — Den matematiska geografin införes i allmänhet alltför tidigt. En god del av den fysiko-politiska geografin borde absolveras, innan därmed börjas. I synnerhet är nödvändigt att lärj. blivit någorlunda hemmastadd med de geometriska begreppen, som ligga till grund därför, innan man skrider till framställningen av den matematiska geografin, som i annan händelse endast gör oreda och svårighet.

Litteratur.

Svenska litteraturens historia av Fredrik Böök, Gunnar Castrén, Richard Steffen, Otto Sylvan under redaktion av Otto Sylvan. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1917. H. 1. Pris 1 kr. 50 öre.

Syftet med ifrågavarande arbete är att giva en översiktlig och fylig skildring av den svenska litteraturens utveckling från dess början till år 1900. Det kommer att utgivas i två band om tillsammans 1 200 sidor. Medeltiden och reformationstiden författas av rektor R. Steffen, storhetstiden av docent G. Castrén, 1700-talet och liberalismens period av professor O. Sylvan och romantiken samt tiden 1860—1900 av docent F. Böök.

Det är första häftet av senare delen, som kommit oss tillhanda. Det inledes med en överskrift över den romantiska tidsåldern, varefter en ingående framställning av Tegnér's författarskap lämnas. Docenten Böök har nyligen dokumenterat sig som en av våra främsta Tegnérforskare, och även det nu utsända häftet vittnar om noggrann forskning och säker psykologisk blick. Han följer Tegnér's utveckling med ledning av de dikter han utgivit under olika tider. De strömningar av praktisk, filosofisk och andlig religiös art, som utövat sitt inflytande på Tegnér, angivas. Utförliga litteraturhänvisningar skola meddelas, porträtt, faksimiler och andra illustrationer skola upptagas i den mån det är behöfligt att belysa texten.

Om arbetets användning och betydelse torde vi få tillfälle att yttra oss, då det längre fortskridit.

Utgivningen av de båda banden skall ske parallellt under år 1918. Arbetet beräknas omfatta 25 häften à 1: 50.

Henningsson, Hilma. *Välläsningens konst*. Andra upplagan. Bonniers förlag, Sthlm 1917. 112 s. Pris h. 2: 75.

Den värderade författarinnan öser ur en rik teoretisk och praktisk erfarenhet. Om föreliggande arbetes uppgift uttalar hon sig i för-

ordet till första upplagan, vilken utkom år 1915, på följande sätt: »Någon lärobok i egentlig mening vill min bok inte vara. En sådan tror jag för min del skulle bli till föga gagn, när det gäller ett ämne som måste äga så mycken frihet i uppfattningen som detta. Vad boken vill ge är ett *resonemang om grundprinciperna för välläsningens konst och en framställning av dess allmänna teknik*. Med detta syfte skall boken dock möjligen befinnas vara lämplig för fri användning på olika håll där välläsningen bedrivs. Visserligen kan ingen genom böcker lära sig något så levande som talets och läsningens konst. Därtill behövs en personlig undervisning. Men en bok kan ge den nödiga kunskapen och även vara ett gott stöd vid den praktiska undervisningen».

Dessa ord om bokens i allmänhet och särskilt denna boks nytta för välläsning gälla enligt min mening även om föreliggande andra upplaga, som glädjande nog visade sig behöfelig redan efter två års förlopp. Omarbetad är egentligen blott första delen, som behandlar välläsningens fysiologiska förutsättningar: andning (med ett tillägg om hållning och ställning), tonbildning och röst, artikulation. Med rätta har nämligen författarinnan ansett dessa kapitel höra med till välläsningens teknik. (Inom parentes här en detaljanmärkning: rubriken Första delen å s. 9 bör tryckas med samma stil som Andra delen å sid. 48.) I stort sett kan sägas, att förändringarna äro lika många förbättringar, och att författarinnan följt med den vetenskapliga diskussionen i röstfysiologi och talteknik. På några punkter i fråga om artikulation tillåter jag mig hysa en annan mening än den ärade författarinnan. Hon räknar (s. 40 f.) blott d och t som predorso-gingivala ljud, kallar l samt n för apiko-gingivala och betraktar s som apiko-dental. Enligt min åsikt hänför Noreen (Vårt språk I 418 ff.) med rätta alla dessa fem ljud till predorso-gingivaler. Och s bör ej artikuleras med tungspetsen mot undertänderna [jfr å s. 40 f.: »tungspetsen mot eller invid undertänderna: s (apiko-dental)»] — försök i den riktningen utfalla sannerligen ej lyckligt! Ett apiko-gingivalt uttal av dessa dentaler, åtminstone av n och s, kan ej anses vara riksspråkets (jfr Danell, Svensk ljudlära s. 19). Onödigt sträng synes mig författarinnan, då hon (s. 43) yrkar på ett rent s efter supradentalerna; jag tror, att det här tjänar till intet att söka spjarna mot den progressiva assimilationens lag. Alla välmentade välläsningensregler till trots kommer man av bekvämlighetsskäl att uttala s mer eller mindre supradentalt efter en supradental, t. ex. gårds, herrns, sorts; undantag bildar troligen s efter rl, t. ex. jarls, sorls. Tj-ljudet upptages ej, »emedan det i vårdat uttal torde få anses vara ett sammansatt ljud, med ett tydligt t-förslag». Häremot vill jag opponera mig. Det tonlösa explosiva förslaget har jag i Kalmatrak-

ten hört som starkt framträdande dialektuttal och tydligt skilt från den följande frikativan. Må vi i riksspåket låta det onödiga t-förslaget (som ju egentligen skulle bildas dentalt) fara och behålla kärnan, den *enhetliga* frikativan, »dorso-alveolaren», som bildas genom att främre delen av tungans rygg artikulerar mot tandvallen, sålunda i samma läge som j! — Innan jag lämnar kapitlet om artikulation, vill jag blott påpeka den pedagogiska fördelen av att uppräknade tonlösa och tonande konsonanterna parvis, ej huller om buller såsom å s. 41. Orsaken till att r och s uttalas var för sig i torso och forcera torde lika mycket ligga i att dessa ord äro utländska som i att de äro »mindre vanliga» (s. 45).

I bokens andra del behandlar förf. frågor, som beröra själva välläsningens konst, nämligen fraserings, betoning, läsning av vers, tempo, stil och uttrycksfullhet. Det bleve för långt att nämna alla goda, korta och träffande anvisningar, som här meddelas. Jag kan blott säga till alla intresserade: »Tag och läs!» Se här några anmärkningar och frågetecken i marginalen! Måste alla »explosiva» pauser — F. W. Lindvall kallar dem (Kort lärobok i välläsning s. 53 ff.) känslopauser — vara »ytterligt korta» (s. 54)? Är det ej enklast och mest pedagogiskt att låta den populära termen »betoning», om den eljest ej kan utrotas, beteckna endast *styrka* (intensitet, expiratorisk accent)? Förf. låter (s. 59) ordet betyda alla skiftningar i tonalitet, intensitet och kvantitet. Det vore på tiden, att vi äntligen finge en enhetlig, gemensam prosodisk terminologi. Sonoriteten måtte förf. alldeles ha glömt bort, och dock är denna prosodiska företeelse av stor betydelse vid välläsning. — Är lidelsens ton *alltid* »låg» (s. 66)? — Äro de rimmande vokaler i »försynt — på begynt» (Snoilsky) »olika ljud» (s. 82)? — Bör uppläsaren jämka sådana rim som »våld — döld» (s. 83)?

En viktig principfråga berör förf. i avdelningen »Stil». Hon skriver där å s. 93 f.: »När det gäller lågprosa och en viss sorts levande normalprosa, bör man emellertid i läsningen inte nöja sig med själva uttalsformerna. För vinnande av full överensstämmelse med talet bör man också ersätta skriftspråkets ord, former och konstruktioner med talspråkets. Således *som* i stället för 'vilken' (även med preposition), *med de(t)* och *av de(t)* här, i stället för 'därmed' och 'härav', för i stället för 'ty', *därför* att i stället för 'emedan', *bara* i stället för 'blott' och 'endast' o. s. v. Vidare bör man sätta ut hjälpverbsformerna 'ha', 'har', 'hade'. På detta förloras ingenting, men vinnes mycket i naturlighet och livlighet. Och att ta sig en sådan rättighet kan näppeligen sägas vara hänsynslöst mot författaren, då man nämligen har uppläsarens syfte och inte t. ex. textutgivarens.» Ja, så menar förf. Men jag håller före, att detta fria — för att

ej säga nonchalanta — behandlande av texten visar hänsynslöshet mot författaren. Jag anser, att det är författarens egen sak att visa, hur hans text bör läsas. En skönlitterär författare t. ex. bör ha så mycken stilkänsla och språkkänedom, att han själv kläder sina tankar i lämplig och stiltrogen språklig dräkt; men uppläsaren bör visa pietet mot även formen och lämna den i fred.

S. 108 skriver förf.: »I den poetiska texten möter oss alltid en annan personlighet, antingen författarens eller en personlighet som han har skapat.» Jag vill ej tala om att en människa kan läsa upp även egna poetiska uttjuterier och då ej möter »annan personlighet»; jag vill i stället påminna om att även i *prosa* kunna vi mötas av »en, annan personlighet, antingen författarens eller en personlighet som han har skapat» (obs. att citatet ej förekommer i avd. Läsning av vers).

Till slut blott ett par andra detaljanmärkningar. Mitt på s. 20 läses: röstbanden (vilka, såsom många föreställa sig, alls inte äro några »band», utan ett par veck etc. Uttryckssättet kan ge en mening, som är motsatt den åsyftade. Bör vara: röstbanden (vilka alls inte äro några »band», såsom många föreställa sig, utan i stället ett par veck etc. — »Dig, evige och allsmäktige Gud, alltings skapare och beskärmare, åkalla vi» står ej i litanian (s. 21) utan i »allmänna kyrkobönen». — Ett stötande osvenskt uttryck möter mitt på s. 35: »Hittills har den mesta ljudlära varit nästan uteslutande *genetisk*». Det kan räcka till med »Hittills har ljudläran varit» eller möjligen: »Hittills har ljudläran mestadels varit» etc. — Ett par tryckfel: s. 102, r. 3 nedifrån: meddelläge s. 107, r. 2: annamma.

Bokens värde förhöjes dels genom 11 (12) schematiska bilder, dels genom litteraturanvisningar i slutet, till svensk facklitteratur i kronologisk ordning, till utländsk efter geografisk och kronologisk.

Av alla arbeten i välläsning, som jag känner, är den här anmälda boken den praktiskt mest givande. Nu bör enligt min mening undervisningen vid folkskoleseminarierna i fonetik, talteknik och välläsning förenas till ett helt och nära sammansmält med vartannat. För detta vore det ett önskemål att få en lärobok till stånd, som i sig upptog och homogent förenade fonetik, talteknik och välläsning. Ett sådant arbete finnes f. n. icke. Vi ha t. ex. Svensk ljudlära av G. Danell, Taltekniska övningar av Anna Bergström-Simonsson och Välläsningens konst av Hilma Henningsson. Vi borde ha en enda bok, som i sig upptar det goda stoffet i dessa och andra hithörande arbeten och enhetligt framställer folkskoleseminariernas kurs i fonetik, talteknik och välläsning. Vem vill skänka oss ett sådant arbete? Männe fröken Henningsson i en tredje, omarbetad upplaga av föreliggande bok?

Priset är av förläggaren satt så högt, att det lägger svårigheter i vägen för arbetets *allmänna* begagnande vid våra seminarier.

Hjalmar J. Nordin.

O. Johnsson. Nya tidens historia. Lärobok för gymnasiet och därmed jämförliga läroanstalter. Tredje tidevarvet 1789—närvarande tid.

Det var förf:s mening, att 3:e delen av hans lärobok i historia skulle vara färdig till höstterminens början 1917, men världskrigets händelser synas honom påkalla någon ändring i nämnda del. Den redan färdiga delen av 3:e tidevarvet utsändes dock redan under hösten, för att historielärarna skulle kunna bilda sig en föreställning om huru revolutions- och napoleontiden behandlats.

Då Frankrike under denna tid högst väsentligt fyller historien, anser förf. nationalhistoriska linjer, som följts i de två föregående delarna, här vara överflödiga, men de återupptagas efter 1815.

Om de två föregående delarna och deras användning vid gymnasier har talats i förra häftet. Nu vilja vi nämna något om lärobokens lämplighet för seminarier. Vid dem skulle den större editionen närmast komma i betraktande, då utförligare skildringar och biografier där mera förekomma. Men även vid dessa läroanstalter liksom vid gymnasier har den den olägenheten med sig, att den är alltför vidlyftig för att kunna medhinnas. Historien är näml. ett ämne, som är rätt styvmoderligt behandlat å seminariernas timplan. Ej mer än 2 timmar i veckan i varje klass äro anslagna däråt, och i första klassen skall gamla tidens och medeltidens allm. historia läsas. Att med denna tid under tre år genomgå en så omfattande lärobok, som den nu anmälda, torde ej vara möjligt, helst som tyngdpunkten av historieundervisningen här måste förläggas till Svenska historien. Ett sätt vore att använda den för det enskilda arbete, som förekommer i 3:e och 4:e klasserna. Även den mindre upplagan kan man med seminariernas nuvarande anordning knappast hinna med. Möjligen kan man läsa någon del därav. Blev seminarier utvidgade med en femte årsklass, skulle förhållandet visserligen bli annorlunda.

De grunddrag, som äro utmärkande för de olika tidevarven, och som föregå staternas historia, lämpa sig i en historisk lärobok för seminarier bättre såsom återblickar vid periodens slut, isynnerhet som eleverna ej såsom vid gymnasier förut gått igenom någon kortare lärobok. Förf. nämner ock, att först vid repetitionen överlikten lämpligen kan givas som läxa.

Vissa partier av krigshistorien torde med fördel kunna förkortas. Ehuru från pedagogisk synpunkt en del anmärkningar kunna göras särskilt beträffande omfånget, vilja vi som allmänt omdöme uttala, att förf:s lärobok är ett mycket gott arbete, utmärkt genom klarhet och lycklig kombinationsförmåga, på samma gång som den söker väcka lärjungarnas intresse för ämnet och skärpa deras eftertanke. I alla händelser är den ett arbete, som man med fördel kan hänvisa för historia intresserade elever till, om de vilja förkovra sig i ämnet.

Vi motse med intresse fortsättningen och slutet av förf:s lärobok.

Allmän historia för gymnasiet av Richard Nordin och Sixten Samuelsson. Del I. Forntiden av Richard Nordin. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1918. Pris 3 kr. 80 öre.

I h. 2 (sid. 118) 1917 hava vi haft tillfälle anmäla del II Medeltidens historia. Den nu utgivna Forntiden är liksom den förra ämnad att användas vid den i gällande kursplan och de till densamma fogade metodiska anvisningarnas föreskrivna översiktliga genomgången av de båda tidevarven, med särskild vikt lagd på den inre utvecklingen i samband med korta återblickar på den politiska historiens huvudmoment.

Den avser icke blott att utvidga den i realskolan meddelade kunskapen utan även att lägga stoffet till rätta efter för en högre åldersmognad avpassade synpunkter. Enligt förf:s åsikt, som utan tvivel är riktig, böra de å gymnasiet använda läroböckerna i historia både meddela ett tillräckligt antal fakta och framför allt så klart som möjligt utreda det historiska *sammanhanget*.

Förf. har velat giva lärjungarna en kombinerad läro- och läsebok och därmed en fylligare och djupare inblick i antikens historia. Österns riken och folk äro jämförelsevis kortfattat behandlade. Där emot är grekernas och romarnas historia ganska utförlig — nära 100 sidor ägnas åt vardera.

Att förf. ägnat så stor uppmärksamhet åt den grekiska och romerska kulturen beror bl. a. därpå, att då de klassiska språkens ställning hos oss är svag, det med skäl må kunna fordras, att den antika historiens område *något* utvidgas. Denna kultur är nämligen ganska rik och har haft stor betydelse för den moderna kulturen.

En anmärkning, som kan riktas mot läroboken i fråga, näml. att den är för omfattande, förutser förf. och hänvisar då till det stora antal stycken med fin stil, som ej skola tillgodogöras läxvis, samt de rikhaltiga illustrationerna. Även åtskilliga av de med större stil tryckta styckena kunna behandlas som läsestycken.

Det är väl möjligt, såsom förf. säger, att framställningen på en och annan punkt anses för svår.

Angående urvalet särskilt av läsestycken kan man nog i vissa fall ha en annan mening än förf. De religiösa företeelserna ha tecknats ganska utförligt. Så förekommer en rätt lång framställning av brahminismen och buddhismen i stycket »Vilans folk». Förf. lutar t. o. m. åt den åsikten, att »religionshistorien i skolan till största delen borde läggas på historien för att inför de unga få de riktiga proportionerna». Av olika skäl tro vi knappast det skulle vara någon fördel. Där emot synes oss lämpligt, att förf. ägnat uppmärksamhet åt den antika konsten.

Vi ha nu ej tillfälle att i enskildheter gå in på innehållet. Idén att kombinera läro- och läseboken med varandra har, såsom vi förut antytt, sina skäl för sig och torde med anledning av de nu utgivna läroböckerna i Antikens och Medeltidens historia komma att närmare prövas.

Richard Nordin. Inledning till forntidens historia. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1918. Pris 90 öre.

Denna inledning handlar om *Människans och kulturens ålder* samt *Kulturståndens uppkomst och tidigare utveckling*, som behandlas under följande rubriker: Stat; Släkt och familj; Rätt och sed; Egenhet, Näringsliv; Stamförvanter och främlingar; Religion; De hädangångna, Konst; Skrift.

Enligt vad förf. yttrar i förordet, är inledningen ej avsedd att läsas som läxbok utan kan lämnas till frivilligt studium av intresserade lärjungar samt i mån av tid läggas till grund för samtal å lärorummet. Detta tro vi även vara välbetänkt, då Forntidens historia är rätt vidlyftig och de begrepp, som här utredas, kunna få mera intresse, om de meddelas muntligt, än om de läsas fristående eller som läxor.

Adolf Ahlberg. Den kristna världs- och livsåskådningen i dess huvuddrag framställd. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1918. Pris 3 kr.

Ifrågavarande arbete är närmast avsett att vara en lärobok för de högsta ringarna av gymnasiet och att motsvara framställningarna av den kristna tros- och sedeläran. Läroboken skiljer sig från förut utgivna läroböcker däri, att ökat utrymme beretts åt världsåskådningsfrågorna samt att de etiska problemen mera ingående behandlats. Förf. har vidare ej använt abstrakta definitioner utan lagt framställningen mera psykologiskt och historiskt. Vissa dogmhistoriska frågor ha utlämnats, men i stället ha upptagits sådana religiösa

och etiska problem, som i vår tid möta de unga. I detta avseende är det en bok för vår tid. Den anmärkningen kan möjligen göras, att arbetet är för vidlyftigt för att medhinnas, men därvid är att märka, att vissa delar av framställningen mera lämpa sig för muntlig behandling än för direkt inlärande.

Förf. har tänkt sig följande tillvägagångssätt. Behandlingen av det rel. sanningsproblemet uppskjutes till högsta stadiet. Början göres med de inledande kapitlen, därefter behandlas antingen den rel. åskådningen eller de etiska delarna.

Användes nämnda arbete ej som lärobok, så lämpar det sig mycket väl att läsa vid sidan av annan lärobok.

Vår kristna tro. *Kungl. katekesnämndens katekesförslag, skolupplagan*, i förkortad och förenklad form. *Ett försök* av Joh. Johansson, seminariektor. Andra upplagan. Med tillägg: kort förklaring av femte huvudstycket. Linköping 1917. Pris 40 öre (partipris 25 öre).

Vi ha i h. 3 förra året omnämnt ifrågavarande katekesförslag, varav andra upplagan nu utkommit. De bibelord, som skola inläras, äro här fullständigt anförda. Därigenom har bokens omfång fördubbats, men det blir i alla fall ganska måttligt (47 s.). De efter bibelspråken anförda »sammansattningsarna» böra av barnen noggrant genomläsas i hemmet men icke föreläggas till utläsning.

Då katekesnämndens förslag på detta sätt blir förenklat, torde det mycket väl kunna användas vid barnundervisningen.

Att en kort förklaring av 5:e huvudstycket blivit tillagd har sin betydelse icke blott för bokens event. användning vid konfirmationsundervisningen utan även för de barn, som ej komma att åtnjuta någon sådan undervisning men ändå böra få inhämta någon kunskap om den heliga nattvarden.

Hjalmar Berg. Lärjungeförsök i fysik för folkskolor. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1917. Pris 60 öre.

Förf. har under en följd av år sökt grunda undervisningen i fysik inom den högre avdelningen av Stockholms folkskolor på av lärjungarna själva utförda försök. På uppdrag av prof. v. Schéele har han sedan anordnat instruktionskurser i lärjungeförsök med lärare och lärarinnor vid stadens folkskolor. Det är ett urval av dessa försök, som förf. nu utgivit. Experimenten ansluta sig närmast till Berg-Lindéns läroböcker. I första rummet ha sådana försök medtagits, som lärjungarna endast med svårighet kunna iakttaga, då de utföras av lärarna inför hel klass. En förteckning på behöflig materiell med delas. All materiell bör finnas lätt tillgänglig och i tillräcklig mängd. En stor del kan förfärdigas av lärjungarna själva.

Experimenten ha visat sig utgöra ett värdefullt medel för lärjungarnas utveckling och i hög grad tilldragit sig deras intresse. I skolor, där tid och andra omständigheter medgiva deras användning, bliva de säkerligen till mycken nytta.

Berättelse om Folkskoleväsendet i Linköping under läsåret 1916—1917 av Alfr. Fridén, stadens folkskoleinspektör. XVII årgången.

I förevarande berättelse redogöres för allt, som rör folkskolestyrelse, inspektion, lärjungar, lärare, undervisning, ordning och tukt, samt dessutom för socialpedagogiska anordningar för ungdomens bästa, såsom läkareundersökning, tandhygien, skolbad, skollovskolonier, bespisning, beklädnad, fria läroböcker och materiell, livränteböcker och skolsparkassa, barn gudstjänster m. m. Vidare lämnas meddelanden rörande skollokaler, skolans ekonomi samt vanartade och i sedligt hänseende försummade barn.

Dansk Seminarieblad. Udgivet af Dansk Seminarieforening redigeret af Chr. Høirup, Gjedved, Horsens. November och december 1917 samt januari 1918.

Häftena innehålla bl. a.: Bestyrelsesvalget; P. J. M. Winther: Instruktionskursus; Red.: Kursus i Eksperimentalpedagogik; Fra Finanslovens Behandling i Folketinget; Stig Bredstrup og Chr. Høirup: Kursus i Eksperimentalpedagogik; Ministerielt Cirkulære af 2 Nov. 1917; Instruktionskursus i Sang; J. Byskov: Ved Aarsskiftet; Chr. Høirup: Kursus i Eksperimentalpædagogik for Seminarielærere; Dr. phil. William Sørensens Minde; Et og andet; Bøger og Blade; Bekendtgørelser.

Pedagogisk Tidsskrift. H. 12 1917 (Nr 11 ha vi ej erhållit). Innehåll: Daniel Elfstrand. Engelskan som begynnelsespråk; John Lundberg. Några enkla kvantitativa försök för femte klassens kemilaborationer; Anmälningar; Kungl. beslut; Personalnotiser. Tidsskriften anmäler för år 1918 sin 54 årgång under samma redaktion som förut. Priset för årgång à 12 häften är 8 kr.

Tidsskrift utgiven av Pedagogiska föreningen i Finland, redig. av V. T. Rosenqvist. H. 6—7 och 8 1917.

Av förevarande häften — de enda av årg. 1917, som vi mottagit — ansluter sig dubbelhäftet 6—7 till reformationsminnet med ett par uppsatser på svenska, näml. Reformationens fostrargärning av Albin Simolin samt Reformationens insats i skolans utveckling av Johannes Hastig. Dessutom förekomma anmälningar av Hj. Holmqvist,

4—180788. Tidsskrift för folkundervisningen 1918.

Martin Luther och av Albin Simolin, Reformationens kulturbetydelse. Bland uppsatser i h. 8 märkas Maunu Rosendal † av Heikki Karjalainen (på finska), Något om Skolöverstyrelsens uppkomst av V. T. R. samt Statsskollärarnas vid Finlands lärdomsskolors förbund av Ivar Hartling.

Tidskriften utkommer år 1918 i åtta häften och redigeras av rektor V. T. Rosenqvist. Pris för årgången är 6 mark.

Biblioteksbladet. *Organ för Sveriges Allmänna Biblioteksförening.* Årg. 2. H. 4—5. Redaktion: Fredrik Hjelmqvist och Knut Tynell. Utkommer i 5 häften om året. Pris 4 kr. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1917.

Förevarande dubbelhäfte innehåller följande artiklar, av vilka flera äro av stort intresse: Berättelse över Sveriges Allm. Biblioteksförenings tredje årsmöte i Stockholm den 20 och 21 aug. 1917 av Fr. Hjelmqvist och Kn. Tynell; En svensk tidskriftsindex (Diskussion, inledd av S. Aberstén); Behovet av ett kommunalt centralbibliotek i Stockholm (Diskussion, inledd av Knut Kjellberg och Gustaf Adde) (med 3 ill.); Y. Hugo. Svenska arbetarebibliotek (med 1 ill.); K. J. Österberg. Om tidningsurklipp (med 1 ill.); »Biblioteksreklam.» (Diskussion, inledd av Greta Linder) (med 3 ill.); O. Wieselgren. En tysk stridsskrift i folkbiblioteksfrågan; Alfred Jensen. En föreläsares iakttagelser och reflexioner; Aug. Östergren. Landbrukets bok (Recension); Biblioteksnotiser; Ett stort antal recensioner i olika ämnen. Biblioteksbladet kommer att för år 1918 utgivas efter samma plan och redaktion som hittills. Prenumerationspriset är 4 kr. för år. Medlemmar av Sveriges allm. biblioteksförening (årsavgift 3 kr.) erhålla tidskriften utan särskild avgift.

Läsning för svenska folket. H. 3 och 4 1917. P. A. Norstedt & Söner. Pris 30 öre för häfte.

Innehåll: Det svenska folkets lynne och anda av *Theodor Holmberg*; John Law. En storsvindlare för 200 år sedan av *Hugo Larsson*; Uppländsk folkdiktning av *Elias Grip*; I biskop Absalons stad av *Cecilia Bååth-Holmberg*; En dansk skolsång; Timmerkörning i Alperna av *T. O.*; I biskop Absalons stad II av *Cecilia Bååth-Holmberg*; Några dagboksanteckningar från Przmysls belägring 1914—1915 av *T. Norrman*; Om Elias Fries av *Vilhelmina Samuelsson*; Djurens förstånd och tankeförmåga av *T. O.*; Från och för det andliga samarbetet i Norden av *J. Thulin*.

Berättelse över Svenska Seminarieläraryrksföreningens verksamhet år 1917.

Styrelsen har under år 1917 utgjorts av rektor K. A. Westling, ordf., adjunkten Elisabet Eurén, v. ordf., adjunkten Anna Sörensen, sekreterare och kassaförvaltare, samt rektor G. Danell och övningsskollärare J. Wahlqvist. Styrelsesuppleanter ha varit övningsskollärarna L. G. Sjöholm, Selma Svensson och A. Wallgren. Revisorer ha varit adjunkterna Elida Andersson och Marie Louise Gagner, revisorssuppleanter adjunkterna K. Karlgren och G. Sandahl.

Fyra styrelsesammanträden ha hållits under år 1917.

Den 9 juli 1917 inlämnade styrelsen till Kungl. Folkskolöverstyrelsen en underdånig framställning i lönefrågan. (Se meddelande till Svenska seminarieläraryrksföreningen nr 3 år 1917!) Styrelsen eller representanter för densamma har under år 1917 i och för lönefrågan uppvaktat den 9 januari statsminister Hammarskjöld och chefen för ecklesiastikdepartementet statsrådet K. G. Westman, den 25 juni då t. f. chefen för ecklesiastikdepartementet statsrådet A. E. M. Ericsson och ordföranden i löne regleringskommittén byråchefen F. H. Schlytern samt den 9 juli folkundervisningsväsendets representant i löne regleringskommittén riksdagsmannen V. Rydén.

Styrelsens förslag om ett arvode av 100 kronor till sekreteraren för år 1917 har bifallits av ordförandena.

Revisorerna ha tillstyrkt och ordförandena ha beviljat ansvarsfrihet för styrelsens förvaltning år 1916.

Vid i slutet av år 1917 företaget val av ledamöter och suppleanter i styrelsen omvaldes ledamöterna rektor G. Danell och adjunkten Elisabet Eurén samt suppleanterna övningsskollärarna Selma Svensson och A. Wallgren. Till revisorer omvaldes adjunkterna Elida Andersson och Marie Louise Gagner och till revisorssuppleanter adjunkterna K. Karlgren och G. Sandahl.

Stockholm den 3 januari 1918.

K. A. Westling.

Anna Sörensen.

Elisabet Eurén.

Gideon Danell.

Josef Wahlqvist.

Meddelande

till

Svenska seminarieläraryöreningen.

1. Vid sammanträde i Stockholm den 3 januari 1918 konstituerade sig styrelsen för Svenska seminarieläraryöreningen sålunda: ordförande rektor K. A. Westling, vice ordförande adjunkten Elisabet Eurén, sekreterare och kassaförvaltare adjunkten Anna Sörensen. Till ledamöter i verkställande utskottet jämte ordföranden utsågos vice ordföranden och sekreteraren.

2. Vid sammanträdet meddelade ordföranden, att han den 2 januari 1918 uppvaktat chefen för ecklesiastikdepartementet och av honom bemyndigats meddela styrelsen, att i statsverkspropositionen beräknats ett belopp, tillräckligt stort att täcka en lönereglering för seminarielärarkåren efter de grunder, som preliminärt uppgjorts av löneregleringskommittén. Vidare meddelade rektor Danell, att han såsom representant för seminarielärarkåren blivit tillkallad att som sakkunnig deltaga i löneregleringskommitténs utredning av denna kårs lönefråga.

3. Styrelsen beslöt uppdraga åt den bestyrelse, som utsetts för anordnande av seminarielärarmöte i Göteborg 1917, att, om den så prövade lämpligt, i samband med ett planerat folkskollärarmöte i Göteborg under sommaren 1918 anordna ett seminarielärarmöte.

4. Styrelsen beslöt att inhämta ordsföreningarnas utlåtanden om önskemål med avseende på seminarieläraryöreningens organisation, varvid styrelsen för sin del ville framhålla önskvärdheten av en utvidgning av styrelsen till sju personer, på det

att ohka kategorier av lärare lättare måtte bli representerade i densamma. Enär resekostnaderna nu äro avsevärt större, än då årsavgiften senast fastställdes, är en ökning av densamma nödvändig, helst om en utvidgning av styrelsen skall komma till stånd. Styrelsen föreslår därför en höjning av årsavgiften till tre kronor för samtliga ledamöter. Inom styrelsen framhålls ock önskvärdheten av någon förberedelse för styrelsevalet och andra former för detsamma.

Styrelsen anmodar därför ortsföreningarna att genom protokollsutdrag, som insändas till sekreteraren före den 15 mars 1918, besvara följande frågor:

- a) Vill ortsföreningen besluta en utvidgning av styrelsen för Svenska seminarieläraryöreningen till sju personer?
- b) Vill ortsföreningen besluta, att årsavgiften inom Svenska seminarieläraryöreningen bestämmes till 3 kronor för samtliga medlemmar?
- c) Vilka andra uttalanden vill ortsföreningen göra med avseende på föreningens organisation?

5. Styrelsen föreslår sekreterarens arvode för år 1918 till 100 kronor (§ 16). Protokollsutdrag om beslut i denna fråga från ortsföreningarna torde insändas till sekreteraren.

Stockholm den 3 januari 1918.

K. A. WESTLING.

Anna Sörensen.

Tryckfel i h. 4 1917.

Sid. 205, rad 7, står reaktionformeln, bör vara *reaktionsformeln*.

» » » 13, » emellertid, bör vara *emellanåt*.

» » » 21, » realationerna, bör vara *reaktionerna*.

I Katekesfrågan.

Några principuttalanden av

HJ. NORDIN.¹

Katekesfrågan har länge varit aktuell i vårt land, men på allra sista tiden har den dryftats i pedagogiska kretsar kanske mer än någonsin; det har nämligen gällt att fatta position till k. katekesnämndens förslag »Vår kristna tro». Stridens vågor ha gått höga, både man och man emellan och vid möten och i pedagogiska tidningar och tidskrifter. Själva den iver, med vilken diskussionen förts, har varit ett bevis för sakens vikt, för att det icke gällt en vanlig undervisningsfråga, utan en hjärtefråga, en folkfråga, en livsfråga. Men i stridens hetta har tyvärr mer än en gång personliga utfall, överord, sårande ord uttalats och en ensidig, falsk syn på själva grundfrågorna kommit fram. Må det tillåtas en, som hittills övervägande stått som intresserad åskådare av striden, att framställa och motivera några allmänt orienterande synpunkter! Jag gör det i form av några teser. Det skall ej bli 95 utan blott fem (eller sex).

1. *Vårt folk behöver religion.*

Denna tes torde gillas av de allra flesta. Och egentligen är den onödig, när man betänker, att alla kända folk haft och ha en religion. Hela tillvaron visar, att där ett behov finnes, där fin-

¹ Då katekesfrågan nu står på dagordningen, ha vi i likhet med förf. ansett lämpligt att här införa förevarande uppsats, som förut varit publicerad i en tidning.
Red.

nes ock något, som motsvarar och fyller detta behov. Denna motsvarighet är så konstant, att man kan vända på saken och säga: allt, som finnes, motsvarar och fyller ett faktiskt behov. Alltså: att alla kända folk haft och ha en religion, visar, att de behövt och behöva en religion. Alltså behöver även det svenska folket en religion. — Jag skulle ej ha börjat med denna tes som utgångspunkt, om det ej funnits en del människor som påstå, att ett folk mycket väl kan vara utan religion, d. ä. livsförbindelse med något över människan. De berömma sig av att själva leva utan religion, och varför skulle då ej ett helt folk leva utan religion? Nu torde i de flesta fall, kanske alltid, denna förmenta religionslöshet i sak vara ett självbedrägeri, i det att något annat än religion — t. ex. socialism, kommunism, positivism, humanism, idealism och andra — ism, ja t. o. m. ateism — faktiskt spelar samma roll i sådana människors liv som religionen i den religiöses: är livsprincip. På så vis bli alla människor religiösa — i ordets allra vidsträcktaste mening.

Men när jag säger: »Vårt folk behöver religion», så tänker jag i alla fall på religion som gudsdyrkan i vanlig mening. Intet folk kan leva utan religion (= gudsdyrkan). Den sanningen gör sig i längden gällande på bekostnad av religionslöshetens illusion. Ett folk kan dö utan religion men ej leva utan religion. Tränger det religionen ut ur sitt liv, så arbetar det på sin död. Kanske skall ett uppvaknande till insikt härom ännu kunna rädda Frankrike och andra folk, som avsiktligt bannlyst religionsundervisning från de offentliga skolorna. »Spårren avskräcka.» Folksedlighet är omöjlig utan religion.

2. Vårt folk behöver den kristna religionen.

Den svensk, som gillar första tesen, torde också godtaga denna andra. Endast okunnigheten kan påstå, att alla religioner stå lika högt och äro lika goda. Kristi religion är den högsta, den absoluta. Vårt folk behöver kristendomen, ty det behöver Kristus. Det är ej blott individerna, som behöva frälsaren Kristus, utan även folken. Från fjärran Östern höras i vår tid röster från tänkare och statsmän: »Kristus är Indiens hopp.

Japan behöver Kristus, Kina behöver Kristus» o. s. v. i samma stil. I västerlandet har världskrigets nöd öppnat mångas ögon. Den firade franske skriftställaren Lavedan, vars fint skurna penna förut blott haft bitande gyckel och hån för varje gudstro, har i en offentlig bekännelse manat sitt folk att återvända till denna tro såsom den enda räddningen. Ur hans gripande värtaliga vittnesbörd vill jag anföra följande: »Jag skratade åt tron och höll mig för vis. Men jag blir nu icke mer glad över detta hänskratt, ty jag ser Frankrike blöda och gråta. — — —

Frankrike var stort i förgångna tider. Men det var ett Frankrike, som trodde. Hur är det med Frankrike i närvarande tid? Det är i betryck och trångmål. Det känner ett Frankrike, som icke mer kan tro. Skall dess framtid bli bättre? — Vid Guds hand, blott vid Guds hand.»

Så bekänner den franske patrioten, f. d. ateisten. Och vi — vad skola då vi säga? Skall vårt folk dö av andlig undernäring mitt uppe i det andliga överflödet? Skall vårt folk ruttna bort i osedlighet eller torka bort i krass materialism, självisk mammonsträldom och otyglad njutningslystnad? Vår enda räddning är Kristus. Vårt folk behöver hans religion. Brottsligheten är på vissa områden stadd i förfärande tillväxt, särskilt bland ungdomen. Hur skall vårt folks framtid bli utan Kristus?

3. Vårt folk behöver luthersk kristendom.

Jag tänker, att den svensk, som gillar andra tesen, även går med på den tredje. Vi ha nyligen firat reformationens minne och påmint om reformationens arv. Den som vet, vilka förtärderna luthersk kristendom har framför reformert, romersk och grekisk, den säger med övertygelsens värme: vårt folk behöver just luthersk kristendom. Luthersk kristendom är nådens, frihetens, kallelsearbetets, det allmänna prästadömet och trons evangelium. I intet annat kyrkosamfund bryter sig Kristi evangelium i så klara och glänsande och mångskiftande färger som i det lutherska. Och vårt folks världshistoriska uppgift som det största rent germanska och rent lutherska folket har va-

rit och är just nu att vara den germanska, lutherska andens rid-darvakt. Skall det i nutid och framtid kunna fylla denna sin världshistoriska uppgift — bl. a. i världsmissionen —, så måste det först självt för egen räkning genomsyras av luthersk kristendom. Både för sin egen och för andra folks skull behö- ver vårt folk luthersk kristendom.

4. Vårt folk behöver *obligatorisk folkundervisning i luthersk kristendom.*

Denna sats torde röna mera motsägelse än de föregående. Den obligatoriska folkundervisningens tanke har nog omsider slagit igenom bland alla folklager, men man vill ej lika allmänt erkänna, att konfessionell kristendomsundervisning skall vara obligatorisk i folkets skolor. Många säga: bort med all reli- gionsundervisning! Andra säga: nej, religionshistoria må barnen läsa, men bort med all kristendomsundervisning. Andra säga: nej, kristendomsundervisning skall det vara, men den skall vara »biblisk» och passa lika bra för alla kristna kyrkosamfund och sekter — bort med den konfessionella! Den sistnämnda stånd- punkten är blind både för pedagogikens krav och verkligheten. En verklig konfessionslös kristendomsundervisning kan helt en- kelt ej meddelas, är en tom fras. Och det hjälps inte med att kravet på konfessionslös undervisning ofta nog kommer från kristendomsvänligt håll. Det är då mycket välment men ett fromt självbedrägeri.

Behöver vårt folk religion, ja, kristen religion och just luthersk kristendom, då är det helt enkelt statens och folkkyrkans oav- visliga plikt att tillse, att undervisning i luthersk kristendom meddelas i folkets skolor. Och det ämnet är sannerligen fort- farande värt främsta platsen på folkskolans schema; intet annat ämne kan nämligen mäta sig med kristendoms-kunskap i folk- uppfostrande betydelse — det är en sanning, som tyvärr ej gått upp för många av våra »folkuppfostrare», som ännu idissla, huru kristendomen fördummar m. m. nonsens.

5. Vårt folk behöver folkskoleundervisning i evangelisk-lu- thersk tros- och sedelära.

I denna punkt bryta sig meningarna nu mer än någonsin. En som det synes allt starkare opinion inom lärarkretsar gör gäl- lande: bort med katekesen, d. v. s. bort med lärobok i evan- gelisk-luthersk tros- och sedelära! Och i allmänhet tycks detta rop även innebära: bort med all systematisk kristendomsun- dervisning! Det skall i stället blott vara bibelläsning och biblisk historia. Bibeln skall vara enda lärobok (möjligen också psalmboken). Man får ej glömma, att det kan vara verkligt fromma kristna, som yrka så. De mena sig föra det pedago- giska framåtskridandets talan men äro i själva verket arga reaktionärer, naturligtvis utan att själva veta och vilja det. De vilja nämligen föra utvecklingen icke mindre än bortåt 1900 år tillbaka, vrida tidens ur ett eller annat tusental år till- baka. De sakna historiskt sinne. De vilja hoppa över den kristna kyrkans dogmhistoriska utveckling. Nu är bibeln ingen lärobok — ej ens i tros- och sedelära, ehuru väl den bör vara rättesnöre för människans tro och leverne. Och när man tror sig grunda sin undervisning direkt på bibeln och göra den till lärobok, så faller man offer för ett ödesdigert självbedrägeri. Man lever ej i t. ex. första århundradet efter Kr. utan i tju- gonde och är barn både av sin egen tid och av hela den mellan- liggande utvecklingen.

Frågan är, om den undervisning i tros- och sedelära, som måste komma med — även om man blott undervisar i bibel- läsning och biblisk historia — om den undervisningen skall bestämmas av den enskildes subjektiva meningar eller av den kyrkliga beaktelsen. Vilket är bättre för barnen? Vilket är tryggare för kristna föräldrar? Svaret synes mig blott kunna bli ett. Det förefaller mig vara ett utslag av individualistisk självöverskattning att sätta sin enskilda teologi framför det kyrkliga samfundets och tro sig vara en ny Luther.

Det tjänar till intet att försöka utdriva undervisningen i tros- och sedelära ur kristendomsundervisningen. Driver man ut den

genom dörren, så kommer den in genom fönstret, och det hjälper ej att stänga alla dörrar och fönster, ty det finnes så många draghål och springor, genom vilka den tager sig in själv i alla fall. Men nu menar jag, att man ej heller bör försöka driva ut den systematiska undervisningen i kristendomskunskap. Vid sidan av andra grenar av kristendomsundervisningen i folkskolan har den sitt eget givna ändamål och existensberättigande. Spridda enskilda religiösa och etiska lärdomar kunna nog givas vid undervisningen i ämnets andra delar, men behovet av enhetlighet, sammanfattning (syntes) och sammanhang framträder på folkskolans högre stadium även med avseende på kristendoms-kunskap liksom i andra ämnen, och man behöver sauerligen ej vara mer rädd för att möta detta barnens behov, när det gäller kristendoms-kunskap, än när det rör andra ämnen. Det är sant, att undervisningen här liksom i allting annat skall vara »avpassad efter barnens mottaglighet och behov», men undervisningen i katekes, d. v. s. just i tros- och sedelära, kan mycket väl anordnas och bedrivas så i folkskolan, att den motsvarar barnens både mottaglighet och behov. Varför skulle eljest så många lärare och barn minnas katekestimmar som skolans mest fängslande lektioner, ja, högtidsstunder? Med buden i första artikeln eller bönen kan man utan svårighet börja redan i folkskolans första klass. Annat är svårare och får sparas till avslutningsåret. Stoffet kan nog i sig självt vara lättare eller svårare. Mycket beror dock på sättet att behandla stoffet, men här är ej rätta platsen för metodiska anvisningar. Blott en enda sak: från det enskilda till det allmänna, från det konkreta exemplet till den abstrakta trossatsen eller sederegeln! Men liksom man i språklära, räkning, kemi o. s. v. ej nöjer sig med blott exemplen (eventuellt experimenten) utan går från dem till regeln, lagen, så bör man, när barnen bli mogna för en dylik sammanfattning, även ge den i kristendoms-kunskap, naturligtvis successivt. Och det är en konstruktion och föga vittnande om barnpsykologiskt studium, om man menar, att normala barn aldrig bli mogna för kateketisk undervisning.

Vårt folk behöver en fast kunskap i evangelisk tros- och se-

delära. En sådan hör till den grundval till allmänbildning, som lägges i folkskolan. Är undervisningen däri ej obligatorisk, så uppstå ödesdigra luckor i vår folkbildning. Om människor redan nu alltför ofta stå sig slätt gentemot allsköns religiös villfarelse, huru skulle det då ej bli! Huru skulle då vårt folk reda sig mot den romersk-katolska kyrkans hotande angrepp?

* * *

På visst sätt kunde jag tillägga en sjätte tes: *Vårt folk behöver en lärobok för folkundervisningen i tros- och sedelära, stödd på Luthers lilla katekes.* Men i så fall skulle jag kraftigt betona, att den saken äger ej alls samma betydelse som de föregående teserna, ej ens som den femte. Klart är dock, att lärobok i detta viktiga ämne är ännu mer behöfelig än i andra ämnen, och att stats- och folkkyrkointresset av en rätt bedriven undervisning i evangelisk tros- och sedelära förklarligt nog medför, att stat och kyrka vilja bestämma om en dylik lärobok.

Nu säga somliga: bort med katekesen, även Luthers lilla katekes, ur våra folkskolor! Andra säga: Luthers lilla katekes vilja vi ha kvar, men bort med alla utvecklingar av den! Andra åter säga: en katekes, d. v. s. en för barn avsedd framställning av den kristna tros- och sedeläran, skall det vara, men den bör ej vara stödd på Luthers lilla katekes, ty »det är orimligt att för barnundervisningen i våra dagar vilja lägga till grund ett arbete, som snart fyllt sina fyrahundra år». (Man glömmer, att då skulle ännu mindre bibeln kunna läggas till grund, som räknar sin ålder i årtusenden.) Katekesen skulle då bestå av Luthers lilla katekes + »ett till dess belysande lämpligt urval av bibel- och psalmstoff».

Alla dessa tre åsikter kunna mycket väl förfäktas av fromma kristna inom vårt folk. Det vill jag först betona. Varför håller jag då på en lärobok, stödd på Luthers lilla katekes? Det är ej blott konservatism, m. a. o. den historiska traditionens makt, ehuruval det är en ingalunda oviktig synpunkt, att Luthers lilla katekes i snart 400 år mer än någon annan utombiblisk bok bestämt det religiösa tänkandet och språkbruket i

den lutherska kyrkan. Det är framför allt, emedan Luthers lilla katekes är ett klassiskt verk av högt religiöst värde, »det i viss mening på en gång enklaste och rikaste uttrycket för den evangeliska trosåskådningen». Den är en pärla, som vi helt enkelt ej ha råd att undvara vid barnaundervisningen. Från pedagogisk synpunkt har man anmärkt på de långa meningarna och den invecklade satsbyggnaden m. m. Men dessa anmärkningar träffa, såvitt jag funnit, formen, ej innehållet. Därtill komma tillfälliga praktiska skäl till att den katekes, som skall ersätta 1878 års utveckling, bör stödjas på Luthers lilla katekes: 1) 1903 och 1908 års kyrkomöten och k. m:t ha uttryckligen begärt, att Luthers lilla katekes fortfarande skall »förbli underlaget för ungdomens undervisning i kristendom»; 2) utan denna grund bleve katekesfrågan »en ekvation med alltför många obekanta», för att tala med prof. E. Billing.

Men varför skall det vara en utveckling? Jo, för att bryta udden av det berättigade i klandret mot att använda en 400-årig framställning av tros- och sedeläran som lärobok vid barnaundervisningen. »Utvecklingen» skall lösa uppgiften att för nutida undervisning tillgodogöra sig de bärande grundtankarna i Luthers klassiska skrift. Den skall bygga bro dels mellan de bibliska utsagorna och lilla katekesen, dels ock på samma gång mellan dessa båda grupper utsagor från de två viktigaste skeden av Guds rikes utveckling å ena sidan och vår egen tid å den andra. Bibelställena äro Guds ord, lilla katekesen Luthers, styckena den nutida teologiens. Sist komma lärarens ord vid den muntliga behandlingen.

Det är psykologiskt välbetänkt, att det nu föreliggande katekesförslaget ej kallar sig katekes. Ty på grund av mångåriga hätska angrepp har själva ordet katekes nästan fått en dålig klang, och på somliga tycks ordet katekes verka utmanande. Att beröra, i vad mån »Vår kristna tro» motsvarar berättigade önskemål och krav, ligger utanför ramen för min uppsats, vilken som sagt blott ville framlägga några allmänna, orienterande synpunkter.

Folkskoleseminariernas kursplan i modersmålet.

Av

JENNY RICHTER VELANDER.

Det är med seminariestadgan som med alla andra lagar: livet skapar faktorer och människorna operera med dem, tills de få ett facit, som de kalla lag, men livet omformar de gamla faktorerna och skapar nya, och så blir facit otillfredsställande och måste göras om.

Ifall man då håller på sitt facit som det enda riktiga och möjliga, så tvingas man att operera med faktorerna efter ovetenskapliga, ja kanske i vidriga fall oärliga metoder. I matematiken är det farligt, där faktorerna äro endast abstrakta storheter, men när de äro mänskliga förhållanden och facit influerar på mänskligt väl och ve, då äro dylika metoder ännu farligare.

Lagen är eller rättare bör alltid vara uttryck för en svunnen tid. Livet bör alltid vara ett gott stycke före lagen. I annat fall betyder det, att dvala och sömn hindrar livet att skapa.

Den gamla stadgan hade nått den vörnadsvärda åldern av ett halvt sekel, och detta faktum medförde, att ingen förnuftig människa tillmätte den betydelse som norm för utvecklingen. Under de sista tjugu åren voro därför seminarierna i så stark växt, att den största olägenheten med den nya är, att den i många fall opererar med redan föråldrade faktorer. Det är ju visser-

ligen icke mer än fyra år, som seminarierna hållit på med sin anpassning efter densamma — den bär ju tryckåret 1914 —, men det är 12 år sen det kungl. brevet av den 13 juli 1906 gav i uppdrag åt en kommitté att granska då gällande bestämmelser rörande organisationen av och planen för folkskoleseminarierna i riket samt avgiva utlåtande och förslag, vartill denna granskning kunde föranleda. De förhållanden, varur Folkundervisningskommittén hämtade sina erfarenheter, ligga alltså ganska långt tillbaka i tiden — realiter ännu längre, än siffrorna ange, ty tiden i denna de stora världsomvälvningarnas period rider fortare än förr. Det är därför ingen under, att man vid seminarierna börjar överraska sig med att önska, att stadgan icke måtte vara en matsedel med lags natur, prompt gällande för alla förhållanden och människor, som den berör, utan att den måtte vara en god och välvillig rådgivare för fortsatt reformarbete.

Man har också skäl i att lita på detta, eftersom man ofta påträffar försäkran om att den bör fattas på detta för utvecklingen i hög grad nödvändiga sätt. Detta kännes så mycket mera maktpåliggande, som det dock före 1914 gjordes ganska kännbara erfarenheter av att det dock finns personer, som kunna begagna sig av en stadga för att uppträda aggressivt mot allt, som icke vill låta binda sig i en stagnation, som bleve den givna följd av att en lag, sammansatt av rostade länkar, användes som en apparat av fjättrar för det levande livet.

En viss garanti mot stagnation ligger måhända däri, att adjunkturen ersätts med lektorat och våra seminarier alltså få en stab av lärare, som varit en längre tid i beröring med den högsta odling, vårt folk består sig, men den garantien är icke tillräcklig inom ett studieområde, som hålles så starkt tillbaka därför, att det utgör en så ringa intressegrupp i staten, att sällan dess egna män och kvinnor få vara med om att dirigera det utan det styres och ledes från andra håll.

Faran med en mumifierad stadga är naturligtvis, att det skapas en skolbyråkrati — den mest onaturliga av alla byråkratier. Ett pedantiskt och slentrianmässigt förhållande av semina-

riernas anda efter en fjättrande stadgas bokstav har således icke stöd i stadgan själv. Den bygger således på att det ligger i det växandes natur att växa. Kanske man icke kan begära av en lag, att den skall inspirera till växande — det är till myndigheterna, man skall vända sig med den saken — men så kan man dock begära, att den icke skall hindra och hämma växandet, och att den själv betygar detta, tyckes vara den bästa garanti, den kan ge.

Framför allt är det av betydelse, att undervisningen i modersmålet icke klavbindes genom stadgans föreskrifter. Språket lever, ty det är uttryck för något, som lever, nämligen individens och folkets själ.

Den gamla stadgan och dess tid.

Det svenska språket har endast långsamt och med svårighet frigjort sig från de stora kulturspråken, som tidtals rentav behärskat vårt tankeliv, tyskan under alla medeltidens och nya tidens sekler utom den gustavianska tiden, då franskan satt inne med herraväldet, som den endast långsamt återlämnade till tyskan.

Den politiska omdaning på 1860-talet medförde en svenskhetsrenässans även i språkligt hänseende, förberedd genom de litterära brytningarna i mitten av samma århundrade. Denna renässans yttrade sig även i fordran, att alla befolkningslager skulle lära sig att behärska sitt lands språkmaterial. Till en början fäste man sig ensidigt vid dess former, och därur framgick en språkexercis, som otroligt hämmade barnens språkliga utveckling. Skolan gjorde dem stumma och avoga mot att tala och förstå skolans förkonstlade prosa. Detta skolspråk var ett slags stelt och uppstyltat skriftspråk, som ansågs finare att använda som talspråk än det riktiga talspråket, och så skarpt som undervisningen begränsades till facken skriva, läsa och räkna indrevs detta språk så fast i generationerna, att än i dag det är ytterst svårt att få eleverna att i sin undervisning i övningsskolan använda vanligt talspråk.

Mitt livligaste intryck av seminarierna, när jag i mitten på 1890-talet fick den glädjen att börja min verksamhet där, var den kvinnliga ungdomens förbluffande oförmåga att ge språkliga uttryck åt sina tankar. Eleverna ville absolut lära sig läro- och handböcker utantill — detta kallade de att kunna sina läxor — och lektionerna skrevos och memorerades, tills de stackars unga människorna blevo alldeles uttröttade. Men ägde de icke bokens ord, så ägde de heller intet uttryck för bokens tankar. Luntornas förhatade roll har sin naturliga förklaring i deras ovana och obekantskap med vårdat tänkande och dess språk.

Då var det gott att ha den gamla fattiga seminariestadgan.

Vid de kvinnliga seminarierna — de enda jag vågar yttra mig om — kunde eleverna vid inträdet allt, vad stadgan fordrade av dem vid avgångsexamen, och den rundliga tiden för ämnet kunde alltså disponeras efter fritt val. Visserligen ansågs på sina håll, att man skulle följa stadgan och icke gå utanför folkskolans läseboks ram — den lästes då i fyra år till de unga människornas stora förtvivlan — men jag fick i alla fall husera med 3 timmar i kl. I som jag ville, stundom även några timmar i kl. II. Mer fick jag icke av ämnet, ty jag måste träda tillbaka för en äldre kollega, som specialiserat sig på svenska språket, och vilkens schema först skulle fyllas med svensk-timmar.

Jag såg då, att intet var så angeläget som att hjälpa eleverna till *läsfärdighet, läskunnighet och talförhet*. Det viktiga hjälpmedel för tänkandet, som ett rörligt ordförråd är, kan icke en studerande vara utan, men förvärvandet därav måste bli begynnelsen till studierna.

På den tiden hade vi inträdesexamen på hösten och eleverna kommo från en pluggsommars, som i regel uttömt deras krafter. När examens spänning var över, sjönko de alldeles samman, och de första två, tre veckorna måste jag, som på grund av en personlig önskan av biskop Keijser alltid var klassföreståndare i kl. I och samlade flera ämnen där — litteraturläsning, historia, geografi och naturkunnighet, tidtals även ma-

tematik — göra allt för att få dem att övervinna sin depression och komma i form för studiearbete.

Jag gjorde då så, att jag använde alla timmar till att läsa med dem eller för dem, berätta, föreläsa, disponera, anteckna, leta upp fakta i böcker etc. Vi gjorde promenader och resor i trakten häromkring och »pratade», som det heter på västgötska. Jag försökte på alla sätt att få dem att glömma sina gamla metoder att mekaniskt inlära en text samt att läsa läxor på ett mera förnuftigt sätt. Efter jul voro vi färdiga för studier av mera inträngande art.

Detta arbetssätt medförde mycket stora vinster, vågar jag säga. Därför glädde det mig, när jag fann en viss överensstämmelse i uppfattning däri, att stadgan vill använda modersmålsundervisningen i kl. I på ett sätt, som synes mig syfta mot detta mål.

Men det synes mig, som om — åtminstone vid de kvinnliga seminarierna i södra Sverige — det icke är lyckligt att numera använda detta arbetssätt ett helt år. För 10—20 år sen behövdes det. Med vart år som går blir det mindre lämpligt.

Det behövdes nämligen bara, att seminarierna släppte sitt formalistiska grepp på modersmålsundervisningen, så skyndade sig de utexaminerade lärarekrafterna att omlägga modersmålsundervisningen i folkskolan efter psykologiskt och metodiskt riktigare grunder. Det raskt framåtskridande folkbildningsarbetet har gjort sitt till. Det livliga politiska meningsutbytet har gjort det till ett för varje individ synnerligen angeläget mål att skaffa sig så mycket som möjligt av förmåga att ta del i nationens talande och skrivande verksamhet. Alltnog — numera stå våra elever på en helt annan nivå i fråga om sin förmåga att uttrycka sig i tal och skrift. De, som äro så bortkomna, att de icke skulle kunna delta i en på högre plan lagd undervisning, äro förvisso även ur andra synpunkter olämpliga för seminariestudier, och de böra därför icke tagas in på ett seminarium. Det förefaller, som om det i denna fråga i kursplanen föreläge en principkonflikt mellan F. K:s betänkande och Kungl. Maj:ts nådiga stadga.

Principkonflikt mellan F. K:s betänkande och stadgan.

I F. K:s monumentala verk — dess betänkande — inrym-
mes i band II en avhandling om kursplanen i modersmålet.
Den sätter som mål för litteraturstudierna att ge »en i möj-
ligaste mån konkret historisk kännedom om den svenska lit-
teraturen», och den föreslår två vägar (sid. 59 och följ.). Den
ena är s. a. s. en baklängesmetod, den andra en framlänges-
metod, men stadgan bestämmer med ett salomoniskt domslut om
rättvis delning, att de två första åren skola ägnas åt bak-
längesmetoden, de tvenne sista åt framlängesmetoden. Detta
är tydligen en kompromiss, och därför har väl ingen velat mo-
tivera den.

F. K. säger: »Det torde vara ovedersägligt, att uppfattningen
av de äldre tidsåldrarnas litteraturalster åtminstone ur vissa
synpunkter ställer de största kraven på lärjungarnas utveck-
lingsståndpunkt. Visserligen kunna den mera naiva tanke-
värld och den mindre fulländade och konstmässiga form, som
utmärka dessa verk, i och för sig synas skäligen lätt uppfattade.
Men å andra sidan skymma mången gång just dessa egenskaper
det poetiska värdet, och de språkliga avvikelserna försvåra
tillägnandet. Och över huvud kräves för en riktig uppfattning
av äldre litteratur en vaken känsla för relativiteten och ett
klart medvetande av utvecklingsbegreppet samt övning att även
bakom en ofullkomlig yttre omklädnad uppspåra det i varje
konstverk innerst skönjbara, sant mänskliga. Däremot erbjuder
vanligen det till tiden närmare liggande i form och innehåll flera
anknytningspunkter till det av den enskilde läsaren förut erfär-
na, vilket för honom underlättar uppfattningen därav. Fäster
man uppmärksamheten blott vid dessa omständigheter, vore tyd-
ligen att föredraga en lärogång, där man med utgångspunkt från
sådan samtida litteratur, som ligger elevernas erfarenhetskrets
nära, stegvis överginge till alltmer avlägsna tidsskeden för
att inemot studiekursens avslutning nå fram till den fornsven-
ska litteraturen, vars värde ur estetisk synpunkt och såsom hi-

storiskt dokument då borde framstå så klart, som det över hu-
vud med seminariets resurser är möjligt.»

Naturligtvis kan en genialisk lärare få klassen att spörja
sig ned genom seklerna ända in i den grå forntiden, men lagen
får icke ensamt ta sikte på genierna, och för den vanliga lärar-
begåvningen är den metoden säkerligen oöverkomligt svår.

F. K. stannar heller icke vid den. F. K. går ut ifrån att en
lärogång av denna art skulle uteslutande ta hänsyn till littera-
turläsningen och göra den till ett fristående ämne, vilket skulle
medföra, att den litteraturhistoriska redogörelsen finge en rakt
motsatt ordningsföljd mot den övriga historiska framställnin-
gen. Därefter kommer F. K. till följande slutsats: »Skall en så-
dan motsättning kunna undvikas, vilket kommittén finner syn-
nerligen önskvärt, blir det tydligen nödvändigt, att litteratur-
historiska framställningen och därmed litteraturläsningen i
huvudsak följa samma kronologiska ordning, som är naturlig
för all annan historisk betraktelse. Hänsyn till det behov av
koncentration och förbindelse mellan de olika läroämnena, som
framkallas av ämnesträngseln på seminariets timplan, har nöd-
gat kommittén att i första rummet beakta det historiska sam-
manhangets krav och således för litteraturläsningen uppställa
en lärogång, som i det hela ansluter sig till den politiska histo-
riens. Nekas kan ej heller, att uppfattningen av en viss period
i litteraturhistoriskt avseende betydligt försvåras för eleverna,
om dess politiska historia är dem jämförelsevis föga bekant.
Även i och för sig skulle en genomförd tillbakaskridande läro-
gång för litteraturläsningen och litteraturhistorien erbjuda bety-
dande svårigheter. Den nyromantiska strömningen t. ex. skulle
knappast kunna med framgång behandlas inför elever, som sak-
nade kännedom om 1700-talets förståndsupplysning och klassi-
cism.»

Denna kritik är visserligen icke uttömmande, men den är,
synes mig, fullt tillräcklig för att övertyga om att baklänges-
metoden icke är den, som bör i lag fastläsas.

Slutligen kommer F. K. till den uppfattningen, att det första
läsåret utan våda kan offras för att införa dem i den mera lätt-

fattliga nutidslitteraturen. Men F. K. menar, att med andra året bör i alla fall den litteraturhistoriska skildringen börja och då från äldsta tid raskt hinna upp profanhistorien och sen löpa jämsides med denna.

Men stadgan gör icke så. Den följer F. K. i fråga om första läsåret, men den ger andra klassen 1800-talslitteratur i trots av att denna hänger i luften för den. Få perioder i historien äro så fullständigt främmande för den svenska ungdomen som 1700-talet. Ordet partistrider fyller i regel ut hela allt.

Helt godtyckligt sättes så gränsen vid 1809, och i kl. III får klassen plötsligt glida ned i den gråa forntiden och därifrån företa en riktig automobilgalopp genom alla åldrar ända fram till vår tid.

Koncentrations- och sammanhangsprinciperna tillämpade på kursplanen.

När man arbetat ett par år efter den nu gällande kursplanen, har man fått en livlig känsla av att man bra gärna skulle vilja försöka ta saken på ett annat sätt.

Hade man fem år på sig och det första av dem avsåge ett torrt och summariskt genompluggande av de elementära kurserna i huvudämnena för att seminariet skulle kunna förlita sig på att klassen besatte tämligen homogen kunskapsmassa, så skulle den av stadgan föreslagna kursen i kl. I vara i högsta grad tilltalande. Kursen i kl. II kan jag däremot icke finna den ringaste försvarsgrund för.

Men som det nu är, börja de sammanhängande studierna i alla andra ämnen i kl. I, och redan där gäller det att låta modersmålet få sin rätt att vara deras mittpunkt.

Seminariet behöver minsann icke pressa eleverna till att läsa de arbeten, som F. K. anvisar för litteraturstudier i kl. I. Det behövs bara att ge dem tillfällen att komma åt dem och tid att läsa dem. De bli också ganska förtrogna med vår skönlitteratur genom våra folkbildningsanstalter. Man kan tryggt gå ut ifrån att numera den ungdom, som söker sig till lärar-

banan, hör till den mest intelligenta och mest intresserade av svensk ungdom. Den försummar näppeligen de tillfällen att höra en föreläsning, en uppläsning, att närvara vid en fest, som ges för något kulturellt ändamål, och man bör icke förbise den andliga näring, den därigenom får, ty tar man den med i beräkning i samarbetet med de unga, uppmuntrar man dem att söka fler sådana tillfällen, och det är ekonomi att göra undan en hel del av kunskapsinhämtande, när lärotiden är så kort. Vad de däremot icke kunna få annat än genom seminariet, vinna de då så mycket mer tid till.

Seminariets viktigaste uppgift är icke lektionsgivandet, utan det är studieledningen. Framför allt är det viktigt att lära eleven att ta sin säkra och fasta utgångspunkt och falla tillbaka på den, så snart studiernas mångfald hotar att splittra hans ordningssinne. Det vore också gott, om lärarna gemensamt uppgjorde kunserna för var klass. Nu hållas visserligen konferenser och protokoll skrivas, men de föranleda endast samarbete mellan lärarna i samma ämne, icke mellan lärarna i olika ämnen. Detta hindrar naturligtvis icke, att lärarna under hand rådgöra med varandra. Det vare långt ifrån mig att tro, att det behövs lagar och förordningar för att skapa samarbete.

Antag nu, att lärarna i kl. I komma överens om att så gott som möjligt följas åt, och att alla ville ta *människan* och mänsklig verksamhet till koncentrationspunkt för sin framställning. Man skulle då gå ut från det primitiva samhället, och biologen skulle föra betraktelsen ända ned till djur- och växtsamhället. Individens förhållande till sina egna krafter och möjligheter skulle klargöras genom iakttagelse av hans utveckling. Hans förhållande till nästan framträder som grund till hans begär att meddela sig, varigenom språket skapas, och som grund för arbetsfördelning och moralens utveckling. Hembygds kunskapen och skildringen av forntidsfolkens länder ge de naturliga betingelserna för samhällets och statens uppkomst. Differensieringen av arbetet framkallar differensiering i tänkandet och detta i sin tur differensiering i uttrycksmed-

len: teckenspråk, åtbördsspråk, ljudspråk, bildspråk, skriftspråk o. s. v.

Därmed inriktas de ungas uppmärksamhet på ett fullt logiskt och fullt naturligt sätt på språket och dess element. Att barnen ha så svårt för att komma åt språket, beror på att det självt intet betyder, utan att dess betydelse är bara medlets betydelse. Barnet märker icke skillnaden mellan ordgrupperna »Boken, du gav mig, är svart» och »Den svarta boken du gav mig», ty de ha icke någon uppmärksamhet för något annat än innehållet. När detta är detsamma i tvenne uttryck, så sitta de dumma som spån inför de kitsliga frågorna om dessa uttrycks grammatiska karaktär. Detsamma är ofta fallet med ungdomarna i första klass. Få de icke ett konkret värde hos språket, så umgås de uteslutande mekaniskt med dess former. Med en historiskt-psykologisk metod i undervisningen få de en helt annan syn på densamma, och detta är det nödvändiga villkoret för att de i sin tur skola kunna få barnen att fatta språkets byggnad och lagar. Var och en vet, vilken fullständigt osmältbar kompost det kan göras av språkliga element, och dock kunna dessa samma element sammanställas till ett organiskt helt, som ger barnen en riklig behållning. Jag vet knappt något så roligt som att läsa svensk grammatik med en klass barn.

Innan främmande språk infördes på seminariet, hade man icke annat att göra för att få fram material för jämförelse än att ta de olika språk, som rymmas inom landet och i historien. Det är ju nu gott och väl, att det främmande materialet, hämtat ur ett levande språk, finnes, men det gör icke alls det överflödigt att jämföra dessa andra språk: djurens, barnens, forntidslitteraturens, dialekterna, slang, alla de olika stilarterna, lånorden o. s. v. Med denna förberedelse är eleven för visso fullt i stånd att fatta och uppskatta det poetiska värdet i den klassiska litteraturen, och den samtida skildringen av de klassiska folkens kulturella, politiska och religiösa utveckling ger honom förståelse för dess tankevärld och dess miljö. De rena, enkla linjer, han därvid får följa, föra honom på ett organiskt-logiskt sätt fram mot mera komplicerat tänkande.

Den moderna litteraturen kan icke pressas till att ge honom detta. Den i dessa hänseenden värdefullaste ger ett alldeles för komplicerat tänkande. Det skall vara alldeles särskilt gynnsamma omständigheter, som tillfört seminariet en första klass, mogen för *ingående* studier av modern litteratur. Men seminariet skall göra ingående studier. Därför skall det i varje fall välja det studieobjekt, som kan på ett ingående sätt studeras. I kl. I kan forntidslitteraturen det men icke den moderna. Ett studieobjekt, för vilket klassen icke är mogen, skall gömmas, tills klassen hunnit mogna.

Om nu framlängesmetoden skulle kunna få tillämpas i stället för baklängesmetoden och kompromissmetoden, så skulle icke läsning av modern litteratur vara avförd från någon klass arbetsordning. Det finns alltid den möjligheten att i samband med något, man håller på med, läsa något på vers eller prosa. T. ex. Almquists allmogeberttelser i sammanhang med svenskt allmogeliv, Singoalla med Magnus Ladulås tid. En hel del lämpar sig till dramatisk framställning. Annat lämnas till ferieläsning, till uppsatsberedelse, till nöjesläsning vid skolfester, samkväm, utflykter i det gröna etc.

Genom att tillämpa framlängesmetoden redan från början för man klassen på ett mycket allvarigare och därför lyckligare sätt in i seminariearbetet. Lyckligare därför, att för den unga människan ligger lycka i att få svåra och ärofulla uppgifter.

Man kan ta lärdom av läroverken. För att gossarna skulle lära sig det språk, som lever på de nu levande generationernas läppar, infördes läsningen av »roliga böcker» på främmande språk. Står det icke direkt tillsammans med klagan över ungdomens omogenhet, tankelättja och liknöjdhet för tankeproblem? Förra tider gävo oss att tugga torrt på grammatiken, och därav fingo vi ej mycken andlig näring, men vi fördes in i de olika nationernas förnämsta tänkares verk, och det var för oss en stor lycka. Nu lekes barnet fram genom en futtig tankevärld och kelas fram genom de grammatiska svårigheterna. Men därav blir det ingen näring alls. En ovärderlig tid förspilles i beklagansvärd utsträckning.

Får framlängesmetoden införas redan i kl. I, ger sig fortsättningen av sig själv. Lugnt och samlat rör man sig genom sek-lerna. Perspektivet vidgas, men blicken skärpes också, och uppmärksamheten tränas. Denna ordning och detta sammanhang verkar helt annorlunda på karaktären än detta hit och dit, som karakteriserar de nutida förhållandena.

Frihet vid tillämpningen.

Nu kan jag ju tala endast om kvinnliga seminarier och av dem endast om dem, som finnas i södra Sverige. Det är ju möjligt, att en annan fördelning är nödvändig på andra håll. Men då vore det säkert synnerligen önskvärt, att så stor frihet vid tillämpningen medgäves, att vart särskilt seminarium för sig bestämde, vilken av de tre metoderna det fann för sig lämpligast. Baklängesmetoden konsekvent tillämpad skulle väl aldrig komma i fråga. Det vore ju att fullkomligt negligera hänsyn till koncentration och skulle överallt korsa sammanhangsprin-cipen utom i de ögonblick, då litteraturhistorien under sitt dalande ned genom tiderna mötte all övrig historia i dess sti-gande upp genom tiderna.

Men jag har på känn, att det icke skulle dröja länge, innan framlängesmetoden blev herre på alla täppor. Förr i tiden beräknade jag fjorton dagar, högst en månad för att få klassens ordförråd rörligt. Vill man bestå längre tid, kan man börja framlängesläsningen t. ex. i mitten av höstterminen eller efter julferien.

Jag antar, att inga hinder kunna uppstå därför. Kurserna bli ju ändå genomgångna. Det blir något i samma väg som då den gamla stadgan härskade. Den följdes strikt överallt, där elevmaterialet gjorde det nödvändigt. Läraren emanciperade sig från den, när detta material redan var så väl bearbetat, att det skulle vara en förlust att hämma det genom att sätta för lätta uppgifter för det. Ingen elev riskerar att bli sämre tillgodosedd därigenom. Men särskilt bör framhållas, hur mycket an-gämare det är för läraren att få avsluta varje års kurs och icke

i två år gå med den obehagliga känslan att få läsa om sin kurs och då lära klassen den litet bättre. Det kan också fresta att ta den lättvindigt och lugna samvetet med att man skall göra det gott igen sedan.

Det större utbytet av undervisningen, som alldeles visst skulle bli en följd av kursplanens omläggning i denna riktning, skulle göra eleven bättre skickad att på egen hand fullfölja sina stu-dier. Med den rikligare tillgången på bibliotek både vid semi-narierna och i kommunerna kunde de elever, som välja moders-målet till sitt fackstudium, bli en stab av framstående språk-kunniga av ovärderlig nytta för genomforskandet av särskilt vår landsbygd i dessa avseenden. Därtill är större utsikt, ju mer planmässighet och sammanhang karakterisera deras eget arbete.

Ur praktiken.

Om undervisningen i räkning med vanliga bråk.

I den tro att det måhända kan ha något intresse att få kännedom om sättet, varpå undervisningen av skolbarnen ledes vid Landskrona seminarium i vissa ämnen eller delar av dem, lämnas här några antydningar om behandlingen av den vanliga bråkläran.

Att denna del av aritmetiken i den vanliga E-skolan med den för lärarens muntliga undervisning knappt tillmätta tiden — cirka 1 veckotimme för varje klass — får undanskjutas, och att det för dess lärjungar får räcka med inövning av delning och mångfaldigande med heltal och decimalbråk, syntes mig under min inspektionstid vara tämligen tydligt. I B-skolan däremot kan och bör bråkläran som en utmärkt övning i aritmetiskt tänkande ordentligt genomgås, och då naturligtvis så, att barnen väl fatta och förstå att tillämpa den.

Inledningen. Det *hela och dess delar*. Ehuru barnet redan i småskolan fått se och inlära, hur mycket hälften, tredjedelen o. s. v. av exv. 12 är, händer dock, att uttrycket »det hela» står dimmigt och behöver få klarare konturer. Ett äpple t. ex. delas i 4 lika delar, dessa sättas ånyo samman. Äpplet är det hela, varje bit en fjärdedel. Det delas i 8 lika delar. Sammalunda. En linje delas i fem, sju etc. delar. Sammalunda. Talet 12 är det hela till var och en av de 3 fyror, de 4 treor etc. som tillsammans äro 12. Definition synes här som i många fall skäligen onödig, den blir endast ordkram.

Hur delar erhållas. Detta åskådliggöres ju bra av exv. Larsson-Lundahl. Bättre än definitionen med sitt för barnen svårbegripliga »visst» och »vissa» synes mig frågor som: hur får jag, hur mycket är sju åttondedelar av 24? Genom sitt svar visar barnet om eller att det förstår saken, och det må vara nog.

Vid inlärande av beteckningar har det synt mig lämpligt att låta det vågräta strecket beteckna det hela. Detta delas i exv. 5 lika delar. Vad slags delar är då varje? Men det är lite besvärligt att så dela. Därför har man kommit överens om att i stället med en siffra under strecket beteckna antalet och således slaget av delar. Teckna sjundelar o. s. v. ($\frac{7}{7}$). Namnet. Vill jag beteckna fem m., hur skriver jag då? Vid bråk har man kommit överens att teckna antalet delar ovan bråkstrecket. Teckna 5 st. $\frac{5}{7}$ etc. (Till en början först bråkstreck, så nämnartal, sist täljartal.)

»Blandat tal.» Teckna 3 ental och $\frac{1}{4}$. Ja, egentligen skulle det tecknas $3 + \frac{1}{4}$, man brukar emellertid teckna $3\frac{1}{4}$. Beteckningen är ej så självfallen, att den icke bör påpekas.

I a. *Styckning av hela till delar, av blandat tal till bråkets delar.* Det av vissa läroboksförfattare använda uttrycket »förvandla» är dock bra oegentligt, jfr insektsförvandling, förvandlingen i döden. Bättre och riktigare är ju att säga »byta ut mot». Saken redes lämpligen ut så här.

Hur många $\frac{1}{4}$ får jag av 1? Hur många $\frac{1}{7}$? Hur många $\frac{1}{14}$ etc. (Ledfråga: hur får jag $\frac{1}{4}$?)

Hur många $\frac{1}{4}$ av 1? Hur många ggr så många av 2? Hur många således? Hur många ggr så många av 7 etc. Beteckning: $11 = \frac{11 \cdot 4}{4} = \frac{44}{4}$

$$11 = \frac{11 \cdot 4}{4} = \frac{44}{4}$$

Hur många $\frac{1}{4}$ får man av $3\frac{3}{4}$. Hur många av 3 ental, hur många $\frac{1}{4}$ har du därtill? Hur många tillsammans. Beteckning

$$3\frac{3}{4} = \frac{3 \cdot 4 + 3}{4} \text{ o. s. v.}$$

Sedan må tillvägagångssättet sammanfattas i den s. k. regeln. Behöfelig är den ju icke, om barnet inövats i tankegången.

Hur får jag ett sådant bråk som $\frac{4}{4}$, $\frac{7}{4}$ etc.? De innehålla således hela. Därför kallas de oriktiga eller oegentliga bråk. Jämför täljartalets storlek med nämnartalets. Hur ser man att ett bråk är oegentligt?

b) Att taga ut de hela ur ett oegentligt bråk. Här har man ju förträffliga uppgifter för innehållsdivision. Vid denna låter man barnen tänka sig teckna så här.

Uppgiften t. ex. Hur många dagar räcka för en familj 6 hg. smör, om det går åt 100 gr. var dag?

Teckning: x (hur många ggr) = (kan) 100 gr. : (tagas ur) 600 gr., eller omvänt $600 : 100 = x$, då läsningen sker baklänges.

Hur många heltal får jag av $\frac{12}{4}$? Hur många $\frac{1}{4}$ behöver jag för att få 1 hel? Om jag vill ha reda på hur många hela jag får av $\frac{12}{4}$, hur skall jag då tänka? (Hur många ggr kan man taga $\frac{1}{4}$ ur $\frac{12}{4}$?) Tecknas $12 : 4 = x$ ggr o. s. v.

Byt ut $\frac{15}{4}$ mot hela och $\frac{1}{4}$. Hur skall du tänka?

Så erinras om att $\frac{15}{4}$ ju är ett annat sätt att beteckna $15 : 4$.

II. *Mångfaldigande av bråk med heltal och med bråk.* Dels får man härvid riklig tillämpning av tankegången vid utbyte av heltal eller blandat tal mot oegentligt bråk och tvärtom, dels behöves för den s. k. förlängningen klarhet över såväl mångfaldigande av delar som styckning av större delar i mindre.

a. Hur många $\frac{1}{4}$ hg. erhåller man, om man får $\frac{3}{4}$ hg. från 3 håll? $3 \cdot \frac{1}{4}$ hg. = $\frac{3 \cdot 1}{4}$ hg. = $\frac{3}{4}$ hg.

Hur många $\frac{1}{5}$ hl. erhåller man, om man får $\frac{4}{5}$ hl. från 4 håll? $4 \cdot \frac{1}{5} = \frac{4 \cdot 1}{5}$ hl.

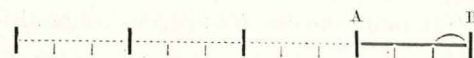
Hur mycket är (hur många $\frac{1}{8}$ är) $7 \cdot \frac{1}{8}$? $7 \cdot \frac{2}{8}$? $7 \cdot \frac{5}{8}$? (Svaren först utan uträkning $\frac{7 \cdot 2}{8}$, $\frac{7 \cdot 5}{8}$). Etc.

Hur många m. är $3 \cdot 2\frac{1}{4}$ m. Tankegång. $3 \cdot 2$ m. + $3 \cdot \frac{1}{4}$ m. = $6\frac{3}{4}$ m. Fler ex.

Jag kan dock i st. byta ut $2\frac{1}{4}$ m. mot $\frac{9}{4}$ m. och därefter utföra räkningen. Ex.!

b) Hur mycket får envar av 3 personer, om de fördela mellan sig $\frac{1}{4}$ hl. äpplen?

Ledning. Det gäller att ta reda på vad slags delar av hel hl. var och en får.

Linjen AB föreställer $\frac{1}{4}$ hl. Vi strecka de 3 övriga $\frac{1}{4}$ av hela hl. Visa den del som var och en får! Delas alla fjärdedelarna i 3 lika delar, i hur många delar blir då hela linjen delad ($4 \cdot 3$ delar). Vad slags delar får man således? Sv. $\frac{1}{4 \cdot 3}$ Hur många på var och en?

Vilken del av det hela är $\frac{1}{3} : 2$? $\frac{1}{5} : 3$? $\frac{1}{9} : 7$. Det gäller att väl inöva tankegången, så ofta som behöfvligt under användande av teckning.

Hur mycket är $\frac{2}{5} : 3$? Tankegång $\frac{1}{5} : 3 = \frac{1}{5 \cdot 3}$. Detta får jag från 2 håll. Således $\frac{2}{5 \cdot 3}$.

Hur mycket är $\frac{3}{7} : 5$? $1\frac{3}{7} : 5$? Här måste man byta ut det blandade talet mot $\frac{10}{7}$.

På vilket annat sätt kan man fråga efter hur mycket $\frac{1}{4}$ delad mellan 3 är? Svar: hur mycket är tredjedelen av $\frac{1}{4}$. Ledning genom förenkling, om så behöves. (Ex. I st. f. att fråga hur mycket är 12 hl. delat mellan 3 [12 hl. : 3], kan man fråga: hur mycket är tredjedelen av 12 hl.) Hur tecknar man tiondelen av 7; av $\frac{1}{4}$? Hur bör man således teckna tredjedelen av $\frac{1}{4}$? Hur mycket är det?

Teckna och ta reda på hur mycket $\frac{1}{5}$ av $\frac{1}{7}$ är; $\frac{1}{6} : \frac{1}{8}$? $\frac{1}{9} : 1\frac{3}{11}$ etc.

Vi skola tänka efter hur mycket $\frac{2}{3}$ av $\frac{1}{4}$ är.

Härmed menas 2 ggr så mycket som $\frac{1}{3} \cdot \frac{1}{4}$, således $2 \cdot \frac{1}{3} \cdot \frac{1}{4}$. Hur mycket är $\frac{1}{3} \cdot \frac{1}{4}$?

Hur mycket är $2 \cdot \frac{1}{3 \cdot 4}$? Etc.

Hur mycket är $\frac{2}{3} \cdot \frac{1}{5}$? $\frac{2}{3} \cdot \frac{1}{5}$? $1\frac{2}{3} \cdot \frac{1}{5}$?

Vill man så mekanisera, som för snabb räkning skäligt är, går det av sig självt.

Genom vilken räkning fick du det nya nämnartalet? Täljartalet? Hur utför man således räkningen vid multiplikation av bråk med bråk?

Anm. 1. Då man t. v. bör röra sig med blott små tal, är det onödigt med »förkortning». Vill man emellertid ha sådan, går det lätt att visa att den går för sig, då multiplikandens nämnartal är delbart med multiplikatorn eller dess täljartal.

Att $2 \cdot \frac{1}{4}$ är $\frac{1}{2}$ visas lätt genom teckning .

att $\frac{6}{7} : 3$ eller $\frac{1}{3} \cdot \frac{6}{7}$ är $\frac{2}{7}$, är ju barnen väl bekant. Bäst synes dock att t. v. uppskjuta detta, för att sedan kunna behandla saken i ordentligt sammanhang.

Anm. 2. Nu kan man också övergå till övning att söka det hela, då man känner en eller flera av dess delar. Men för tankesammanhanget synes mest lämpligt att innan dess behandla den s. k. förlängningen.

III. *Styckning av delar i mindre delar.* Här synes mig något mer åskådlighet vid utredningen än den, som vanligen lämnas, vara behöfelig, särskilt för att barnen verkligen må uppfatta att exv. $\frac{3}{4}$ är samma mängd som $\frac{9}{12}$. Den vanliga förklaringen är nog bra för läraren, men blir knappast klar för barnen.

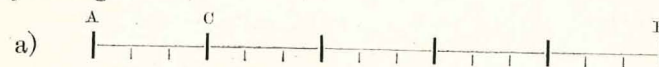
Lämpligast är, om så ske kan, att som åskådningsmedel först använda en skalad apelsin. Denna delas i 2 lika klyftor. Hur stor del av hela apelsinen är var och en av dessa? Det är emellertid 6 barn som skall ha var sin lika bit. Hur måste jag nu bära mig åt? (Stycka varje halva i 3 lika delar.) Hur

många sådana delar får jag av hela apelsinen? Utan uträkning. (Sv. $2 \cdot 3$ delar.) Vad slags delar således? (Sv. $\frac{1}{2 \cdot 3}$.)

Dessa 3 st. $\frac{1}{2 \cdot 3}$ är således samma stycke som halvan. Vore barnen 12, i hur många lika delar måste då varje $\frac{1}{6}$ delas? Hur många stycken får jag nu av hela apelsinen? (Sv. $6 \cdot 2$.)

Vad slags delar således? (Sv. $\frac{1}{6 \cdot 2}$.) Hur många sådana av varje $\frac{1}{6}$? En sjättedel och två tolftedelar är således samma bit av hela apelsinen.

Man kan ju också med samma betjäna sig av en linje som åskådningsmedel. I alla händelser gör man klokt att även använda sådan för att barnen må inom sig se (föreställa sig) styckningen.

I hur många lika delar är AB delad? Vad slags delar har jag således? Styckas nu var och en av dessa $\frac{1}{12}$ i 3 lika delar, i hur många ggr så många delar som förr blir den styckad? (Sv. $5 \cdot 3$.) I vilket slags delar således? Sv. $\frac{1}{5 \cdot 3}$. Hur många

$\frac{1}{5 \cdot 3}$ får man av varje $\frac{1}{12}$?

Inövning. Stycka $\frac{1}{7}$ i 4, 5, 6 lika delar. Vad slags delar får jag då? Hur många $\frac{1}{7 \cdot 4}$ av varje $\frac{1}{7}$, hur många $\frac{1}{7 \cdot 5}$, $\frac{1}{7 \cdot 6}$ av varje $\frac{1}{7}$?

b) Hur många $\frac{1}{5 \cdot 3}$ får jag av varje $\frac{1}{12}$? Hur många $\frac{1}{5 \cdot 3}$ av $\frac{2}{5}$, av $\frac{3}{5}$, av $\frac{4}{5}$?

I sista fallet $\frac{4}{5} = \frac{4 \cdot 3}{5 \cdot 3}$. Genom vilken räkning får jag det nya slaget delar? Det nya antalet delar? Det nya bråket således? Talet 3 kan jag kalla styckningstal.

Stycka $\frac{5}{9}$ i 7 ggr fler delar. Jfr bråken $\frac{5}{9}$ och $\frac{35}{81}$. I vilket

av dem är nämnartal och täljartal längst? Man brukar därför säga att $\frac{5}{9}$ förlängts till $\frac{25}{36}$. Vilket är styckningstalet? Detta brukar man kalla förlängningstal. Hur räknar man, då $\frac{5}{9}$ förlänges med 7?

c) Förlängning till bestämt antal delar.

Kan jag stycka (förlänga) $\frac{1}{3}$ till $\frac{1}{6}$? Styckningstalet? $\frac{1}{3}$ till $\frac{1}{6}$, till $\frac{1}{12}$, till $\frac{1}{8}$. Varför icke?

Hur får du reda på styckningstalet, om du vill stycka $\frac{1}{4}$ till $\frac{1}{12}$. Stycka $\frac{11}{12}$ till $\frac{1}{24}$, $\frac{1}{36}$! Etc.

IV. Att stycka 2 bråk till samma slags delar.

Behovet härav uppvisas. Lägg samman $\frac{2}{7}$ och $\frac{3}{8}$! $\frac{2}{7}$ och $\frac{3}{8}$! Varför icke! Hurudana måste delarna vara för att kunna läggas samman? Vi skola se, hur vi kan stycka dem till samma slags delar.

a) Till vad slags mindre delar kan $\frac{2}{7}$ styckas? Svar $\frac{1}{7 \cdot 2}$, $\frac{1}{7 \cdot 3}$.

... $\frac{1}{7 \cdot 8}$.

Till vad slags mindre delar kan $\frac{3}{8}$ styckas? Svar $\frac{1}{8 \cdot 2}$, ...

... $\frac{1}{8 \cdot 7}$.

De kunna således styckas till samma slags delar. Vilket är styckningstalet för $\frac{2}{7}$? För $\frac{3}{8}$?

Stycka nu $\frac{2}{7}$ och $\frac{3}{8}$ så att de bli samma slags delar. Styckningstalet tecknas uppe i kanten. $\frac{2}{7} + \frac{3}{8} = \frac{8 \cdot 2 + 7 \cdot 3}{7 \cdot 8}$.

$7 \cdot 8$ eller 56 kallas gemensamt nämnartal till $\frac{2}{7}$ och $\frac{3}{8}$.

Stycka $\frac{2}{7}$ och $\frac{3}{8}$ till samma slags delar! Fler uppgifter! Sammanläggning!

b) Stycka $\frac{3}{4}$ och $\frac{5}{6}$ till samma slags delar. Ja, man kan stycka dem till $\frac{1}{24}$. Men vi skola se efter om det är nödvändigt att stycka dem i så små delar.

Till vilka slags mindre delar kan man stycka $\frac{1}{4}$? Svar $\frac{1}{4 \cdot 2}$, $\frac{1}{4 \cdot 3}$.

» » » » » » » » $\frac{1}{6}$? » $\frac{1}{6 \cdot 2}$.

Vilket är således det första slags delar, som du kan stycka både $\frac{1}{4}$ och $\frac{1}{6}$ till.

Ja och hur många ggr mindre än 24 är 12? Talet 12 är minsta gemensamma nämnartal till $\frac{1}{4}$ och $\frac{1}{6}$.

Stycka (förläng) $\frac{3}{4}$ till $\frac{9}{12}$, $\frac{5}{6}$ till $\frac{10}{12}$!

På samma sätt exv. $\frac{11}{12}$ och $\frac{7}{18}$.

Men det blir ju mycket lättare att räkna med $\frac{1}{36}$ än med $\frac{1}{216}$. Det är således bra att få reda på minsta gemensamma nämnartal.

V. Att söka m. g. d. till två tal.

a) Uppdelning i faktorer.

Vi sågo, att $\frac{1}{4}$ och $\frac{1}{6}$ kunde styckas till $\frac{1}{12}$.

Hur många ggr så mycket som 4 är 12? Hur många ggr så mycket som 6? Talet 12 är således mångfald till både 4 och 6, kallas därför gemensam mångfald till 4 och 6; det är den första eller minsta gemensamma mångfalden, eller minsta gemensamma dividenden till 4 och 6, tecknat m. g. d.

Vilken blir kvoten, om jag dividerar 6 med 2. Hur prövar man, om kvoten är riktig. Vad kallas talen 2 och 3 i räkningen $2 \cdot 3 = 6$? Ja, 2 och 3 äro faktorerna till 6, och då jag letat upp dem, säges jag ha löst upp 6 i dess faktorer.

Sök upp faktorerna i 12! Vilket är det lägsta tal som 12 kan delas med? När 2 är ena faktorn, vilken är då den andra? Men 6 kan ju delas i faktorer, vilka? Vi byta då ut faktorn 6 mot $2 \cdot 3$. $12 = 2 \cdot 6$

$$\frac{2 \cdot 3}{2 \cdot 2 \cdot 3}$$

(Kan 3 delas med något tal? Ja, men 1 räknar man inte med som faktor. Varför inte? Ett tal som inte kan delas med annat tal än sig självt eller 1 kallas ursprunglig eller primfaktor. Om man anser sig behöva detta begrepp.)

Dela upp 36 i primfaktorer! Fler ex.

b) Bildandet av m. g. d. till två tal.

M. g. d. till 4 och 6! Dela upp talen i deras primfaktorer.

$$\frac{4}{2 \cdot 2}$$

$$\frac{6}{2 \cdot 3}$$

M. g. d. skall vara mångfald av 4.

Vilka faktorer måste den därför ha?

M. g. d. skall vara mångfald av 6.

Vilka faktorer utom en tvåa får den ha?

Således m. g. d. = $2 \cdot 2 \cdot 3$.

M. g. d. till 12 och 18. Vilka slag av faktorer måste m. g. d.

ha? Hur många 2-faktorer för 12?

Hur många för 18? Då det finns

två är det ju mer än nog.

Hur många 3-faktorer för 12? För

18? Hur många således?

M. g. d. = $2 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 3$.

Hur bildar man m. g. d. till 2 tal? Först! (Delar upp talen i deras primfaktorer.) Sedan? (Tar varje slags faktorer så många gånger, som de finnas där det är mest av dem.)

M. g. d. till 45 och 75! Fler ex.

Tillämpning. Sammanläggning av 2 bråk.

M. g. d. till 3 eller flera tal går sedan utan vidare möda.

Gången den vanliga. Dela upp nämnartalen i primfaktorer!

Bilda m. g. d. och teckna den! Teckna förlängningstalen!

Tag reda på de nya täljartalen! Lägg samman dem!

$$\text{Ex. } \frac{11}{30} + \frac{7}{45} + \frac{13}{75} = \frac{165 + 70 + 78}{450} = \dots$$

$$2 \cdot 3 \cdot 5 \quad 3 \cdot 3 \cdot 5 \quad 3 \cdot 5 \cdot 5$$

$$\text{m. g. d.} = 2 \cdot 3 \cdot 3 \cdot 5 \cdot 5 = 450.$$

Förlängningstalen erhållas fortast genom att av faktorerna i m. g. d. behålla dem som bli kvar då varje särskild nämnarens faktorer borttagits. (Ledfråga. Vilken mångfald är $2 \cdot 3 \cdot 3 \cdot 5 \cdot 5$ av $2 \cdot 3 \cdot 5$?)

VI. *Sammanslagning av mindre delar till större* (förkortning).

Hur många $\frac{1}{24}$ får man av $\frac{5}{6}$? Bråket $\frac{20}{24}$ är en förlängning av $\frac{5}{6}$. Hurudant är då $\frac{5}{6}$ i jämförelse med $\frac{20}{24}$? Förkortning.

(Ledfråga. Vilket nämnartal är det kortare $\frac{24}{24}$ eller $\frac{6}{6}$; vilket täljartal 20 eller 5? Vilket bråk är således kortare $\frac{20}{24}$ eller $\frac{5}{6}$?) Om jag till svar på en räkning får 50 hg., mot vilken sort byter jag då ut dessa hg.? Får man till svar 1 200 öre, i vilken sort uttryckas de? Varför? På samma sätt vill man vid bråkräkning ha till slutsvar så stora delar eller så kort bråk som möjligt, man försöker slå ihop mindre delar till större.

Åskådningsräkning.

a) Sammanslagning av $\frac{1}{3}$ till större delar

I hur många delar är AB delad? Vad slags delar? Kan jag slå dem samman i färre lika stora delar? Hur så? Hur många slår jag samman? I hur många lika delar blir då AB delad? Vad slags delar? Det tal som anger hur många mindre delar som slås samman kallas förkortningstal.

Vad slags delar har jag här? Kunna dessa slås samman 2 och 2. Varför? Hur många större delar får jag? Vad slags? Talet 2 kan ju tagas helt antal ggr ur 6. På vilket annat sätt kunna de slås samman? Hur många större delar får jag då? Vad slags?

Tankeräkning. På vilka olika sätt kunna $\frac{1}{15}$ sammanslås? Om de slås samman 3 och 3, hur många delar får jag då? Vad slags? Än 5 och 5?

På vilka olika sätt kunna $\frac{1}{15}$ sammanslås? På enahanda sätt.

b) Jag har $\frac{10}{15}$. På vilka olika sätt kunna $\frac{10}{15}$ sammanslås, så att de nya delarna alla bli lika stora? Då jag har $\frac{10}{15}$, hur måste då $\frac{10}{15}$ sammanslås? Varför icke 3 och 3? (Jag finge visserligen $\frac{3}{3}$, men $\frac{1}{15}$ bleve över.) Då jag slår samman dem 5 och 5, vad slags delar får jag? Hur många $\frac{1}{3}$ av $\frac{10}{15}$? Genom vilken räkning får man det nya nämnartalet? Det nya täljartalet.

Hur går man tillväga vid förkortning av bråk? Först? (Söker förkortningstalet.) Sedan?

Ex.

Det är således av vikt att raskt kunna ta reda på de entals-siffror, med vilka både nämnartal och täljartal kunna divideras.

Kännetecknen förskaffas induktivt.

Ex. Kan 21, 45, 57, 69, 171 delas med 3? Försök!

Lägg samman siffrorna i 21. Summan. Är den delbar med 3? På samma sätt de övriga.

Slutsats. De tal äro delbara med 3 etc.

Tn

Om särskilda läroböcker för seminarierna.

I julinumret för år 1917 av Dansk Seminarieblad förekom en uppsats under titeln »Vore Lærebøger», i vilken frågan om läroböcker särskilt utgivna för seminarierna beröres, varjämte ett antal läroböcker, som utkommit under senare år för seminarierna, äro antecknade.

»Indtil for ret nylig», heter det där, »har de fleste af de Lærebøger, der anvendtes paa Seminarierne, været skrevet for de 'lærde Skoler', 'den højere Undervisning' eller 'Latinskoler, Real-skoler og Seminarier'. Det vil sige, at de *ikke* har været skrevet for Seminarier. — At det kunde blive særlig gode Bøger, som Seminarierne paa den Maade fik at bruge, vilde der i Almindelighed være urimeligt at vente, og det blev det da heller ikke. Man nøjedes imidlertid med dem, for det første fordi der jo godt kunde ydes god Undervisning, selv om Lærebogen var mindre god, og for det andet fordi ingen regnede med, at det kunde betale sig at utgive Bøger alene for Seminarierne.»

En sådan betraktelse, fortsätter författaren, har varit riktig, men nu är den det icke. Elevantalet har nämligen betydligt ökat, i det i medeltal 600 elever om året intagas vid seminarierna. Beräknar man, att dessa under sin utbildning behöva skaffa sig för cirka 150 kr. böcker var, så kommer man till det resultatet, att det kan löna sig för förläggare och författare att utgiva läroböcker för seminarierna. —

Vad som här nämnts om de danska seminarierna har sin till-
7—180788. Tidskrift för folkundervisningen 1918.

lämpning även för våra. Det är huvudsakligen i pedagogik och metodik, som särskilda läroböcker för seminarierna finnas, då dessa ämnen ej läsas vid andra skolor. Även i vissa andra ämnen har, isynnerhet under senare tid, utkommit en och annan lärobok, avsedd för seminarierna. Vi vilja här nämna några sådana, ehuru denna förteckning ej gör anspråk på att vara fullständig utan kan kompletteras dels genom enskilda meddelanden till redaktionen, dels genom årets redogörelser för seminarierna.

I Kristendoms-kunskap: *F. Flodman*. Lärobok i bibelkunskap; *J. H. Ahlstedt*. Böckerna i gamla testamentet; Hit kan ock räknas: *E. Stave*. Handledning för undervisare i gamla testamentet.

I Matematik: *A. Funke*. Utan logaritmer och räknetabeller; *J. Antonsson*. Plan trigonometri för seminarier och Lärobok i algebra för seminarier; Av äldre läroböcker kunna nämnas: *L. C. Lindblom*. Räknekurs för seminarier och elementarläroverk framställd genom exempel; *J. Bäckman*. Tillämpad geometri.

I Hembygds-kunskap: *L. G. Sjöholm* och *A. Goes*. Handledning vid undervisningen i hembygds-kunskap. D. 1. Första skolåret; *Schéele-Stenberg*. Hemortskunskap; *C. O. Arcadius*. Grundlinjer till undervisning i hembygds-kunskap vid Växjö folkskoleseminarium. 1. Historisk hembygds-kunskap; *Segeborg*. De tre första skolårens arbetsövningar i samband med undervisningen i hembygds-kunskap.

I Kemi: *Joh. A. Johansson*. Lärobok i kemi för folkskoleseminarier.

Ekonomilära: *Emil Sommarin*. Lärobok i teoretisk och praktisk national- och privatekonomi.

Tyska språket: *G. E. Rodhe*. Tysk nybörjarbok för folkskoleseminarierna; *G. A. Korlén*. Tysk språklära för folkskoleseminarierna.

I Psykologi och pedagogik: *C. O. Arcadius*. Uppfostrans

föremål; *Schulstad* och *Hall*. Psykologi; *Sv. Lundqvist*. Uppfostran under skolåldern och lärobok i pedagogik för folkskoleseminarier; *Arcadius*. Handledning i folkskolepedagogik och Bilder ur Svenska folkundervisningens historia; *W. Norlén*. Pedagogikens historia; *G. Westling*. Undervisningsväsendets, särskilt folkskolans historia; *Bang-Hall*. Uppfostrans och skolans historia; Äldre arbete: *Anjou-Kastman*. Bidrag till pedagogik och metodik för folkskolelärare.

I Metodik. *W. Norlén*. Undervisningen i modersmålet i folkskolan och Kristendomsundervisningen i folkskolan. Metodiska anvisningar; *G. Westling*. Metodik för undervisningen inom folkskolan; *G. W. Bucht* och *J. A. Svensk*. Anteckningar i räknemetodik; *N. Thielers*. Räkneundervisningen i småskolan. *M. Nordström*. Utkast till föreläsningar i metodik för folkskolan; *L. C. Lindblom*. Räkne-metodik; *Gösta Setterberg*. Matematikundervisningen i folkskolan; *Jenny Richter-Velander*. Metodiska anvisningar för undervisningen i Svenska språket; *Sandberg*. Småskolans metodik; *Fr. Lundgren*. Handledning vid bibelläsningen i småskolan; *Lyttkens*. Läslära,

I Teckning. *K. H. Segerborg*. Handbok i lineärritning för seminarier. Hit kan ock räknas Teckningsundervisningen i folkskolan av samme författare.

I Sång och musik. *Olof Holmberg*. Lärobok i skolsång för folkskoleseminarier. *Hanna G. Pegelow*. Dur och Moll. 134 tre- och fyrstämmiga sånger för kvinnliga seminarier och därmed jämförliga läroverk, arrangerade och samlade.

I Trädgårdsskötsel. *Strandberg*. Lärobok i trädgårdsskötsel för seminarier och folkskolor.

I Slöjd. *Sv. Stubelius*. Pappslöjd.

I Gymnastik. *L. M. Törngren*. Lärobok i gymnastik.

I tros- och sedelära, kyrkohistoria, svensk språklära, svensk och allmän historia, geografi, biologi och fysik ha några läroböcker, särskilt avsedda för seminarierna, ej utgivits och torde knappast vara behöfliga i flertalet av dessa ämnen. I allmän historia äro läroböckerna för realskolan väl knapphändig, me-

dan däremot de för gymnasiet avsedda äro för vidlyftiga. Här torde man i allmänhet reda sig på det sättet, att man för gamla tiden och medeltiden läser realskolans kurs men åtminstone för någon del av nyare tiden en utförligare lärobok, eller ock kompletteras framställningen genom skildringar ur en läsebok. I detta ämne vore således en särskild lärobok om ock ej nödvändig så dock önskvärd. Likaså beträffande tros- och sedelära.

Katekes och biblisk historia genomgås numera ej vid seminarierna. I dessa ämnen ha särskilda handböcker varit tillgängliga, såsom för katekes av Billing, Norlén och Lundgren och för biblisk historia av Steinmetz, Lundqvist och Lundgren.

Vi tro, i likhet med utgivaren av Dansk Seminarieblad, att det skulle vara en fördel för seminarierna, om läroböcker även i andra ämnen än de nämnda utgäves. Författarna, som i regeln borde vara seminarielärare, kunde då komma att taga hänsyn till seminariernas behov och de erfarenheter, som inhämtats vid undervisningen.

Då antalet intagna elever vid våra seminarier (655 vid början av läsåret 1915—1916) är något större än vid de danska, är det att antaga, att förläggare, om de nöja sig med måttlig inkomst, väl kunna gå ut med företaget i fråga. De böcker, som redan utgivits för seminarierna, torde också bekräfta detta.

J. F. B.

Kristendomsundervisningen i folkskolan.

Några synpunkter

av

TH. BRANDT.

I.

Från många håll framställes i våra dagar kravet, att kristendomsundervisningen i folkskolan skall vara enbart historisk. På sin höjd vill man medgiva, att Luthers lilla katekes får användas som dogmatisk lärobok. Som motivering för detta krav angives, att den historiska religionsundervisningen ensam erbjuder tillräcklig åskådlighet, motsvarar barnanaturens behov o. s. v. Klart är också, att kravet på åskådlighet och anpassning efter barnanaturen aldrig får släppas, vare sig det gäller kristendomsundervisningen eller något annat. Men här som så ofta annars kommer det an på vilken räckvidd man ger åt uttrycken. Inlägger man i dessa den meningen, att intet får erbjudas barn, som för dem erbjuder svårigheter att tillägna sig, så är kravet överdrivet och kan icke i folkskolan förverkligas. Känt är, att exempelvis geografin rör sig med många termer, om vilka det är ganska svårt att bibringa barn riktiga föreställningar. Ännu mer gäller detta matematiken. Ingen lär väl påstå, att sådana begrepp som »minsta gemensamma dividend», »oegentligt bråk», »diskont» m. fl. »motsvara barnanaturens behov». Men det kan naturligtvis icke bli tal om att på grund därav utesluta dessa läroämnen från folkskolans lärokurs. I

själva verket är det nu så, att de flesta, för att icke säga alla, läroämnen ha sina speciella svårigheter för barnanaturen, om man nu skall använda detta generella uttryck, som i sig innesluter en sådan mängd av individuella graderingar. Detsamma gäller givetvis också katekesen. Frågan blir då: Erbjuder den kateketiska undervisningen i folkskolan något av värde, och, om så är, kan den bedrivas på ett sådant sätt, att kravet på anpassning efter barnanaturens möjligheter blir tillgodosett? För min del måste jag besvara denna fråga jakande. Innan jag ingår härpå, måste jag emellertid beröra en annan sak. Att den historiska kristendomsundervisningen erbjuder vida större möjligheter att förverkliga kravet på åskådlighet, medgives gärna. Men detta är blott en sida av saken. Från andra synpunkter erbjuder den mycket stora svårigheter. Dessa svårigheter sammanhånga med frågan om bibelordets värde och betydelse. Att bibeln innehåller sanningar, som peka hän utöver förmåhetens gränser, är »Guds ord», för att använda ett känt uttryck, utgör en förvissning, som ingen kristen kan släppa. Så länge ingen kritik rubbat tron på att allt i bibeln är Guds ord, var den historiska kristendomsundervisningen jämförelsevis lätt. Men den kritiska forskningen har lärt oss, att bibeln, speciellt gamla testamentet, innehåller åtskilligt, som blott är uttryck för mänsklig diktning och mänsklig ofullkomlighet. I denna, låt vara i mångt och mycket blott skenbara, motsättning mellan å ena sidan uppfattningen av bibeln såsom Guds ord och å andra sidan den vetenskapliga forskningens krav ligger en källa till stora svårigheter för den historiska kristendomsundervisningen. Under trycket härav vantrives mången lärare med denna undervisning, som därför inskränkes till en själlös utfrågning av de bibliska berättelsernas innehåll. Vid ett skolmöte för några år sedan yttrade en lärare, som för övrigt visade sig rätt frän gent emot all kristendomsundervisning, att det väl ginge an med katekesen, ty där hade man så många möjligheter; men det var värre med bibliska historien. Nu äro visserligen dessa svårigheter icke oöverbärliga. Man kan nämligen ur bibliska berättelser och sägner inhämta värdefulla etiska och religiösa sanningar. Men

en undervisning som gör de religiösa och etiska uppenbarelse-sanningarna till huvudsak och den historiska och naturvetenskapliga diktning, som understundom bär upp desamma, till bisak, är icke lätt. Den kräver solida kunskaper, stort intresse, pedagogisk skicklighet samt måhända också en omläggning av hela kursplanen. Först och sist kräver den emellertid takt och vaksamhet. En och annan lärare, som försökt sig på en boskillnad mellan verklighet och dikt i den bibliska framställningen, synes ha gjort detta på ett så klumpigt sätt, att han blott ådragit sig själv trakasserier från vederbörande skolmyndigheters eller föräldrars sida. De flesta lärare göra inga försök i den riktningen. Medgivas må också, att goda skäl kunna anföras mot införandet av sanningsproblemet på folkskolans åldersstadium. I denna motsättning mellan sanningskravet å ena sidan och barnens oförmåga att upptaga detsamma till behandling å den andra ligger en ny svårighet för den historiska kristendomsundervisningen. Kort sagt: Ur åskådlighetens synpunkt erbjuder den historiska kristendomsundervisningen betydande fördelar, men från synpunkten av sanningskravet och dess pedagogiska utformning på barnastadiet erbjuder den mycket stora svårigheter. Det gäller att ej förbise detta vid bedömandet av kristendomsundervisningens olika möjligheter.

Tionde svenska seminarieläraremötet.

Till styrelsen för Svenska seminarieläraryöreningen har inkommit följande protokollsutdrag:

Protokoll fört vid sammanträde med bestyrelsen för tionde svenska seminarielärarmötet den 18 april 1918.

§ 2.

Med anledning av det uppdrag, som givits bestyrelsen av Svenska seminarieläraryöreningens styrelse att om möjligt anordna tionde svenska seminarielärarmötet sommaren 1918, beslöt bestyrelsen — bl. a. under hänvisning till att det allm. svenska folkskollärarmöte, som avsetts att hållas i Göteborg i juni 1918, måst inställas på grund av de rådande kristidssvårigheterna — anmäla till styrelsen för Svenska seminarieläraryöreningen, att den ej ser sig i stånd att anordna seminarielärarmöte sommaren 1918.

Göteborg den 18 april 1918.

Karl Ågren.

Med anledning härav har styrelsen beslutit tills vidare inställa det planerade seminariemötet.

Göteborg och Falun i april 1918.

K. A. WESTLING.

Anna Sörensen.

Litteratur.

Svenska litteraturens historia av *Fredrik Böök, Gunnar Castrén, Richard Steffen, Otto Sylvan* under redaktion av *Otto Sylvan*. Häft. 2 (I: 1) **Forntiden** av *Richard Steffen*. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1918. Pris kr. 1: 50.

En litteraturhistoria av sådan beskaffenhet och omfattning som den nu påbörjade var av behovet påkallad särskilt för den litterärt intresserade allmänheten, som önskar läsa ett arbete i ämnet, som håller en medelväg mellan läroböckernas mera kortfattade framställning och större handböcker, såsom Schücks.

Arbetet utkommer i två band, som utgivas parallellt. Första häftet av senare bandet (Den romantiska tidsåldern) hade vi tillfälle att omnämna i förra häftet. Det nu utgivna h. 1 av förra bandet, *Forntiden*, har författats av rektor Steffen. Här behandlas Norden före folkvandringen (bronsåldern och järnåldern), folkvandringstiden och vikingatiden.

Givetvis kommer redogörelsen härför att i viss mån sammanfalla med motsvarande stycken i Sveriges historia. Här är det dock, såsom naturligt är, de litterära alstren, som i första rummet framträda: hällristningarna, sagorna och runorna. Bland sagorna märkas *Beowulfsdikten*, *Ynglingasagan*, *Völsungasagan* — eller, såsom förf. skriver, *Volsungasagan*, *Volundssagan*, *Hervararsagan* och *Starkardssagan*. Runorna, såväl de äldre (germanska) som de yngre (svenska och danska), behandlas mera ingående. Ät den svenska forntidens märkligaste litterära minnesmärke, *Rökstenen*, ägnas en närmare uppmärksamhet. Som bekant ha flera forskare sökt tolka den i många fall svårtydda runskriften härå, såsom i första hand *Sophus Bugge*, *Axel Olrik*, *Erik Brate*, *L. Fr. Löffler* O. *von Friesen* m. fl.

Den utförliga bibliografien under varje avdelning giver arbetet ökat värde. Ett flertal synnerligen vackra illustrationer på glättat papper pryda häftet.

Bilder ur den kristna kyrkans historia II av Gösta Kock, fil. kand., lärare vid Stockholms folkskolor; Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1918. Pris 1 kr. 10 öre,

Denna del tilltalar oss mer än den föregående (Se årg. 1916 sid. 197). Språket är enklare och framställningssättet mera lämpat för nybörjare i ämnet.

Luthers liv och verksamhet äro skildrade i förra delen. I den nu utgivna möter oss först en utförligare framställning av Olaus Petri och reformationens genombrott i Sverige. Sedan den katolska reaktionen och jesuiternas kamp mot reformationen samt deras försök att återvinna Sverige för katolicismen blivit behandlade, följer en redogörelse för 30-åriga kriget på 10 sidor. Stycket »Vår psalmbok» är ledigt och väl skrivet. Där nämnes om Paul Gerhardt, Spegel, Svedberg och några andra framstående psalmförfattare. Även prov på innehållet i deras psalmer meddelas. I ett följande kapitel skildras något närmare Speners och Franckes arbete för praktisk kristendom. I slutet av boken märkes en längre framställning av kyrklig diakoni (Wichern, Fliedner m. fl.) samt om missionen.

Med avseende på urval och innehåll vilja vi nämna, att den jämförelsevis långa berättelsen om 30-åriga kriget är obehöfelig, då lärjungarna läst därom både i svenska och allm. historien. I stället kunde någon annan skildring från 1600-talet ha valts. Teckningen av Johan III:s kyrkliga strävanden är måhända väl ljus. För missionen hade en något utförligare behandling varit önskvärd. Den ende missionär, som omnämnes, är P. Fjellstedt. Vad som yttras om Rosenius och hans predikningar vittnar just ej om närmare bekantskap med hans predikosätt och frukterna därav. Vilka förtjänster R. än hade, kan man svårigen säga, att hans predikningar voro »märgfulla och glödande», knappast ej heller, att den väckelse, han åstadkom, var »djup och allvarlig». Han var ej vad man kallar en »väckelsepredikant», utan hans rel. åskådning var som bekant den »nyevangeliska». För missionen hade han betydelse bl. a. därigenom, att han tog en verksam del i bildandet av Evangeliska fosterlandsstiftelsen, som några år efter sin stiftelse även upptog hednamissionen såsom fält för sin verksamhet, samt att han utgav en missionstidning.

Tvenne felaktiga årtal böra rättas, näml. å sid. 40, där det står 1599 i stället för 1598 (slaget vid Stångebro), samt å sid. 63, där Speners dödsår angivits vara 1725 i stället för 1705.

Detta häfte är liksom det föregående försett med ett antal illustrationer.

Förf. torde hava avsett sin lärobok för folkskolan och dess över-

byggnader samt möjligen för mellan- och realskolor, där bilder ur den kristna kyrkans historia skola genomgåås med ledning av en kort lärobok.

Dr R. A. Pfeiffer: Das Menschliche Gehirn. (Vilhelm Engelmanns förlag, Leipzig. Pris 4 mark inb.)

Doktor Pfeiffers även i Sverige högt skattade bok har utkommit i sin andra upplaga. På grund av att författaren står i fält såsom läkare är den i huvudsak lik första upplagan. Illustrationerna äro utmärkta, och framställningsformen erbjuder inga svårigheter för den, som besitter elementära kunskaper i tyska språket. Doktor Pfeiffers bok har vunnit vidsträckt användning i sitt hemland vid psykologiundervisningen, och jag föreställer mig, att den med gott resultat skall kunna rekommenderas till självstudier och såsom enskilt arbete i psykologi eller hälsolära åt våra svenska seminarieelever. Önskvärt vore, att en svensk översättning komme till stånd till tjänst för alla dem, som ej kunna taga del av originalet men äro besjälade av livligt intresse för hjärnans byggnad och vad vetenskapen förmått utröna om dess funktioner.

Företaget skulle säkert löna sig.

Anders Wastenson.

Erik Eriksson. Några blad ur Härnösands folkskolas historia under 1800-talet. Härnösand 1918. Härnösands Boktryckeri-Aktiebolag.

Förestående historik kan sägas utgöra ett komplement till förf:s i föregående nummer intagna föredrag »Från den lagstadgade folkskolans barndomsår». Här visas, huru en folkskola i en av våra stiftsstäder från en anspråkslös begynnelse småningom arbetat sig fram till en ganska väl ordnad skola.

Den började sin verksamhet som fattigskola 20 år före folkskolestadgans tillkomst. Till följd av 1842 års förordning om folkundervisningen måste emellertid församlingen tänka på att inrätta en särskild folkskola. Men först år 1847 valdes en skoldirektion och antogs ett skolreglemente för stads- och landsförsamlingen. Samma år valdes en lärare, som visserligen då gällde som »välvitsordad sökande» men snart visade sig vara olämplig för sitt kall, varför han av biskopen inför skolstyrelsen erhöi varning för sitt sätt att sköta skolan, isynnerhet som han »sysselsatte sig med sådant, som för hans skollärarekall vore främmande och hinderligt — nämligen bageriet». Kort därefter begärde han och erhöi omedelbart sitt avsked.

I december 1854 förelåg ett förslag till förening av folkskola och seminarium, och många och starka skäl anfördes för den planerade

föreningen. Härigenom skulle skolan äga tillgång till dugligare och pålitligare monitörer, än barnen själva kunde vara. Den ekonomiska fördelen av föreningen befunnos ock mycket påtaglig. Detta förslag antogs av församlingen och stadfästes av domkapitlet i maj följande år. Enligt förslaget skulle seminariets föreståndare vara skolans förste lärare. Året därpå utkom det nya reglementet för skolan. Skolans ändamål var ej blott att lämna församlingens barn behövlig undervisning utan även att bibringa seminarieeleverna »praktisk bildning för lärarekallet». Därför skulle »seminarium och folkskolan utgöra ett enda sammanhängande läroverk».

Skolan var dock fortfarande ganska bristfällig såväl beträffande lärarekrafter som lokal och materiell. Därtill fanns en bestämmelse i reglementet, att fattiga barn vid intagningen i skolan alltid skulle äga företräde, något som fortfarande gav skolan karaktär av fattigskola.

År 1866 skaffade sig seminariet egen övningsskola, och man kunde då ej längre påräkna dess föreståndare och elever för folkskolans undervisning. Det behövdes således nya lärarekrafter. Seminariet flyttade år 1871 till annan gård, men utrymmet för folkskolan blev i alla fall för litet.

Ett nytt reglemente blev antaget och godkänt år 1868, och samma år antogs ock det första småskolereglementet för församlingen. På initiativ av lektor Widén, som mycket intresserade sig för skolans utveckling, infördes ungefär samtidigt flickslöjd i skolan.

Härnösands folkskola har haft förmånen att tid efter annan mottaga ej så få donationer huvudsakligen för fattiga barns undervisning och beklädnad. Lärarekrafterna ökades efter hand och lokalerna utvidgades i någon mån. 1885 antogs ett både för små- och folkskolorna gemensamt reglemente och 1892 uppfördes ett nytt skolhus i Gädeåstaden. På 1890-talet genomfördes åtskilliga förbättringar, såsom införande av gosslöjd och handledning i trädgårdsskötsel, anordnande av författningsenlig fortsättningsskola och skolbad, antagande av nu gällande reglemente samt en effektiv löner reglering av år 1899, varigenom Härnösands folkskollärarekår i ekonomiskt hänseende kom att intaga en plats bland de lyckligare lottade. Lägges härtill, att staden nu fått ytterligare ett nytt praktiskt skolhus, så visar allt detta, att skolväsendet här på de sista årtiondena med raska steg gått framåt. Lärareantalet, som ännu i början av 80-talet blott utgjorde 6 personer, hade i slutet av 90-talet ökat till 21, och utgifterna hade samtidigt tredubblats.

Biblioteksbladet. Organ för Sveriges Allmänna Biblioteksförening. Årg. 3. H. 1 1918. Redaktion: Fredrik Hjelmqvist och Knut,

Tynell. Utkommer i 5 häften om året. Pren.-priset är 4 kr. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1918.

Med detta häfte begynner Biblioteksbladet sin tredje årgång. Här märkas följande artiklar: *Odal Ottelin*, Böckerna och vi. Föredrag vid bibliotekskursen i Örebro den 9 januari 1918; *Hildur Lundberg*, Några funderingar om barn- och ungdomsläsning; *Fredrik Hjelmqvist*, Det tionde norska biblioteksmötet i Bergen den 1 och 2 okt. 1917; *Yngve Hugo*, Studiecirkelbiblioteket, Föredrag vid S. A. B:s tredje årsmöte; *Fredrik Hjelmqvist*, Stiftsbibliotek, Lärjungebibliotek, Distriktsbibliotek. Några synpunkter med anledning av red. A. Pers' motion; *Kristidslitteratur 1. Leonard Wahlman*, Staten och folknäringsfrågorna. Några litteraturhänvisningar. 2. *Karin Bergström*, Ur kristidens hushållslitteratur. 3. *Aug. Östergren*, Skrifter rörande jordbruksproduktionen. Senare delen av häftet är ägnad åt ett stort antal korta recensioner av utkommen nyare litteratur i olika ämnen.

Tidskriften, som vill verka för biblioteksväsendets utveckling, förtjänar att läsas icke blott av dem, som ha att göra med bibliotek i en eller annan form, utan även av bokvänner i allmänhet.

Medlemmar av Sveriges allm. biblioteksförening (årsavgift 3 kr.) erhålla den kostnadsfritt.

Pedagogisk Tidskrift. H. 1—3 1918.

Innehåll: *Arnold Nordlind*. Den geografiska kartans betydelse för historieundervisningen; *H. D. Nyberg*. En enkel apparat för bestämningar av flyktiga substanser; *Oscar Bensow*. Anmälan av J. R. Seeley, *Ecce Homo*; *Otto Rehnström*. Anmälan av Fransk skollitteratur; *A. Norlind*. Anmälan av Sven Swedberg, Metodiska anvisningar för geografiundersökningen; Uppgifter för de skriftliga proven för realskoleexamen h. t. 1917; Uppgifter för de skriftliga proven för studentexamen h. t. 1917; *Nils Wapner*. Några ord om lärjungeföredragen på gymnasiestadiet; *Johan Nilsson*. Bedömandet av svenska uppsatser i studentexamen; *Johan Nilsson*. Läroverksstadgans § 41; *A. F. H. Oldenburg*. Den Tannery-Kleinska metoden att införa logaritmer, lämpad för latingymnasiet; *Olof Söderqvist*. Anmälan av J. Mjöberg, Svensk litteratur från Bellman till våra dagar; *C. E. Göransson*. Anmälan av E. Frösell, Tyska synonymer; *A. Hallström*. Anmälan av Hans Hult, Lukianos. Valda skrifter. Ny följd; *Paul Nilsson*. Anmälan av J. Antonsson, Lärobok i algebra för gymnasiet; *John Ternstedt*. I katekesfrågan; *Alfred Nordfeldt*. Kort redogörelse för löner regleringskommitténs förslag angående löne- och pensionsreglering för läroverkslärarna; *Bernhard Risberg*. Anmälan av J. Mjöberg, Svenskt lynne

Uttalanden av svenskar i urval, och av J. Oterdahl; H. C. Andersen, Udvalgte eventyr; *Bernhard Risberg*. S. Belfrage, J. L. Runeberg i sin religiösa utveckling; *V. Vessberg*. Anmälan av svenska bygder i äldre beskrivningar, utgivna av J. Sahlgren; *Paul Persson*. Anmälan av J. Antonsson, Plan trigonometri för realgymnasiet; *Paul Persson*. Anmälan av densammes Lärobok i algebra för seminarier och Plan trigonometri för seminarier; *C. E. Blom*. Anmälan av Agne Wahlgren Från torrvedsbloss till halvwattlampa; Kungliga beslut; Personalnotiser.

Dansk Seminarieblad. Udgivet av *Dansk Seminarieforening* redigeret af *Chr. Høirup*, Gjedved, Horsens. Februari och Mars.

Häftena innehålla följande artiklar och meddelanden: *N. P. Petersen*. Seminarieforstander J. J. Muhle; Sem.-forstander *E. Lund*: Hvor lang Arbejdstid har vore Elever? Seminarierne paa Finansloven, med Efterskrift af *J. Byskov*; Statsseminarium i Ribe; Instruktionskursus i gymnastik; *Red.*: Statsseminarium i Ribe; Bøger og Blade; Bekendtgørelser.

Sveriges officiella statistik. Folkskolorna och Folkskoleseminarierna redovisningsåret 1915—1916 av Kungl. Ecklesiastikdepartementet.

Nya uppgiftsformulär rörande folkskolorna fastställdes av K. M:t den 14 maj 1915, och smärre ändringar däri vidtogos den 12 januari 1916. De nya formulären avse redovisningsår (1 juli—30 juni), under det uppgifterna enligt de äldre omfattade kalenderår. Till följd härav har en fullständig omläggning av planen för berättelsen om folkskolorna ägt rum.

Enligt de nya formulären skola utförligare uppgifter avgivas vart femte år, första gången för 1915—16. Av dessa uppgifter redogöres i berättelsen för antal skolhus, undervisnings- och bostadslokaler m. m., vidare för barnens ålder vid inskrivning i småskolans första klass och vid avgång enl. folkskolestadgan, samt slutligen för skolgången, gymnastik, lek och idrott, skolbad och simundervisning. Däremot har redogörelse rörande skolläkare och tandvård samt över skollovskolonier, barnbespisning m. m. måst anstå till kommande berättelse. I likhet med vad fallet var med förra årets berättelse har till ber. om folkskolorna fogats en redogörelse för folkskoleseminarierna. Från och med läsåret 1916—17 torde denna sistnämnda komma att överflyttas till en särskild berättelse över lärarutbildningen. Tabellbilagorna ha ökats från 83 s. föreg. år till 206, medan däremot texten är förkortad, beroende på planens omläggning.

Berättelsen erbjuder mycket av intresse, och vi skola i nästa nummer göra ett utdrag därur.

Ljungstedtska Tekniska Yrkesskolan Linköping. Årsredogörelse 1917—1918.

Skolan, som kommit till stånd huvudsakligen genom generalkonsuln A. Ljungstedts donationer, har till ändamål att företrädesvis åt ynglingar och flickor, som äro anställda eller ämna söka anställning i yrken och handel, meddela undervisning i sådana kunskapsgränar, som för deras yrkesskicklighet äro av vikt.

Under läsåret ha undervisats 259 manliga och 169 kvinnliga elever eller tillsammans 428. Skolans föreståndare är lektor K. L. Hagström. Lsåret avslutades den 15 april, sedan elevernas under året utförda arbeten i tvenne dagar varit utställda till beskådande.

Minnesskrift utgiven av Sällskapet Sveriges Språk och Fornminnen vid fyratioårsjubiléet den 1 maj 1918. Linköping, A.-B. Östgöta Correspondentens Boktryckeri, 1918. Pris 2 kr.

Vid Linköpings seminarium existerar sedan år 1878 en förening bland eleverna, »Sällskapet Sveriges Språk och Fornminnen», som den 1 maj i år firade sitt 40-årsjubileum. För ändamålet utgavs genom en av eleverna i kl. IV, *Thyko Petersson*, en minnesskrift, som till allra största delen är författad av gamla och nuvarande elever vid seminariet. Här märkas bl. a. följande stycken: Några ord om Linköpings Folkskollärareseminarium av *Agne Hage*, sem.-elev. i kl. IV, Några hägkomster från Linköpings seminarium av *Alfr. Vernborg*, folkskollärare, utex. 1879, Om vårt folks livskraft av *Alfr. Dalin*, undervisningsråd, utex. 1876, Rektor Chr. L. Anjou samt Ur minnet av *Josef Wahlqvist*, sem.föreståndare, utex. 1882, Seminarieelevernas fria studier i litteratur av *Martin Granér*, sem.-rektor, utex. 1896, Personlighet och arbete av *Sigurd Westman*, pastor, utex. 1899, Ett stycke skolhistoria av *G. V. Delin*, f. d. folkskollärare, utex. 1869, Uppfostran till lycka av *Gunnar Alsterling*, folkskollärare, utex. 1909, Varför jag blev folkskollärare av *Alfr. Fridén*, folkskoleinspektör, utex. 1884, Till frågan om materiell för hembygdsundervisningen av *Erik Castegren*, folkskollärare, utex. 1902, Om satsanalysens betydelse av *Elias Granath*, folkskollärare, utex. 1901, Ett »S. S. F.»-möte av *Thyko Petersson*, sem.-elev i kl. IV, Några ord om skolsparkasseverksamheten vid Linköpings folkskolor 1906—1917 av *Gustav Lind*, folkskollärare, utex. 1899.

Häftet har en präktig utstyrsel och är försett med porträtt av sällskapets första styrelse 1878—1879 och dess styrelse under det gångna året.

Svenska litteraturens historia av Fredrik Böök, Gunnar Castrén, Richard Steffen, Otto Sylvan under redaktion av Otto Sylvan. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1918. H. II: 2. Pris 1 kr. 50 öre.

Förevarande häfte, det andra av senare delen, innehåller slutet av framställningen om Tegnér jämte mycket fullständiga bibliografiska notiser. Därefter övergår förf., docent Fredrik Böök, till Erik Gustaf Geijer och göterna. Geijers utveckling, liksom förut Tegnér, skildras i anslutning till de skrifter han utgivit, och de olika litterära, filosofiska och politiska riktningar, som utövat sitt inflytande på honom, angivas. Så var det på ett tidigare stadium Rousseau, som i någon mån gjorde intryck på honom, sedan Schiller, vars inverkan tydligt framträder i hans år 1803 prisbelönta skrift *Arominne över Sten Sture d. ä.* Geijers filosofiska utveckling gick i avgjort idealistisk riktning, och härvid mottog han de starkaste impulser av Benjamin Höijer, om vilken han yttrar i Iduna, att han »egentligen har att tacka honom för hela sin vetenskapliga bildning».

I *Minnen* säger Geijer, att han i sin ungdom var improduktiv och osjälvständig och saknade självförtroende. Av stor betydelse för honom blev den resa till England, som han 1809—10 företog. Han harmades över den »den råa, dogmatiska materialismen» hos engelska filosofer och deras obekantskap med »den idé, som ligger utom erfarenhet». Därefter framträder den fil. idealismen ännu starkare hos Geijer.

Prisskriften om inbillningsgåvan röjer en märkbar inverkan av Kant, Fichte, Schelling jämte Schiller och Friedrich Schlegel.

Så kommer en ingående skildring av *Götiska förbundet* och dess tidskrift *Iduna*, vars första häfte författats av Geijer ensam. I samband härmed redogöres närmare för Geijers dikter, av vilka förf. anser *Vikingen* vara »den rikaste och största».

Förf. talar vidare om Geijers verksamhet som akademisk lärare och hans viktigaste skrifter, de historiska. Han har själv i sina minnen skildrat sin utveckling som historiker.

Geijers »avfall» 1838 framkallade, som naturligt var, »häpnad och förvåning hos alla, smärta och indignation hos många av de honom närstående».

Geijer, vilken, såsom förut nämnts, hyllat en utpräglat idealistisk åskådning, närmar sig under senare delen av sitt liv alltmera realismen.

I slutet tecknar förf. på ett pietetsfullt sätt Geijers religiösa åskådning, som gestaltade sig något olika under förra och senare delen av hans liv. Det religiösa känslolivet framträder efter tiden för avfallet med större innerlighet och styrka.

De sista sidorna av häftet ägnas åt Per Henrik Ling. En vacker

teckning av Ransäter av Uno Troili samt porträtt av Geijer och Ling bifogas.

Såsom litteraturhistorisk handbok fyller nu omnämnda förträffliga arbete väl sin plats och har betydelse såväl för alla, som syssla med undervisningen, som för den intresserade allmänheten.

Franz Broddesson: Handledning vid laborationer i kemi för folkskoleseminarier. P. A. Norstedt & Söners förlag. 1: 25 kr.

Denna handledning, som är avsedd speciellt för seminarierna, innehåller en samling laborationsförsök med utförligare anvisningar om deras anordnande. Av de läroböcker i kemi, som äro lämpliga för seminarierna, om också ej utarbetade direkt till deras tjänst, har Ludvig Johanssons Lärobok i kemi för realskolan utom den teoretiska delen även en praktisk med en ansenlig mängd kemiska försök ungefär motsvarande seminariernas kemikurs. En del försök äro lika i båda böckerna, medan Broddesson har sökt att få placeringen kanske något mer jämnlöpande med undervisningens gång vid grundläggandet av de elementära begreppen i enkla och sammansatta ämnen, oxidation och förbränning. Härtill ansluter sig ett exempel på reduktion, vilken avdelning ej förekommer hos Johansson. Det hade nog ej skadat, om denna viktiga kemiska process åskådliggjorts med mer än här beskrivna enstaka försök. Ett annat område, som blivit bättre tillgodosett, är metallernas kemi. Dess experimentella del har indragits i sista upplagan av Johanssons lärobok, då dessa försök ej torde utföras av läroverkseleverna själva. Denna utökning i Broddessons handledning kommer väl till pass för elevlaborationerna vid seminarierna.

Placeringen av metallerna före metalloiderna är ovanlig, och vid de flesta skolor torde väl metalloiderna genomgås före metallerna, vilket ju också är av vikt för behandlingen av metallsalterna. Men det står ju den enskilde läraren fritt, vilket han först vill taga upp.

Då försöken enligt författarens mening skola vara lämpliga för de nyinträdande seminarielevernas självstudium, borde hänsyn ha tagits till deras rätt vanliga oförsiktighet vid de första laborationerna, vilken ju följer av bristande kännedom om de använda ämnens eventuella farlighet. Att inleda försöken med kvicksilveroxidens sönderdelning, antändning av alkohol med konc. svavelsyra och kaliumpermanganat, sammanrivning av svavel och kaliumklorat, kan ha sina risker, om läraren ej är i tillfälle att noggrant övervaka laboranternas förehavanden. Om dessa mer eller mindre riskabla försök utmärkts på något sätt, såsom i en del andra kemiböcker, hade den välbehövliga varsamheten inpräntats. I försöket med framställning av syrgas ur kaliumklorat borde anvisning ha givits, hur apparaten skall

handhas efter upphetningens slut för att icke vatten skall upptränga i kolven.

I samma försök förutsattes att enzymernas inverkan är bekant. Några sådana äro ej omtalade förut i handledningen och få väl ej anses kända för de nyintagna seminaristerna. Ett överskattande av deras genomsnittliga förkunskaper ligger väl också i användningen av ordet *energi* i försök 3.

Figureerna i boken äro talrika och underlätta betydligt lärarens arbete vid ledningen av de självständiga arbetena.

E. A. Larsson.

Korlén, Artur: Kortfattad tysk språklära för folkskolornas överbyggnader, tekniska skolor och självstudium. Under medverkan av N. O. Bruce. Sthlm, Norst. 1915. V + 126 s. Pris h. 1 kr. 20 öre, kart. 1 kr. 50 öre.

Förf. har med föreliggande arbete velat tillmötesgå behovet av en grammatisk lärobok i tyska språket för en del folkskolors fortsättningsklasser m. fl. samt vid självstudium. Med stort intresse har jag tagit del av de nya vägar, som förf. visar sig vandra (i det väsentliga desamma, som han gått i sina större tyska språkläror för läroverken och för folkskoleseminarierna). Därför att språkformerna alltid uppvisas i sin faktiska användning, har förf. ej givit blott torra böjningsmönster utan en ingalunda föraktlig insikt i ordförrådet, en mängd fraser o. s. v. Stoffvalet vid en kortfattad språklära blir i många fall en smaksak; mig tyckes, att förf. här visat god smak och pedagogisk urskillning. Reglerna äro tydligt, enkelt och klart avfattade, och överallt sticka goda praktiska vinkar fram.

Några smärre inadvartenser kunna lätt avhjälpas i en ny upplaga. Å sid. 46 r. 12 f. står Streuzucker översatt med »socker» (däremot rätt å s. 110). S. 86 r. 7 står um zu för att (med attform) upptaget under prepositioner med endast föremålsform (ackusativ); mig synes det för resten vara nog med omnämmandet av um zu å s. 108. Å s. 65, r. 10 nedifrån, saknar bald den sedvanliga klammern med uttalsbeteckning [-t].

Föreliggande arbete synes mig kunna med fördel användas av högre avdelningen vid seminariernas övningsskolor. Det förefaller mig, som om det skulle vara tillräckligt utförlig lärobok även vid undervisningen i tyska vid själva seminarierna. Gällande stadga säger uttryckligen: »Undervisningens mål bör vara att sätta eleverna i stånd att med så vitt möjligt riktigt uttal läsa enklare text och att riktigt uppfatta innehållet av det lästa. Textläsningen och textbehandlingen böra därför utgöra undervisningens medel-

punkt och huvudsakliga beståndsdel. — — — Grammatik samt tillämpningsövningar böra förekomma i undervisningen, blott i den mån de äro nödvändiga för och kunna direkt främja färdigheten att läsa och riktigt förstå det i frågavarande språket.» Av alla tyska språkläror, som jag tagit kännedom om, anser jag ingen i så hög grad som föreliggande kunna direkt främja nämnda färdighet.

Priset måste under nu rådande förhållanden och med hänsyn till utstyrseln betecknas som synnerligen moderat.

Hjalmar J. Nordin.

Oscar Hertwig: Mot den etiska, sociala och politiska Darwinismen. Med företal av Seved Ribbing. Till svenska av Robert Larsson. Lund, C. W. K. Gleerups förlag, 1918. Pris 4 kr.

På denna skrift, som nyligen utkommit och till vilken vi i nästa häfte tänka återkomma, vilja vi nu rikta uppmärksamheten. Den är författad av den framstående naturforskaren prof. Oscar Hertwig, som här uttalar en varning mot naturvetenskapliga hypotesers överförande på det mänskliga själs- och samfundslivets yttringar.

Ett vackert porträtt av författaren bifogas. Boken utmärker sig genom gott tryck och i övrigt vacker utstyrsel.

Malte Jacobsson: Minnesekonomi, särskilt om inlärande enligt helhets- och delförfarandet. Stockholm. Norstedt & Söner, 1917. Pris 3: 75.

Sedan Ebbinghaus, Meumann m. fl. experimentalpsykologer genom anställda försök rörande det mekaniska inlärandets ekonomi kommit till det resultatet, att läsning av texten i dess helhet om och om igen, tills den kunde felfritt reproduceras, med avseende på besparing av tid för inlärandet var fördelaktigare än textens uppdelning i mindre delar och varje dels inläring för sig, har helhetsförfarandet i allmänhet rekommenderats. Dock hava åtskilliga psykologer såsom t. ex. Axel Herrlin i sin bok »Minnet», gjort det förbehåll, att, om svårare partier förekomme i en text, dessa borde inläsas särskilt för att efteråt intagas i helheten. Emellertid har det befunnits, att undersökningarna behövde ånyo upptagas för att taga behörig hänsyn till dels den olika arten av det, som skall memoreras, dels syftet med memoreringen. Bildningen av associationer är ju ett huvudvillkor för allt inlärande, och då logiska associationer äro mest verk-samma för inlärande av en text med mening och inre sammanhang men beröringsassociationer måste användas för memorering av data, som icke hava något intellektuellt sammanhang, kan det tänkas, att olika inlärningsmetoder böra användas med avseende på olik-

artade texter. Likaså är det möjligt, att en metod kan vara fördelaktig, då syftet är att strax efter den sista läsningen reproducera det lästa, men en annan, då syftet är mera varaktigt behållande i minnet. Och ytterligare är det möjligt, att en metod, som befordrar uppmärksamhet och ingiver känsla av tillfredsställelse över vunnen framgång hos vuxna, icke medför sådana resultat för barn. Efter sådana synpunkter har författaren kritiskt granskat de på senare tider av Lottie Steffens, P. Ephrussi m. fl. anställda minnespsykologiska experimenten och själv anordnat försök vid Göteborgs Högskolas laboratorium. För denna granskning och för en av de anställda försöksserierna lämnas redogörelse i föreliggande bok.

Då alla specialfrågor behöva fortsatta och förnyade undersökningar och då de måste bedömas dels efter måttstocken använd tid för inläring, dels efter måttstocken antalet behövligen repetitioner, dels efter måttstocken kraftförbrukning, kan resultatet av de hittills anställda försöken betraktas endast såsom provisoriskt. Detta angives sålunda:

Helhetsmetoden är mera ekonomisk vid inlärande av sammanhängande text, emedan den understöder den bildning av logiska associationer, som enligt all psykologisk erfarenhet är det fördelaktigaste villkoret för snabbt inpräglande och fast bevarande av en text. Men ju mindre sammanhängande ett minnesmaterial är, dess mindre fördelaktigt är helhetsförfarandet. För inlärandet av vokablar, som skola parvis återgivas, kan endast delmetoden rekommenderas. För uppräkningsor av fristående ord synes delmetoden vara mest ekonomisk, emedan den gynnar komplexbildningar och stiftandet av platsassociationer.

Detta resultat stämmer, vad sammanhängande text beträffar, ganska nära med det, vartill Axel Herrlin har kommit i boken om Minnet av år 1909. För sammanhangslös text åter, för vilken Herrlin förordar helhetsläsning med ramsans uppdelning i smärre grupper och en paus mellan varje grupp, torde rent delförfarande numera anses mest fördelaktigt.

Jacobssons arbete ger en inblick i experimentalpsykologiens metodik, dess svårigheter och dess sätt att övervinna dem. Det förtjänar därför uppmärksamhet av dem, som intressera sig för psykologi och pedagogik. Ett studium av detsamma bör kunna bidra till att minska såväl överskattningen av experimentalpsykologiens nytta som ock den ganska vanliga underskattningen av dess betydelse.

C. O. Å.

Tryckfel i h. 1.

Sid. 39, rad 22, står *tecen*, bör vara *tecken*.

» 41, » 13, » överskrift, bör vara *översikt*.

Sveriges officiella statistik. Folkskolorna och Folkskoleseminarierna.

Redovisningsåret 1915—1916

av Kungl. Ecklesiastikdepartementet.

Enligt vad vi i förra häftet nämnde, har K. Maj:t år 1915 fastställt nya uppgiftsformulär för folkskolorna, i vilka smärre ändringar vidtagits år 1916. De nya formulären beträffande allm. folkskolorna avse redovisningsår (1 juli—30 juni) i stället för kalenderår. Vi vilja nu göra några utdrag ur berättelsen.

I. Högre folkskolorna.

Antalet sådana utgjorde under läsåret 1915—1916 42. Nya skolor ha upprättats i Nynäshamn, Sundbyberg, Jönköping, Ljungby, Torsås och Leksand, av vilka Nynäshamns och Jönköpings började sin verksamhet redan våren 1915.

Antalet lärare uppgick till 233, därav i läsämnen ensamt eller i förening med övningsämnena 125 och endast i övningsämnena 108.

Lärjungarnas antal utvisar en ökning från 1,714 till 2,078. Lärokursens längd växlar mellan 1 och 4 år. Läseterminernas fördelning har varit mycket olika. Av de efter godkänd avgångsprövning avgångna gossarna (264) ha 36 övergått till annat läroverk, 29 till lantmannayrket och 199 till andra näringar.

9—180788. Tidskrift för folkundervisningen 1918.

Omkostnaderna för dessa skolor uppgingo år 1915 till ett belopp av 285,489 kr. 44 öre, häri inberäknat omkostnader för lärarpersonalens avlöning såväl kontant som in natura samt andra omkostnader. En fördelning av nämnda belopp på antalet lärjungar visar för varje lärjunge ett belopp av 137 kr. 39 öre.

II. Allmänna folkskolorna.

Skoldistrikt och skolor. Antalet *skoldistrikt* uppgick vid slutet av redovisningsåret 1915—1916 till 2,429. Under vårt. 1916 funnos 14,117 *skolhus*, av vilka 11,166 voro distriktens egna, 461 voro hyresfritt upplåtna och 1,490 förhyrda. Sedan år 1914 ha skolhusen ökat med 176.

Vid mitten av år 1916 funnos 6,619 *folkskolor*, varav 6,495 fasta och 124 flyttande, 2,723 *mindre folkskolor*, varav 2,037 fasta och 686 flyttande, 6,827 *småskolor*, varav 6,386 fasta och 441 flyttande. Hela antalet folk- och småskolor uppgick till 16,169 mot 15,966 vid mitten av år 1915.

Vidare lämnas uppgift å *heltids- och halvtidsskolor*. De förra utgjorde i hela riket 10,089, de senare 6,080. På landsbygden var de förras antal 8,353 och de senares 6,064, och i städerna funnos 1,736 heltids- och 16 halvtidsskolor.

Lärare.

Antalet *lärare* och *lärarinnor* i de obligatoriska ämnena var den 30 juni 1916 i folkskolorna 11,050 (6,109 män och 4,941 kvinnor), i mindre folkskolorna 2,730 (87 män och 2,643 kvinnor) samt i småskolorna 8,557 (55 män och 8,502 kvinnor) eller tillsammans 22,337 (6,251 män och 16,086 kvinnor). Dessutom märkas 11,022 lärare i såväl obligatoriska ämnen som slöjd samt 1,852 särskilda lärare i övningsämnen.

Antal barn i skolåldern samt hela antalet i folk- och småskolor undervisade barn.

Antalet *barn i skolåldern* (7—14 år) utgjorde i mitten av år 1916 930,690. Hela antalet i folkskolor, mindre d:o, småskolor, seminariernas övningsskolor, högre folkskolor, allmänna läroverk, kommunala mellanskolor, enskilda skolor, fackskolor, abnormskolor och i hemmen undervisade barn utgjorde i mitten av 1916 735,378. Antalet till folkskolor, mindre folkskolor och småskolor hörande barn inom och utom den egentliga skolåldern var 704,996.

Undervisning i slöjd, huslig ekonomi, trädgårdsskötsel och skogsvård.

I manlig slöjd deltog 98,384 och i kvinnlig slöjd 9,995 gossar och 167,331 flickor eller tillsammans 177,326. *Huslig ekonomi* (i medeltal 13.4 lärj. i en kurs) räknade 12,597 deltagare. I *trädgårdsskötsel* (i medeltal 27.4 lärj. i en avd.) deltog 47,783 gossar och 37,584 flickor eller tillsammans 85,367. Antalet för undervisningen använda skolträdgårdar var 1,124, lärareträdgårdar 1,335 och andra trädgårdar 31 eller tillsammans 2,490. I skogsvård (medeltal 28.1 lärj. i en avd.) deltog 23,177 gossar och 16,092 flickor eller tillsammans 39,269.

Gymnastik, lek och idrott samt bad- och simundervisning.

Endast undantagsvis finnas särskilda gymnastiklokaler i landsbygdens skolor. 7.3 % av lärj. i landsbygdens folkskolor, 0.2 av mindre folkskolornas och 3.3 % av barnen i småskolorna övas i för gymnastikundervisning särskilt inredd lokal. I städerna åter ha 87.8 % av folkskolornas och 43.7 % av småskolornas elever särskild för gymnastikövningar inredd lokal. Om småskolorna kan anmärkas, att gymnastiken ofta icke övas i gymnastiklokalen, även om sådan finnes.

Vad skolbad och simundervisning beträffar, hör det till undantagen, att anordningar för skolbad finnas å landsbygden.

S. k. torrsimning enbart övas i ungefär lika utsträckning som verklig simning. Antalet elever, som under året haft tillfälle till skolbad, utgjorde för landsbygden 27,278 och för städerna 133,685. Antalet elever i skolor med simundervisning (våtsimning) var på landsbygden 6,233 och i städerna 67,474.

Skolgången.

För skolgången redogöres mycket noggrant. Ej mindre än 30 tabeller på 117 sidor ägnas därät. Uppgifter rörande skolgången hava årligen lämnats alltsedan 1882 t. o. m. år 1914, men någon bearbetning härav har icke offentliggjorts. Enligt nu gällande bestämmelser skola nämnda uppgifter avgivas för de redovisningsår, vilkas förra hälft faller på kalenderår, som sluta på 5 eller 0, således första gången för redov.-året 1915—1916. Uppgifterna omfatta dels antalet lärjungar i varje termins början, mitt och slut med fördelning i gossar och flickor; dels uppgift om antalet frånvarodagar, specificerat på följande sätt: på grund av sjukdom, smittosam sjukdom i hemmet eller i grannskapet, brist på kläder och skodon, naturhinder, annat giltigt förfall och ej giltigt; dels slutligen uppgift om hela antalet gossar och flickor, som vid ett eller flera tillfällen varit frånvarande på grund av var och en av nämnda anledningar; dels slutligen uppgift om hela antalet gossar och flickor, som vid ett eller flera tillfällen varit frånvarande. Beräkningen omfattar såväl olika slags skolor som olika län. I hela riket uppgingo frånvarodagarna till 7.2 % av skolungdomen. Motsvarande procenttal uppgick för landsbygden till 7.9 och för städerna till 5.2. Skolgången är således bättre i städerna än å landsbygden.

På grund av den särskilda ställning *nomadskolorna* (i Jämtlands, Väster- och Norrbottens län) intaga, lämnas en särskild redogörelse för dem. Deras antal var 28, varav 8 voro fasta med 187 lärjungar och 20 flyttande med 272 lärjungar.

Fortsättnings- och ersättningsskolor.

Fortsättningsskolor voro under redov.-året inrättade i samtliga län såväl å landsbygden som i städerna (med undantag av städerna i Kristianstads län). *Ersättningsskolor* förekommo på landsbygden endast i 4 län, näml. Östergötlands, Örebro, Gävleborgs och Norrbottens, samt i städerna i 10 län och Stockholms stad.

Folkskolans högre avdelning.

Denna skolform förefanns i 27 städer och 3 skoldistrikt å landsbygden. I Stockholms, Jönköpings, Kronobergs, Gotlands, Skaraborgs, Jämtlands och Västerbottens län saknades denna skolform. I Kopparbergs län fanns ingen högre avdelning i stad men förekom i 2 skoldistrikt å landsbygden. Antalet läraravdelningar utgjorde 271. Antalet elever vid redov.-årets slut var 7,664, därav 2,822 gossar och 4,842 flickor eller ej mindre än 63.2 %. Med fullständigt avgångsbetyg avgingo 2,433 gossar och 3,570 flickor. Läroämnena ha varit de i folk-skolestadgan angivna samt efter särskilt tillstånd slöjd och huslig ekonomi. Under året har vid flera högre avdelningar undervisning även meddelats i antingen tyska eller engelska.

Folkskoleseminarierna läsåret 1915—1916.

Undervisningen.

Denna behandlas under följande rubriker: 1. Seminarier-
nas antal. Lärotiden. 2. Timplan. 3. Enskilt arbete. 4. Antal klasser. Hel eller delad klass. 5. Den praktiska lärarutbildningen.

Lärarna.

Hela antalet lärare utgjorde vid de manl. seminarierna 168, därav 14 kvinnl., vid de kvinnl. seminarierna 117, därav 41 manl. eller tillsammans 285. Av dessa voro 15 rektorer, 67 ordinarie adjunkter, 25 e. ordinarie adjunkter, 17 särskilda timlärare (dessutom 15 timl., som utgjordes av rektorer och ämneslärare), 15 teckningslärare, 20 musiklärare, 18 lärare i trädgårdsskötsel (därav 1 ord. adjunkt), 4 lärare i manl. slöjd (dessutom 18 slöjdlärare, som utgjordes av lärare i övningsskolan), 11 lärarinnor i husligt arbete, 18 gymnastiklärare, 63 lärare i övningsskolan, 12 övriga lärare.

Eleverna.

Antalet elever.

Antalet *inträdessökande* vid läsårets början 1915—1916 var vid samtliga seminarier, de privata i Stockholm och Göteborg inberäknade, 1,439, därav 648 manl. och 791 kvinnl. mot föreg. år 1,516, därav 749 manl. och 767 kvinnl. Av dessa intogos 655, därav 307 manl. och 348 kvinnl., mot 671, därav 347 manl. och 324 kvinnl., år 1914. Antalet manl. inträdessökande hade sålunda minskats med 101, medan de kvinnl. ökats med 24. Antalet vid de olika seminarierna intagna i relation till antalet inträdessökande växlade mellan 62 % (Stockholms ensk. sem.) och 30 % (Skara sem.)

Antalet inträdessökande i särskild studentkurs vid sem. i Strängnäs, Växjö, Stockholm och Kalmar samt vid ensk. sem. i Göteborg utgjorde 240, därav 92 manl. och 148 kvinnl., mot 224, därav 86 manl. och 138 kvinnl. läsåret 1914—15. Därav intogos 47 manl. och 69 kvinnl. eller tills. 116 mot tills. 124 föreg. år.

Hela antalet elever läsåret 1915—16 utgjorde 2,158, varav 1,191 manl. och 767 kvinnl. mot 2,145, varav 1,218 manl. och 927 kvinnl. läsåret 1914—15. Av de manl. seminarierna räk-

nade Göteborgs sem. och av de kvinnl. Falu sem. de flesta eleverna, resp. 208 och 165. Ensk. sem. i Stockholm räknade 91 och det i Göteborg 114 kvinnl. elever. Antalet elever i studentkursen har nedgått från 129 till 120.

Folkskollärarexamen.

Antalet utexaminerade elever vid slutet av vårterminen 1916 utgjorde 636 eller 97 % av hela antalet i seminariets högsta klass mot 612 eller 97.5 % v. t. 1915. Från studentkurs utexaminerades 44 manl. och 69 kvinnl. eller tillsammans 113 mot 125 v. t. 1915.

Lägre betyg än godkänd förekom icke i något kunskapsämne men för såväl den svenska som pedag. uppsatsen i 2 fall och i övningsämnena i 50 fall. I kunskapsämnena, undervisningskicklighet samt för den pedag. uppsatsen hade de kvinnl. eleverna i medeltal bättre vitsord än de manliga, i övningsämnena studenterna i allmänhet lägre betyg än de andra. I fråga om kunskapsämnena växlade medelbetygen mellan 2 och 1.6. Högsta medelbetyget, 2.3, utdelades i modersmålet vid Stockholms ensk. seminarium, i geografi vid Kalmar sem. och i biologi och hälsolära vid Karlstads sem. Beträffande den svenska uppsatsen växlade medelbetygen mellan 1.4 (sem. i Lund) och 2.1 (studentavd. vid sem. i Växjö och Kalmar) och beträffande den ped. uppsatsen mellan 1.4 (sem. i Luleå) och 2 (sem. i Kalmar och studentavd. vid ensk. sem. i Göteborg. I övningsämnena varierade medelbetygen mellan 2 och 1.6. Det högsta medelbetyget i något övningsämne, 2.9, utdelades i gymnastik vid sem. i Lund och det lägsta, 1, i sång vid studentavd. i Kalmar.

Eleverna fördelade efter fädernas yrken, föregående sysselsättning och efter hemorter.

Tab. 59 utvisar, att de flesta eleverna vid de manl. seminarierna eller 442 (37.1 %) hade sina fäder inom gruppen lantbrukare, hemmansägare, arrendatorer, torpare och statare. 180

elever voro söner av arbetare ej spec. jämte arbetsförmän, hantverkare m. fl. Närmast i ordningen kommo folkskolläraresönerna till ett antal av 141 (11.8 %). 64 voro söner till handlande. Före inträdet i sem. hade av manliga elever 398 (33.4 %) biträtt vid jordbruk, 243 (20.4 %) varit anställda i industri och hantverk och 191 (16 %) i handel. 69 voro studenter.

Av de i seminariets klass 1 nyintagna manl. eleverna hade 146 (62.4 %) endast genomgått folkskola inkl. fortsättningskola jämte i de flesta fall preparandkurs före inträdet i seminariet. 20 elever hade genomgått högre folkskola eller folkskolans högre avdelning, 24 hade idkat studier vid folkhögskola eller lantmannaskola, 13 hade genomgått klasser vid allm. läroverk och 10 avlagt realskolexamen. Vid de kvinnliga seminarierna hade av de i kl. 1 intagna 63 (33.2%) endast genomgått folkskola inkl. fortsättningsskola jämte i åtskilliga fall prep.kurs, 49 hade studerat vid högre flickskola, 28 avlagt realskolexamen och 22 genomgått folkskola och folkskolans högre avdelning.

I tab. 62 uppgives antalet elever, fördelade länsvis efter hemorter. Man finner därav, att största antalet elever vid vart seminarium tillhörde det län, där seminariet var beläget. Ett undantag bildade dock sem. i Falun, där de flesta eleverna eller 35 hade sin hemort i Gävleborgs län mot 34 i Kopparbergs län.

Till de manliga seminarierna lämnade Malmöhus, Västernorrlands och Kronobergs län den största kontingenten aspiranter resp. 105, 84 och 79 eller resp. 8.8, 7.1 och 6.6 % av samtliga manl. seminariernas elever och till de kvinnl. seminarierna Malmöhus och Stockholms resp. 109 och 82 eller 14.3 och 10.8 % av saml. kvinnl. seminariers elever.

Elevernas ålder.

En fördelning efter ålder av antalet elever höstt. 1915 meddelas i tab. 63. Härav framgår, att deras ålder växlade vid de manl. seminarierna mellan 17 och 32 år (2 elever) och vid de

kvinnl. mellan 17 och 32 år (1 elev), d. v. s. ingen elev var född så sent som 1899. Av de olika åldersgrupperna tillhörde de flesta eller vid de manl. sem. 16.21 % och vid de kvinnl. 21.13 % åldersgruppen 20 år. 26 år och däröver voro vid de manl. seminarierna 10.8 % och vid de kvinnl. 4.3 % av antalet elever.

Sjuka och sjukdomar.

I tab. 64 lämnas uppgifter å antalet sjuka och sjukdomar bland eleverna h. t. 1915. För Stockholms seminarium ha uppgifter meddelats endast för v. t. 1916. Av tabellen finner man, att vid de manl. sem. på 536 insjuknade elever kommit 1,710 sjukdagar och vid de kvinnl. på 402 insjuknade 1,267 sjukdagar eller i medeltal vid såväl de manl. som de kvinnl. sem. 3.2 sjukdagar på varje insjuknad elev.

Angående *gymnastiken* åtnjöto under h. t. 1915 vid de manl. sem. 83 och vid de kvinnl. 33 befrielse från gymnastikövningarna. Antalet befriade växlade vid de manl. sem. mellan 1 (Linköpings och Lunds sem.) och 20 (Karlstads sem.) och vid de kvinnl. mellan 2 (Skara sem.) och 15 (Stockholms sem.). Vid Växjö och Landskrona sem. var ingen elev helt befriad. Vid det förra voro däremot 16 befriade från en del rörelser. Antalet från en del rörelser befriade utgjorde vid de manl. sem. 71 men vid de kvinnl. endast 10. Vid Härnösands, Stockholms, Skara och Falu seminarier förekom ingen partiell befrielse. Såsom förnämsta anledningen till hel befrielse uppgives såväl vid de manl. som de kvinnl. seminarierna sjukdomar i rörelseorganen och bensystemet, av vilken anledning vid de manl. 33 och vid de kvinnl. 10 av de helt befriade ej deltog i gymnastikövningarna.

Stipendier.

Enligt tab. 66 utdelades sammanlagt 179,433 kr. i stipendier under läsåret 1915—1916. Vid de manl. sem. utdelades h. t. 1915 till 987 elever (82.9 %) ett belopp av 56,054 kr. eller i

medeltal 56 kr. 79 öre per stipendiat och vid de kvinnl. till 585 elever (76.8 %) 33,633 eller i medeltal 57 kr. 40 öre till stipendiat. V. t. 1916 företer någon mindre olikhet i beloppen. Vid seminarierna i Umeå och Luleå erhöles finsk-lapsktalande elever såväl under höst- som vårterminen 150 kr. För övrigt råder någon olikhet mellan högsta och lägsta stipendiebeloppet vid olika seminarier. Såväl under h. t. 1915 som v. t. 1916 tilldelades vid Lunds seminarium med nådigt medgivande av stipendiemedel ett belopp av 750 kr. som understöd åt Lunds seminariums hushållsförening, som har till uppgift att skaffa sem.-eleverna tillgång till god och närande föda för moderat pris samt att i övrigt bereda dem tillfälle till ett gott och förädlade hemliv under studieåren.

Ekonomiska förhållanden.

Enligt tab. 67 balanserade vid de manl. seminarierna debet och kredit vid utgången av år 1915 med ett belopp av 793,315 kr. 83 öre och vid de kvinnliga med ett belopp av 509,711 kr. 62 öre eller tillsammans 1,303,027 kr. 45 öre mot tills. 1,194,530 kr. 8 öre vid utgången av år 1914 (i texten står oriktigt 1915). Av de manliga seminarierna uppvisade staten för Göteborgs sem. det högsta beloppet eller 119,787 kr. 64 öre och staten för Härnösands sem. det minsta beloppet eller 68,285 kr. 25 öre. Av de kvinnl. seminarierna åter slutade staten för Falu sem. på det högsta beloppet eller 155,346 kr. 58 öre och staten för Landskrona sem. på det minsta beloppet eller 66,088 kr. 65 öre.

Kristendomsundervisningen i folkskolan.

Några synpunkter

av

TH. BRANDT.

II.

Kan då en kristendomsundervisning, som ansluter sig till en systematiskt avfattad lärobok, erbjuda några fördelar? Ja, helt säkert. Den kristna trosuppfattningen rör sig med åtskilliga begrepp, som ej kunna förbigås vid kristendomsundervisningen, men för vilkas meddelande givande utgångspunkter saknas i den bibliska historien. Dessa ha tydligen sin givna plats i en kateketisk lärobok. I andra fall kan katekesen på ett mera allsidigt och därför också till en viss grad mera åskådligt sätt behandla religiösa och etiska tankar. På intet ställe i bibeln eller bibliska historien kan man exempelvis finna sammanförda så givande utgångspunkter för ett samtal med barn om arbetets betydelse, som i den kända kateketiska formuleringen: »Arbetssamhet befordrar hälsa och välbefinnande, hindrar många tillfällen till synd, hjälper oss att motstå onda begär, bidrager till tröst och sinnesstyrka under motgången». Mot denna framställning har bl. a. anmärkts, att t. ex. fabriksarbete icke befordrar hälsan. Anmärkningen är ju riktig, men kritiken över uttryckets användning i en kateketisk lärobok skjuter icke desto mindre över målet. En sanning behåller nämligen sin giltighet och sin rätt att förkunnas, även om exempel på förvänd tillämpning av densamma kunna påvisas. Dylika beriktiganden tillhöra för övrigt den muntliga

undervisningen. En föreställning, som man ofta möter, är, att sådana starkt koncentrerade sammanfattningar som de nyssnämnda till följd av sin abstrakta karaktär måste bli onjutbara för barn. Så är emellertid icke förhållandet. Om läraren förstår — och det bör han göra — att låta de i katekesstycket uttalade tankarna gå fram som resultat av ett samtal, där exempel ur liv och historia m. m. få ge färg och åskådlighet, är det i regel icke så svårt att få barn att förstå och intressera sig för de sanningar, som i katekesstycket innehållas. Ja, därigenom att barnen själva få vara med om att skapa fram resultat, blir detta på ett alldeles särskilt sätt deras personliga egendom och influerar på deras förstånd-, vilje- och känsloliv. Klart är dock, att en dylik undervisning förutsätter en viss åldersmognad hos barnen.

Men även i ett annat avseende har katekesen en viktig uppgift: Den erbjuder möjligheter för kristendomsundervisningens anpassning efter skilda kulturperioders och skilda kristna menigheters olika behov. Även om kristendomen har sin givna källa i bibeln, hindrar detta icke, att den kristna trosuppfattningen är stadd i en ständigt fortgående utveckling. Lång väg ligger emellan exempelvis liberal teologi i nutiden och den åskådning, som i bibeln ville finna stöd för lusten att bränna kättare. Att denna utveckling på grund av ämnets vikt och människonaturens beskaffenhet måste försiggå mycket långsamt, ligger i sakens natur. Från en sida sedd innebär denna utveckling en strävan att på religionens område tränga fram till det väsentliga med utmönstrande av det oväsentliga. Från en annan sida framträder den som ett behov att i kristendomens anda lösa de stora problem, som tidsutvecklingen för med sig. En tredje yttring av samma utvecklingsprocess är den hos bildade kristna av modernt kynne ofta framträdande längtan att få det kristna sanningsinnehållet lösgjort från de former, i vilka en förgången kulturvärld innefattade detsamma, och klätt i en dräkt, som passar till nutidens religiöst-vetenskapliga ståndpunkt o. s. v. I den spänning mellan gammal och ny åskådning, som nämnda utvecklingsprocess nödvändigt måste

framkalla, ligger en källa till svårigheter för kristendomsundervisningen. På ett håll vill man ha fram moderna synpunkter, på ett annat älskar man att förbliva vid det beprövade gamla. Dessa svårigheter lösas enligt min mening lättare vid en kateketisk än vid en historisk framställning. De historiska urkundernas innehåll måste man taga sådant det är. Den kateketiska lärobokens innehåll kan man bestämma mera fritt efter föreliggande behov. Där kan man koncentrera sig på det väsentliga, skarpare markera tidsproblemen, ge innehållet en form, som svarar mot tidens sätt att tänka o. s. v. Men skall kristendomens i dess eget väsen grundade förmåga att tillfredsställa olika människors och olika kulturstadiers behov komma till sin fulla rätt, så får kristendomsundervisningen, speciellt i en tid sådan som den närvarande, icke klavbindas vid blott en lärobok, det må nu vara Luthers lilla katekes eller någon annan. Det gäller i stället att ge fritt utrymme åt olika läroböcker och fritt val åt de olika församlingarna, endast med den begränsning, som kan ligga i godkännandet från en sakkunnig granskningsnämnd.

Kan då katekesundervisningen meddelas på ett sätt, som motsvarar folkskolebarnens möjligheter och behov? Mången vill i våra dagar besvara den frågan nekande. För min del måste jag besvara den jakande. Jag stöder mig härvidlag icke blott på teoretiska skäl utan framför allt på en omfattande erfarenhet, vunnen såväl av mig själv som av ett stort antal lärare i folkskolan. Väl är det sant, att katekesundervisningen, liksom all annan undervisning för resten, har sina svårigheter, men dels ha dessa svårigheter betydligt överdrivits i den allmänna diskussionen, dels sammanhånga de icke nödvändigt med katekseundervisningen. En sådan svårighet har redan berörts, nämligen de kateketiska läroböckernas abstrakta framställningssätt. Då framhölls också, att läraren har medel i sin hand att åt de abstrakta uttrycksätten ge en åskådlighe- tens bakgrund. Liksom det vid undervisningen i fysik icke möter alltför stora svårigheter att med utgångspunkt i experimentet få barn att fatta den allmänna lag, som i experimentet

kommer till uttryck, så möter det, i regel åtminstone, inga ööverbanneliga svårigheter att med exempel ur liv och historia göra katekesens abstrakta terminologi förståelig för barn på folkskolestadiet. Det är också min övertygelse, att en katekes skulle kunna skrivas, som med riktighet i sak förenade ett enkelt och för barn fattbart framställningssätt. Då det gäller att göra det kateketiska tankeinnehållet begripligt för barn, betyder för övrigt läraren vida mer än läroboken. Frågan om katekesens användbarhet vid kristendomsundervisningen är i sista hand en fråga om utbildningen av dugliga och intresserade lärare vid seminarierna. Den sidan av saken blir alltför ofta förbisedd.

En annan omständighet, som försvårar katekesundervisningen, är den hittills använda lärobokens vidlyftighet, som icke medger ett noggrant inlärande. Mycket av det lärostoff, som den innehåller, kunde saklöst uteslutas. Hit hör exempelvis den onödigt omständliga utvecklingen av sakramentsläran, läran om nådens ordning m. m. Det är dogmatiska petitesseer av detta slag, som mången gång gjort katekesen betungande för barnen och satt den i vanrykte bland allmänheten. En kateketisk lärobok bör endast innehålla de väsentligaste samt ha en praktisk-etisk orientering. Men däremot bör man ha god tid till ett grundligt genomgående av densamma. Definitionerna böra begränsas till det allra nödvändigaste. Att t. ex. ägna särskilda lärostycken åt definitioner på vad som menas med att frukta och att älska Gud, är alldeles överflödigt. Sådana uttryck äro i och för sig så enkla, att de icke behöva definieras. En annan sak är, att läraren under samtal med barnen både kan och bör öppna deras blickar för det rika innehållet i dem. Men definitioner verka i dylika fall som en boja och locka till tanklös utanläsning. Särskilt misslyckad ur barnpsykologisk synpunkt är katekesnämndens definition på Gudsfruktan: »att icke våga leva utan Gud». Förklaringen är här vida svårbegripligare än det, som skulle förklaras. För att fatta innebörden av densamma kräves icke blott en vuxen människas förstånd utan även en kristens livserfarenhet.

Skall katekesundervisningen med framgång kunna bedrivas, förutsätter den emellertid en viss förståndsmognad och erfarenhet av livet. Väl är det icke omöjligt att meddela en god sådan redan i folkskolans nedre avdelning, men resultatet svarar på detta åldersstadium knappast mot mödan. Den egentliga katekesundervisningen bör därför inträda först i folkskolans tredje klass. Att katekesen bör kompletteras med valda bibelord och psalmverser, faller av sig självt.

Som sammanfattning av det föregående skulle jag till sist vilja framhålla, att både bibliska historien och katekesen ha sina speciella fördelar lika väl som olägenheter, men de komplettera varandra och böra därför bägge ha en plats på folkskolans läsordning.

Kristendomsämnet och den nya seminariestadgan — några erfarenheter och önskemål.

Med läsåret 1917—18 har den nya seminariestadgan hunnit tillämpas fullständigt vid våra seminarier. Om man också ej ännu har lärt känna den så, att man kan säga något bestämt om hur den verkar eller kommer att verka, så har man dock under dessa första år fått göra en del erfarenheter av dess betydelse för seminarieundervisningen, vilka det kan vara av intresse att få framlägga, på samma gång som ett dylikt omtalande av erfarenheter och önskemål från olika håll skulle kunna bli till gagn för ett ändamålsenligt utnyttjande av seminariestadgans många goda anvisningar. Efterföljande rader vilja vara ett anspråkslöst bidrag i sagda riktning, och om deras enda nytta skulle bli den att framkalla andra uppsatser av liknande art, så skulle förf. ej anse sig ha skrivit förgäves.

Med kursen i första klassen har det gått bra, om man än — vilket väl torde vara fallet med varje lärare i sitt ämne — skulle önska, att man hade lite mera tid till ett och annat. Naturligt har det synts mig, att man vid urvalet bland Gamla testamentets skrifter väljer så, att de genomgångna styckena bilda en såvitt möjligt sammanhängande framställning av Israels historia, med särskild vikt fäst vid den religionshistoriska utvecklingen. Detta torde också vara stadgans mening, då det i »anmärkningarna» heter: »Vid studiet av Gamla testamentet lägges huvudvikten vid den religiösa utvecklingen hos Israels folk och den israelitiska religionen såsom förberedande kristendomen.» Riktigare hade dock enligt min mening varit, om den-

na tanke kommit till klart uttryck i själva bestämmelsen om kursen i klass I.

Den kurs, som lagts på de 4 veckotimmarna i andra klassen, synes mig däremot utan varje tvivel alldeles för dryg. För mig har det varit omöjligt att ett enda år hinna med den.

Först skall läsas »ett av evangelierna jämte valda delar av de övriga, med särskilt beaktande av bergspredikan». Syftet med denna läsning av evangelierna är enligt »anmärkningarna» att »giva en levande bild av Jesu person och verk», med särskild tid ägnad åt bergspredikan. Enligt min erfarenhet är det också mycket nödvändigt att grundligt, och icke blott översiktligt, ägna sig åt ett dylikt studium i andra klassen. Eleverna kunna icke antagas förut ha haft tillfälle att fördjupa sig i studiet av Jesu liv och förkunnelse, något som dock för hela deras följande undervisning är synnerligen viktigt och grundläggande.

Men skall man något så när grundligt hinna med en framställning av Jesu liv och verksamhet, så tar detta största delen av årets 2 veckotimmar. Och de två återstående behövas mer än väl för den ingalunda korta kyrkohistoriska kurs, som föreskrivits för klassen: »Gamla tidens och medeltidens kyrkohistoria, vad medeltiden angår med särskild uppmärksamhet fäst vid den svenska kyrkans historia.»

Men så återstår ännu »översiktlig genomgång av Apostlagärningarna; ett av de paulinska huvudbrevens fullständigare genomgången; översikt av de apostoliska breven i samband med läsning av valda delar av dem». Apostlagärningarna torde väl böra genomgås såsom inledning till kyrkohistorien och tar sålunda bort i alla fall några av de redan förut alltför fåtaliga timmar, som kyrkohistorien behöver. Men till genomgående av det paulinska brevet och valda delar av de övriga är det efter min erfarenhet absolut omöjligt att få en enda timme. Andra klassens kurs är alldeles för vidlyftigt tilltagen, och lika glädjande som det är att få så snart som i denna klass börja med läsningen av kyrkohistoria, lika säkert är, att glädjen och nyttan därav i alltför hög grad reduceras, därigenom att man

under detta första år man läser kyrkohistoria har den anslagna tiden alltför tungt belastad.

En ändring i kursplanen på denna punkt torde vara högeligen önskvärd. Och den är enligt mitt förmenande icke heller svår att åstadkomma, genom att flytta senare delen av medeltidens kyrkohistoria över till tredje klassen. Om än tiden i denna klass icke är så riklig, så torde det dock gå ojämförligt mycket lättare att lägga senare delen av medeltidens kyrkohistoria till kursen här än att i klass II genomgå allt vad kursplanen nu föreskriver. Ur saklig synpunkt är det ju i hög grad lämpligt att som inledning till reformationens historia i klass III läsa om medeltidens senare århundraden med deras reformatoriska rörelser.

Som en stor förmån har den som skriver dessa rader förnummit det, att man i fjärde klassen har så relativt litet parti av kyrkohistorien att genomgå. Det gör, att man kan ägna rätt mycken tid åt 1800-talets kyrkohistoria med dess för vår tid så betydelsefulla företeelser på såväl det religiösa livets som teologiens område.

Väl motiverad torde också vara uppmaningen att fästa särskild vikt vid svenska kyrkans historia i de olika tidevarven. Men i avseende härpå kunde det kanske vara önskvärt, att läroboken i kyrkohistoria (vid vårt seminarium begagna vi den i övrigt förträffliga läroboken av Gummérus-Rosenqvist-Johansson) vid vissa partier av den svenska kyrkans historia bjöde på en något utförligare framställning, även om detta skulle ske med inskränkande av stoffet på annat håll.

Likaledes är det säkerligen ett hos mången kristendoms lärare i vår tid starkt känt behov, som tillgodoses, då kursplanen anbefaller ett särskilt beaktande av missionshistorien i fjärde klassens kurs. Men också här vore det välkommet, om läroboken bjöde en något rikare framställning än vad nu är fallet.

När kursplanen för klasserna III och IV föreskriver en »kort framställning av den kristna tros- och sedeläran i anslutning till Nya testamentet samt till kyrkohistorien och Luthers lilla katekes», så är tydligen icke meningen, att man skall läsa kate-

kesutvecklingen, utan en systematisk lärokurs i kristen tros- och sedelära. Detta torde också för seminariets elever vara bra mycket mera både intresseväckande och givande än att såsom lärobok i tros- och sedelära genomgå den förut lästa katekesutvecklingen. En ganska stor svårighet ligger emellertid i frågan om lämplig lärobok. De som finnas utgivna för gymnasierna äro bra vidlyftiga för den tid man å seminariet har tillmätt åt ämnet. Den på nya uppslag rika och enligt min mening utomordentligt förtjänstfulla bok, som utgivits av Ad. Ahlberg, »Den kristna världs- och livsåskådningen», skulle jag för min del önska så snart som möjligt komme till användning vid våra seminarier. Dock skulle jag helst vilja, att man finge använda den till gemensamt studium och samtal med eleverna under lektionerna och så vid sidan om den ha en mindre lärobok, i vilken författaren kort sammanfattat de i »Den kristna världs- och livsåskådningen» givna tankarna.

I fråga om den praktiska undervisningens anordning tror jag det är en lycklig förändring, som den nya stadgan genomfört, när den gjort praktikgrupperna mindre, med inledningslektion av läraren vid varje gruppombyte. Ett par önskemål skulle jag emellertid med avseende på övningsundervisningen i kristendoms kunskap vilja framhålla.

I kursplanen för klass IV står, att här skall meddelas en »översikt av folkskolans kurs i kristendoms kunskap med särskild hänsyn till ämnets metodiska behandling». Att en dylik översikt gives åt eleverna är utan gensägelse nödvändigt. Att låta dem gå till undervisningen i seminarieskolan i kristendoms kunskap utan att först, just å seminariet, folkskolans kurs genomgåts med dem och därvid särskild hänsyn tagits till den metodiska behandlingen av ämnet, det vore helt visst oförnuftigt och stor synd om eleverna. Det skulle icke gå för sig vare sig i biblisk historia eller bibelläsning, och allra minst när det gäller katekes.

Men kommer icke den i kursplanen anbefallda översikten alldeles för sent, när den kommer först i klass IV? Mer än en gång har undertecknad (som har handledningen av den prak-

tiska undervisningen med fjärde klassen), när det gällt att ge lektionsuppgift åt eleverna, eller när jag suttit och åhört deras lektioner, haft den känslan: det är en brist, att man inte i en föregående klass haft tillfälle att genomgå folkskolekursen med eleverna. De skulle då röra sig med stoffet med bra mycket större säkerhet och vara mera hemmastadda med vad det gällde att lära barnen, än vad nu kan bli fallet. Väl är det sant, att läraren för varje särskild gång måste, när han ger uppgift, också giva metodiska anvisningar och gå igenom huvudtankarna i det som skall förekomma. Men just därför att man icke haft tillfälle att genomgå med eleverna kursen i sammanhang, komma dessa anvisningar för de enstaka uppgifterna ofta att liksom sväva i luften. Undervisningen i kristendoms-kunskap i övnings-skolan börjar ju redan i seminariets andra klass. Den metodiska översikten borde alltså förekomma *senast* i denna klass, om möjligt kanske redan i klass I.

Härtill kommer nu en annan sak. Bortsett från det nyss påpekade förhållandet, att den metodiska översikten kommer för sent, var skall man få *tid* till denna översikt? De åt kristendomsämnet i klass IV anslagna veckotimmarna räcka icke till för ändamålet, och detsamma torde bli förhållandet, om man ville flytta översikten till en annan klass. Följden blir ju den, att man för genomgående av nämnda översikt är hänvisad till den metodikhalvtimme i veckan, som är anslagen åt den praktiska undervisningen. Men den behöver man ju för granskning av elevernas lektioner, och det är absolut otänkbart, att man därjämte skulle hinna med att gå igenom folkskolans kurs i kristendoms-kunskap med eleverna. Det kunde man knappast, om man också hade denna halvtimme uteslutande för det ändamålet. Det vore alltså enligt min mening högeligen önskvärt, att man — så tidigt som möjligt å seminariet — finge en bestämd veckotimme anslagen till det särskilda ändamål, som i kursplanen är angivet så: »Översikt av folkskolans kurs i kristendoms-kunskap med särskild hänsyn till ämnets metodiska behandling.»

Det är nog gott och väl, att man slipper läsa biblisk historia

och katekes i seminariet, men så länge dessa ämnen förekomma i folkskolan, måste det också krävas någon tid för metodiskt genomgående av folkskolans kurs däri. Så länge man hade både biblisk historia och katekes på seminariets schema, förelåg icke detta behov så som nu, när intet av dessa båda ämnen läses i seminariet. I andra ämnen läser man å seminariet t. ex. svensk språklära — som man också skall undervisa i folkskolan uti, räkning, där det gäller detsamma o. s. v. Men hur är det inom kristendomsämnet? I folkskolan skall man undervisa i biblisk historia — men läser å seminariet kyrkohistoria och israelitisk religionshistoria, i folkskolan skall man undervisa i katekes — men läser å seminariet ingen alls katekes, utan kristen tros- och sedelära, rätt skilda saker, låt vara att båda skola vara i anslutning till Luthers lilla katekes. Jag kan ej komma ifrån, att detta är ett missförhållande, som kräver rättelse.

Med det sagda har jag blott velat i korthet framlägga några erfarenheter och tankar, som kommit för mig under arbetet efter den nya stadgan. Kanske jag i ett eller annat stycke missuppfattat denna. Vad jag här sagt är sagt utan alla anspråk. Och det vore önskligt, att man också från annat håll omtalade sina erfarenheter.

Nemo.

Katekesen.

Det är Hj. Nordins uttalande i katekesfrågan — Tidskr. f. folkund. h. 2, 1918 — som föranlett följande lilla inlägg; jag har eljest, i likhet med hr Nordin, hittills endast stått som intresserad åskådare av katekesstriden.

Utgående från den säkert tämligen oemotsägliga satsen: »Vårt folk behöver religion», söker Nordins uppsats komma fram till följande påstående som slutsats: »Vårt folk behöver folkskoleundervisning i evangelisk-luthersk tros- och sedelära», ja t. o. m.: »Vårt folk behöver en lärobok för folkundervisningen i tros- och sedelära, stödd på Luthers lilla katekes.»

Att obligatorisk kristendomsundervisning behövs, och det ej blott i folkskolan utan minst lika väl i fortsättningsskolan, vill jag livligt understryka. Och mot påståendet, att vår undervisning bör gälla *luthersk kristendom* (Nordins 3. tes), har jag heller ingenting i princip att invända. Men jag känner mig ej fullt tillfredsställd med förf:s bevis i denna punkt. Som skäl varför vårt folk behöver luthersk kristendom, angivas de företräden, denna har framför reformert, romersk och grekisk.

Jag föreställer mig, att de kristnas Gud medlidsamt ser ned på stridigheterna mellan olika kyrkosamfund. Jag är övertygad om att hans fadersfamn är lika öppen för alla, att egenskapen av katolik ej utgör något hinder, lika litet som namnet lutheran i och för sig medför några förmåner. Men om rättigheten att nalkas Gud som sin Fader tillkommer *alla*, då synas mig andra s. k. företräden i jämförelse härmed blott vara obe-

tydliga bisaker. Jag har därför ej så svårt att förstå dem, som tro på den s. k. konfessionslösa kristendomsundervisningen; och hr Nordin synes mig handskas något ovarsamt med sanningen, då han i motiveringen till sin 4. tes påstår, att »en verklig konfessionslös kristendomsundervisning helt enkelt ej kan meddelas.» Var inte Kristi undervisning konfessionslös?

Det finns en opinion inom lärarkretsar, som vill ha bibeln som lärobok och anser sig kunna undvara den systematiska framställningen av evangelisk-luthersk tros- och sedelära. Mot denna opinion riktar förf. ett par beskyllningar, som näppe-ligen äro fullt rättvisa. Den vill »hoppa över den kristna kyrkans dogmhistoriska utveckling», vill »vrida tidens ur ett eller annat tusental år tillbaka», säger han.

Det torde vara lika riktigt att se saken så: I fråga om dogmhistorisk utveckling synes tidens ur ha stannat för 400 år sedan. Den nyssnämnda opinionen vill *ha det i gång igen*, alldeles inte vrida det tillbaka. Vi skulle knappast kunnat fira Lutherminnet på ett värdigare sätt än genom att söka medverka till att den kristna kyrkans avbrutna dogmhistoriska utveckling komme att fortsättas. Hur länge? Jo, till dess »dogmerna» hunnit bli sådana till form och innehåll, att de motsvara barnaålderns mottaglighet och behov. Sådana de nu äro, måste man vid barnaundervisningen ofta formulera om dem betydligt, ibland alldeles gå förbi dem. Men även detta senare innebär naturligtvis icke, att man skulle utesluta all undervisning i tros- och sedelära. Sådant måste komma med, även med blott bibeln som lärobok, däri har Nordin fullkomligt rätt.

Men så frågar han: Vilket är bäst, om denna undervisning bestämmes av den enskildes subjektiva meningar eller av den kyrkliga beaktelsen? — Jag tror det vore lyckligast, om den finge bestämmas av Jesu egen läroframställning — samt av barnens på de olika åldersstadierna förmåga att tillgoda-göra sig denna. (Genom detta svar anser jag mig icke ha satt någon *enskild* teologi framför det kyrkliga samfundets.) Vi komma åter tillbaka till »barnens mottaglighet och behov».

För hänsynstagandet härtill får nog åtskilligt värdefullt offras — lika värdefullt kanske som Luthers lilla katekes. Denna är en pärla, det är sant. Men att en sak är värdefull, är i och för sig inte tillräckligt skäl för att införa den vid barnaundervisningen.

Till sist några ord om systematisk undervisning i kristendoms-kunskap. »Spridda enskilda religiösa och etiska lärdomar kunna nog meddelas i ämnets andra delar, men behovet av enhetlighet, sammanfattning och sammanhang framträder på folkskolans högre stadium även med avseende på kristendoms-kunskap liksom i andra ämnen.» (Nordin.) — Låt oss se till, hur det förhåller sig med detta behov!

I vår närvarande »bokskola» finns ju i de flesta ämnen något, som benämnes den fasta kunskapsbehållningen (d. v. s. bör finnas). Vid förvärvandet av denna spelar ju, som varje lärare vet, sammanfattning och enhetlighet i kunskapsstoffet en mycket viktig roll, även om dessa saker *i och för sig* ingenting betyda. De ha värde i ett ämne, endast för så vitt inhämtandet av en fast kunskapsbehållning i ämnet har värde.

Och vilket värde har då en »fast», systematiskt ordnad kunskap i kristendom? Att *den* ej bör vara *målet* för undervisningen, erkännes väl av alla. Ty målet är naturligtvis de inhämtade lärdomarnas omsättande i ett sant kristligt liv. — Men kanske den har betydelse som *medel* för målets uppnående? På denna fråga torde vi kunna få svar av t. ex. de första kristna församlingarna. Deras medlemmar fingo nämligen reda sig utan våra djupsinniga dogmatiska system, blott med Jesu och apostlarnas ännu osystematiserade lära — just med »spridda religiösa och etiska lärdomar». Möjligen fingo de försaka den fasta kunskapsbehållningens fördelar. Men säkert är, att de i handling omsatte vad de lärde på ett helt annat sätt, än vad vi göra — med hela vårt välordnade kunskapsförråd och alla våra katekeser.

Med ett dylikt faktum för ögonen bör man ej vara alltför snar att sätta sig till doms över dem som anse, att man vid folkskoleundervisningen kan undvara systematisk lärobok i

kristen tros- och sedelära, och som tro på bibelns tillräcklighet i detta stycke.

Kalmar den 22 juli 1918.

Adolf Johansson.¹

¹ Adjunkten Nordin önskar ej giva annat svar å förestående genmäle än att hänvisa till sin uppsats i förra häftet.

Red.

Kinematografen som undervisare.

Likt en slipad ädelsten, vars gnistranade fasetter bryta ljuset i spektrums olika färger, återspeglar kinematografen tidens skiftande liv. Blott tvenne decennier ha förflutit, sedan kinematografen blev allmänlig egendom. Icke förty har den nått en utbredning, som står utom all tävlan, en utbredning dock, som otvivelaktigt kan tillskrivas dess endast alltför ofta missbrukade förmåga att roa, att underhålla. Men medan biograf-dramat erövrade världen, förblev vetenskapen, kinematografens upphov och förste exploator, icke overksam. Vid sidan av sin utveckling i nöjeslivets tjänst har kinematografen sakta men säkert vunnit allt större betydelse som vetenskapligt hjälpmedel och intager numera inom undervisningen förnämligast i utlandet med rätta sin plats som ett det mest ideala åskådningsmedel. Ty i sin enklaste form ligger tyngdpunkten just i det åskådliga återgivandet av verklighetsbilder. I sin högsta form är kinematografen ett självständigt forskningsmedel av rang, som i de flesta fall icke kan ersättas av någonting annat. Till sitt eget väsen är kinematografen dessutom ett svårlöst fysiologisk-psykologiskt och tekniskt problem, vars lösning verkar livgivande på nästan alla områden av vetenskap och teknik. I alla kulturländer finnas därför nu föreningar och företag, vilka satt som sitt mål att gynna den vetenskapliga och undervisningskinematografien. Sina första och största triumfer vann kinematografen på det naturvetenskapliga området. De första kinematografiska upptagningarna falla inom astronomiens område och gjordes med astronomen Jansens fotografiska revolver, den omedelbara förelöparen till våra dagars filmkamera.

Mest utbredd är emellertid landskapskinematografien, de geografiska och dess hjälpvetenskapers filmer. Den landskapliga filmen har trenne uppgifter. Den skall verka som en vacker tavla, ge oss ett enhetligt, sammanfattande begrepp om det för landskapet egendomliga och locka till att själv en gång på ort och ställe övertyga sig om den naturen. För att ge illusion av resa och låta landskapens naturskönhet draga vårt öga förbi betraktat liksom genom ett stort fönster göras upptagningarna vanligen från i gång varande järnvägståg, åkdon eller fartyg. Ej under då, att filmen blir ett så oöverträffligt medel att väcka såväl reslust som kärlek till hembygden. Hur ofta tjänar den ej även forskningsresanden som ett omutligt vittnesbörd vid skildringen av nyupptäckta områden.

De första försöken till ballongfotografi gå så långt tillbaka i tiden som till Daguerre. Vad skulle väl denne fotografi-konstens uppfinnare sagt, om han kunnat skåda våra dagars luftskeppskartor eller de flygarupptagningar, vilka tjäna militära och geodetiska ändamål?

Då det gäller geologiska syften, d. v. s. utrönandet av en trakts inre byggnad, sådan den återspeglas i landskapsformen, har landskapskinematografien stora uppgifter. Gäller det vidsträcktare områden, såsom kuststräckor, bergskedjor, flodbäddar m. m., räcker vanlig fotografi oftast icke till. Utom geografien och geologien gör den även meteorologien värdefulla tjänster. Uppkomsten av dimmor, bildandet, förändringarna och rörelserna hos åskmoln, men även andra meteorologiska företeelser, såsom stormar och översvämningar med de av dem åstadkomna härjningarna och förstörelserna, bilda utmärkta föremål för vetenskaplig, resp. undervisningskinematografi. Beklagligtvis äro denna sortens upptagningar vanligen icke i första rummet avsedda för nyss nämnda ändamål utan för den sensationslystna publiken, som frekventerar biograferna, varvid de »konstnärliga»(!) mera än de vetenskapliga synpunkterna vinna beaktande. Kinematografiska norrskensupptagningar försöktes av Störmer redan 1911, men han lyckades själv ej då på grund av den långa expositionstid, som var behövlig.

Först 1913 voro svårigheterna övervunna, och på grundval av Störmers metoder kunde lyckade resultat inregistreras.

Nära förbundna med landskapskinematografien äro de växtgeografiska upptagningarna. Mycket bättre än genom en vanlig fotografi förmår den kinematografiska upptagningen, även vid mycket rikhaltiga formationer, ge en totalvegetationsbild, varvid den naturliga fördelningen av många växtgrupper och enstaka karakteristiska plantor lätt genom bildens skioptikoner, om man så önskar, låter sig demonstreras. På liknande sätt framställas djurlivet i den fria naturen, vida överträffande bilderna från de zoologiska trädgårdarna. Här må endast hänvisas till de klassiska biologiska upptagningarna av bröderna Kearton. För att kunna kinematografera djuren i tillräcklig närhet fingo bröderna, insvepta i djurhudar, smyga sig på dem med en så tyst som möjligt arbetande apparat eller invänta dem i ihåliga trädstammar eller med lövverk maskerade tält. Endast på så sätt kunde de åstadkomma, att de mest olikartade, stora och små djur stodo modell åt dem vid intagande av sin näring, ruvningen, vården av ugnarna etc. Även insekternas liv ha flitigt kinematograferats. De praktfulla upptagningarna, som visa bisambället, myrstacken, från larv till fjärl, ur en spindels liv m. m., hava lika stor betydelse för studiet av biologien som för den zoologiska undervisningen och uppskattas lika mycket av ung som gammal.

Men även för den mängd av viktiga fakta, som sammanhånga med människans olika verksamhetsområden, är kinematografien i första hand ett det mest ideala framställningsmedel, om den också kanske ännu icke helt och hållet förmår uppfylla alla etnografiens anspråk. Glädjande nog har man dock nu insett, att filmkameran bör höra till en forskningsresandes mest oumbärliga utrustningsartiklar, vadan antalet etnografiskt värdefulla filmer dagligen ökas. Intressanta scener ur natur- och kulturfolkens privata och offentliga liv, i glädje och sorg, under utövande av sina religiösa seder och bruk — kort sagt nästan alla yttringar av mänsklig verksamhet har man nu redan i många år förmått fästa på den vita duken. Dylika fil-

mer kunna även ha något att säga, då det gäller etnografiens syster-vetenskap, antropologien. I synnerhet då det gäller fastställandet av rasegendomligheter eller med landets seder sammanhängande förändringar i kroppens normala utseende, hårprydaden, tatueringen m. m., kunna sådana filmer och de många personerna, som otvunget röra sig därpå, vara i stånd att ersätta en hel rad av enstaka fotografier. Icke endast naturfolkens liv, leverne och yrkesutövning låta sig lätt fångas på filmen, utan även vår egen teknik och industri. Särskilt vid undervisningen inom tekniska högskolor och därmed besläktade läroanstalter hava maskintekniska liksom även mekanisk-kemisk-tekniska upptagningar, av vilka redan finnes ett stort antal, särskild betydelse.

För reklamändamål låta ju många fabriker filma hela sin drift och icke så få av dessa filmer kunna med stor fördel användas vid såväl högre som lägre undervisning.

En särskild gren av den övan behandlade djur- och växtframställningen är undervattenskinematografien. Undervattensbåtens uppfinnare, Wilhelm Bauer, gjorde redan på 1850-talet de första fotografiska försöken på havets djup. I nära 4 årtionden förblevo hans idéer liggande utan användning, ända tills år 1893 L. Bouton, utan kännedom om desamma, för sina medmänniskor demonstrerade fotografiska upptagningar under vatten (från 5—9 meters djup). Nu för tiden kan man med hjälp av undervattensbåtar fotografera snart sagt var som helst. Det finns dock även metoder att filma botten av vattendrag utan att därför behöva gå ned under vattenytan, ja t. o. m. från land. Jämförda med dessa nyare metodens resultat äro de gamla akvarieupptagningarna, vilka icke föreställa några huvudupptagningar i verklig bemärkelse, tämligen betydelselösa. Kinematografiens stora överlägsenhet över den vanliga undervattensfotografien behöver här icke spillas några ord på. Vem kan undgå det mäktiga intryck, för att icke säga outplånliga upplevelser, som liksom strömmar en till mötes vid åsynen av havsbottnens gigantiska klippformationer med sina sagolikt praktfulla, sällsamt formade havsväxter med deras egendomliga,

ofta rytmiskt verkande lock- och försvarsrörelser? Vilket myllrande liv förete ej havets enastående, ibland fullkomligt fantastiskt skapade och verkande djurvärld! Som en saga ur tusen och en natt! Ha vi här i landet ännu länge råd att undvara ett dylikt undervisningsmaterial, lika befruktande för känsla och sinne som förnuft och intellekt?

Om man ännu endast ofullkomligt har lyckats med genomförandet av mången önskvärd förbättring, såsom stereoskopisk kinematografi, färgkinematografi, kontinuerlig filmrörelse, filmens absoluta eldsäkerhet m. m., så kan man dock med tanke på de hittillsvarande framgångarna med tillförsikt hoppas på dessa problems snara lösning. Ty att astronomen när som helst kan visa oss det sällan sedda skådespelet av en solförmörkelse och andra himmelens företeelser, att vi kunna följa geografen till de mest fjärran belägna länder, polarforskaren till de arktiska och antarktiska nyupptäckta områdena, att biologen kan visa oss växternas och djurens liv i de mest avlägsna trakter, ja, som sagt, t. o. m. på havsbotten, att etnografen kan visa oss främmande folkslags seder och bruk och att vi kunna studera de omärkligt långsamma rörelserna och tillväxten i den organiska naturen men även äro i stånd att följa projektilen på dess blixtnabba flykt, att vi kunna skåda mikroorganismerna vid deras skapande och förstörande verksamhet, att vi kunna pröva de genom iakttagelser vunna naturlagarnas riktighet, ja t. o. m. förmå spåra livsföreteelsernas hemligheter, allt detta kunna vi tacka kinematografien för.

Detta om detta. Vad intresset för undervisning med kinematografiens hjälp i vårt land beträffar, så har den ännu så länge tagit sig mycket blygsamma former, vilket på intet sätt innebär ett förringande av det fåtals insats, som sökt sprida upplysning i hithörande ting. Den svenska litteraturen i ämnet är ytterst knapphändig, varför det kanske ej är ur vägen att i största korthet påpeka ett par skrifter, som både utom och i sitt hemland varit mycket uppskattade och kraftigt bidragit att främja skolkinematografien. Jag nämner då först professor Adolf Sellmanns klagörande sammanfattning av vad som inom

pedagogiska kretsar förekommit och diskuterats i fråga om lärofilmer. Den lilla boken, vars namn är »Kino und Schule» (8, 72 s. Mk 1,10), utgör nr 6 i den populära serien »Lichtbühnen-Bibliothek», redigerad och utgiven av Dr. Lorenz Pieper, den kände socialpolitikern i München-Gladbach och f. d. chefen för Tysklands största skolfilmförmedling därsammastades. Med saklig objektivitet behandlar prof. Sellmann vad som talar för och emot skolkinematografiens införande, kommer dock med tanke på de socialhygieniska biografvådorna till den alldeles bestämda slutsatsen, att man icke bör skjuta upp med dessa viktiga spörsmåls avgörande, utan vad som ändå kommer att ske bör ske genast och med största möjliga effektivitet. Att här närmare ingå på den i allo läsvärda redogörelsen, grundad på en rik praktisk erfarenhet, förbjuder oss tyvärr utrymmet. Endast så mycket kan sägas, att ingen lärare borde stå främmande för vad som här avhandlas, när tiden är inne. Och det är den med säkerhet, om ej förr, så när detta olycksaliga krig äntligen tar slut.

Lika viktiga och i sitt grepp på ämnet vidare, mångsidigare och konstnärligare äro Hermann Häfkers »Kino & Erdkunde» samt »Der Kino und die Gebildeten», utgörande nr 7 § 8 i samma serie (resp. 78 och 93 sid. 8° à Mk. 1.10). De utgöra s. a. s. kärnan i fråga om strävan efter biografnivåns höjande. Som titeln anger, är den första, nr 7, ägnad åt de geografiska filmerna och de olika synpunkter — skolans, vetenskapens, teaterns, publikens, biografens egen, det allmännas etc. — som här framträda med krav på beaktande, vad filmmarknaden erbjuder etc. I den senare, nr 8, dryftas de bildades ansvar och ställning till filmen, vad amatörskapet här har för uppgifter samt arkiveringsproblemen. Intet har dock för en förnuftig biografreform varit av så genomgripande betydelse som Dr. Lorenz Piepers verksamhet, främst som redaktör för den ansedda tidskriften »Bild und Film», Zeitschrift für Lichtbilderei und Kinematographie (4 Bd, stor kvart 4, vackert bundna, 13,90 Mk). Denna samt »Film und Lichtbild. Organ des 'Kosmos, Klub für wissenschaftliche und künstlerische Kinematographie» äro

de enda existerande fullt vederhäftiga och från filmfackliga affärsintressen fristående tidskrifterna och helt enkelt omistliga för var och en, som intresserar sig för värdekinematografiens utveckling och framgång.

Till sist, ehuru egentligen något utom ramen för denna lilla uppsats, må dock nämnas ett par ord om Dr. Emilie Altenloh's »Zur Soziologie des Kino: Inaugural-Dissertation an der Ruprecht-Karls Universität zu Heidelberg. Juli 1913». (Eugen Dietrichs, Jena 1914, Mk. 2,50.) Om man frånser Dr. Albert Hellwigs världsberömda biografpsykologiska m. fl. skrifter, är detta det första försöket att helt omfatta biografen i dess egenskap av samhälls- och kulturfaktor. Då vi alla veta vilken hett när allt uppslukande nöjesfaktor biografen blivit i folkens förströelseliv, så förstå vi, att denna lugnt, klokt, sakligt och väl disponerade avhandling icke låter sig avvisas såsom ej angående någon, som genom verksamhet eller eljest av intresse sysslar med sociala problem. Av det sagda framgår, att det helt enkelt är en oavvislig plikt att taga del av litteraturen i ämnet för att äntligen fatta en riktig ståndpunkt till hithörande komplicerade problem. Detta är dock något helt annat och vida ansvarsfullare än vad man hittills ansett sig ha haft skyldighet till, när det gällt att avgiva sina generella omdömen om kinematografien, resp. biografien — tvenne redan i och för sig skilda begrepp, dock oftast sammanblandade till stort men för den förre, omdömen, vilka i allmänhet beklagligtvis vittna om stor ytlighet. Allt pekar emellertid därtill, att kinematografiens framtid ligger inom undervisningen, det praktiska och framför allt det profylaktiska kunskapsskänkandet på alla områden, där den kan tänkas bli ett medel till den mänskliga tillvarons förbättrande. Låtom oss tänka därpå och icke till morgondagen uppskjuta vad som kan och bör göras i dag.

Maj 1918.

Dagmar Waldner.

Avskrift av K. M:ts nådiga brev till Statskontoret angående seminarielärares studiebesök vid folkskolor.

Vår ynnest o. s. v. I skrivelse den 13 juni 1917 angående regleringen av utgifterna under riksstatens åttonde huvudtitel anmälde riksdagen, att riksdagen, med bifall till vår därom gjorda framställning, såsom bidrag till bestridande av kostnaderna för studiebesök vid folkskolor, vilka av lärare vid folkskoleseminarierna företoges för att inhämta kännedom om folkskolor av olika slag inom Sverige, anvisat på extra stat för år 1918 ett förslagsanslag, högst 3,000 kronor, att utgå i enlighet med de bestämmelser, Vi kunde finna lämpligt fastställa.

På grund av nådigt beslut den 25 juni 1917 har folkskoleöverstyrelsen, efter hörande av rektorerna och lärarkollegierna vid statens folkskoleseminarier, i underdånig skrivelse den 11 mars 1918 avgivit förslag till bestämmelser, som borde gälla för användningen av omförmälda anslag.

Vid föredragning av detta ärende hava Vi funnit gott dels ställa ifrågavarande anslag till folkskoleöverstyrelsens förfogande för härmed avsett ändamål, dels ock föreskriva, att folkskoleöverstyrelsen skall äga besluta om fördelningen av nämnda anslag,

att ansökning om understöd från anslaget skall innehålla de uppgifter och vara åtföljd av de handlingar, överstyrelsen bestämmer, samt, därest den göres av lärare, inom av överstyrelsen fastställd tid inlämnas till vederbörande rektor, som har att inom 14 dagar efter ansökningstidens utgång till överstyrelsen jämte eget yttrande insända ansökningshandlingarna

ävensom, därest rektor själv önskar erhålla dylikt understöd, egen ansökning i sådant avseende, samt att överstyrelsen äger utfästa de närmare föreskrifter för anslaget användning, som kunna vara av behovet påkallade. Detta meddela vi Eder för kännedom och efterrättelse.

Stockholms slott den 3 maj 1918.

GUSTAF.

Värner Rydén.

Rätt avskrivet, betygar å tjänstens vägnar Gunnar Holmström.

Litteratur.

Svenska litteraturens historia under redaktion av Otto Sylvan. I. H. 2—4. Medeltiden och Reformationstidevarvet av Richard Steffen.

Förra delen av ifrågavarande litteraturhistoria har rasht skridit framåt. De tre närmaste häftena omfatta utom medeltiden största delen av reformationstiden. Under medeltiden är det först den religiösa litteraturen, som tager uppmärksamheten i anspråk. De båda huvudriktningarna av medeltidens teol. vetenskap, skolastiken och mystiken, hade även här sina representanter. Den ende skolastiker av någon betydelse för litteraturen är kaniken i Linköping magister Mattias, Birgittas skriftefader, vars förnämsta verk är en bibelkonkordans på latin i tre stora volymer. Det har gått förlorat, men möjligen finnas några blad kvar. Även en bibelparafras över de fem Moseböckerna tillskrives Mattias. Den svenska religiösa litteraturen nådde sin höjdpunkt genom mystiken. En form därav var den från Nederländerna utgångna *Beginnrörelsen*, som förmedlades i vårt land genom den bekante Petrus de Dacia, Det förnämsta namnet från medeltiden är dock den hel, Birgitta, av vars liv och betydelse särskilt i litterärt avseende en mera ingående betraktelse lämnas.

Ett vackert träsnitt i Birgittas uppenbarelser, 1492 års upplaga (den först utgivna), är intaget. Bibliografi rörande mag. Mattias, Petrus de Dacia och Birgitta bifogas även.

Till den rel. litteraturen höra även den latinska hymnen, rel. diktning på svenska, legender samt järteckens- och exemplarsamlingar. De förnämsta hymndiktarna voro biskoparna i Skara Brynjolf Algotsson och i Linköping Nic Hermean samt Birgittas skriftefader Petrus Olavi och hennes stödande vän Birger Gregersson.

Med avseende på predikningar, som till en del även höllas på modersmålet, utgöras de av en övervägande allegorisk utläggning av Skriftens innehåll. I fråga härom förekommer ett misstag å sid. 84, där det såsom exempel talas om huru Jesus botade »änkans son i Kapernaum», vilket tydligen skall vara ankans son i Nain.

Parafraaser och översättningar av några av bibelns böcker utgävos även.

Förf. övergår därefter till riddardiktningen, som i likhet med riddarväsendet mycket sent fick inträde i vårt land. De förnämsta *versromanerna* utgöras av de s. k. Eufemiavisorna, som drottning Eufemia till svenske hertigen Eriks, sin blivande mågs, ära lät översätta. Vem översättaren av de tre dikterna, Ivan Lejonriddaren, Hertig Fredrik av Normandie och Flores och Blanzeflor varit, är obekant.

Längre fram utkommo några *prosaromaner*, såsom Didrikssagan, Historia Trojana och Karl Magnus.

Folkvisorna äro ganska utförligt behandlade. Bland dem märkes särskilt *balladen*, som äger både litterärt och kulturhistoriskt intresse. Danmark står bland de nordiska landen främst i fråga om visornas antal, men sådana ha bevisligen även diktats i Sverige. Balladerna äro till sitt innehåll av olika slag. En del äro fornmytiska, andra sagovisor, kämpavisor, riddarvisor, historiska visor, naturmytiska och skämtvisor.

Därefter beröras dikter av mera rent lyrisk och dramatisk art: *Den lyriska ronden* och *dansteken*. Danslekarna utföras än i dag av barn och ungdom. Balladen hade sin glansperiod under 1200- och 1300-talet men började komma ur bruk på 1400-talet, och i stället framträdde *romanvisorna*. Som sådana kunna nämnas *Habor och Signild* och *Axel och Valborg*. Frågan om *folkvisornas författare* har varit mycket omtvistad. Förf. kommer till det resultatet, att »de diktats av huvudsakligen icke yrkesmässiga författare, säkerligen ur olika samhällsklasser», och ha folkets bredare lager härvid haft en betydande andel.

I samband med folkvisorna redogöres för *medeltidens versformer*, knittelversen och folkvisestrofen.

Under medeltiden förekommer därjämte *juridisk, politisk och historisk* litteratur. Till den juridiska och politiska litteraturen höra i första rummet våra äldsta landskapslagar, Bjärköarätten, Landslagen samt Konunga- och hövdingastyrelsen. Bland historiska litterära alster nämnas Erikskrönikan, rimkrönikorna samt den på 1450-talet författade Prosaiska krönikan. Sin verkliga början fick den svenska historieskrivningen med *Ericus Olai*, »den svenska historieskrivningens fader».

Till varje avdelning fogas en mer eller mindre fullständig bibliografi; porträtt, faksimiler och avtryck av handskrifter meddelas i riklig mängd.

Slutet av 3:e och hela 4:e häftet ägnas åt *Reformationstidens litteraturhistoria*, även den författad av *Richard Steffen*.

De förnämsta författarna under denna tid voro *Laurentius Andree* och bröderna *Petri*. Förf. berör här den omdebatterade frågan om vem som verkställt 1526 års översättning av nya testamentet. Han kommer till det resultatet, att *Laurentius Andree* varit verkets ledare. »Skall man gissa på en medhjälpare, så ligger ju otvivelaktigt *Olaus Petri* först till hands» (s. 149). 1541 års bibelöversättning har huvudsakligen verkställts av *Laurentius Petri*.

Utom bibelöversättningen och andra reformatoriska skrifter utkom under denna period även *dramatisk* och *lyrisk* diktning. Det är skoldramat, som nu gör sitt inträde. Dess första alster är *Tobiae Comedia* (tr. 1550), som antages vara författad av *Olaus Petri*. Sedan utgavos flera dramatiska stycken, bl. a. av *Johannes Messenius*. Lyriken utgöres av både världsliga och religiösa dikter.

De förnämsta *historiska* författarna under tidevarvet äro *Johannes Magnus* med sina tvenne arbeten (om Upsala metropolitankyrka och om Götarnas och Svearnas alla konungar) samt brodern *Olaus Magnus*, som skrev sin historia om de nordiska folken (ett slags kulturhistoria). I skarp motsats till *Johannes Magnus'* i hög grad okritiska historia framträder *Olaus Petri* i sin *Svenska krönika*, som är en verklig historia. Hans krönika vann som bekant ej bifall av konung Gustaf, som uppdrog åt biskopen i Västerås *Peder Swart* att författa historien över konung Gustafs liv och regemente. Han kom dock ej längre än till år 1533 (året för Eriks födelse), men den fullbordades av konungens systerson *Per Brahe*.

Svenska litteraturens historia av *Fredrik Böök*. *Gunmar Castrén*, *Otto Sylvan* under redaktion av *Otto Sylvan*. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1918. II. H. 3, 4. Pris 1 kr 50 öre för häfte.

Efter skildringen av P. H. Ling i förra häftet fortsätter docenten *Böök* här med *A. A. Afzelius*, *L. F. Rääf* och *Amadeus Atterbom*. *Afzelius'* förtjänst är att till stor del ha upptecknat och bevarat de traditioner av musik, poesi, danser och sägner, som vid 1800-talets början ännu levde friska hos det svenska folket. Han utgick från den romantiska uppfattningen, att sagohäyden ägde ett särskilt slags inre, poetisk sanning. Mest känd är A. genom sina *Svenska folkets sagohäfder* samt genom vissa av sina folkvisor, t. ex. *Neckens polska*.

Ehuru man ej kan tillskriva A. någon större självständighet

i författarskap, blevo sagohävderna genom den »ålderdomlighet» och »folklighet», som utmärka dem, synnerligen populära.

Leonard Fr. Rääf var en i hög grad självständig personlighet, »ett huvud för sig och en man för sig». Han kan betraktas som det konservativa och längst gående elementet inom Götiska förbundet.

I hans *Samlingar och anteckningar till en beskrivning över Ydre härad i Östergötland* framträder hans lokalpatriotism i sin höjd.

Ät Atterbom och fosforisterna ägnas större delen av häftet. Sedan förf. talat om utgivandet av *Phosphoros* med dess stämningsfulla prolog och berört hans smärre dikter, följer en längre utredning av *Lycksalighetens ö*. Efter fullbordandet av detta sagospel ägnade sig Atterbom åt filosofien, vari han utövade sin första akademiska verksamhet. Hans filosofiska huvudverk är *Studier till philosophiens historia och system*.

Därefter vände sig A. ånyo till poesien och utgav bl. a. *Blommor*, vari en vida mildare stämning giver sig tillkänna än i hans föregående diktverk. Under sina sena mannaår och sin ålderdom sysselsatte han sig med utgivandet av *Svenska siare och skalders*, vars fjärde del han dedicerade till Geijer. Med detta arbete grundlades den egentliga litteraturhistoriska forskningen i vårt land.

Förf. övergår därefter till en redogörelse för andra mera betydande fosforister: *Samuel Johan Hedborn*, *Wilhelm Fredrik Palmblad* och *Lorenzo Hammar-sköld*.

Häftet innehåller därjämte korta biografier över Höijer, Geijer, Ling, Afzelius och Rääf jämte hänvisningar till deras skrifter. Isynnerhet äro de bibliografiska notiserna rörande Geijer mycket utförliga och fullständiga.

H. 4, liksom det föregående författat av docenten Böök, innehåller slutet av skildringen av Atterbom och fosforisterna: *Clas Livijn*, *Adolf Törneros* och *Malla Montgomery-Silfverstolpe*. Rörande dem meddelas synnerligen rikhaltiga bibliografiska notiser samt korta biografier.

Därefter följer en framställning av *Neutrer* och *Epigoner*. Bland de förra märkes först och främst *Johan Olof Wallin*, vars diktning utförligt behandlas. Sedan begynner förf. att redogöra för *Erik Johan Stagnelius*.

Porträtt av Törneros, Wallin och Stagnelius (det sista efter en medaljong) bifogas.

Oscar Hertwig. *Mot den etiska, sociala och politiska darwinismen*. Med företal av prof. *Seved Ribbing*. Till svenska av *Robert Larsson*. Lund, G. W. K. Gleerup, 1918. Pris 4 kr.

Det kan ingalunda förnekas, att en undersökning av grunderna för de darwinska teorierna är väl av nöden, då de alltmer ingå i det allmänna medvetandet såsom fastslagna naturlagar och då försök göras för deras tillämpning även på de etiska, sociala och politiska områdena. Oscar Hertwig är visst icke den förste naturforskare, som framfört invändningar mot teorin om de levande varelsernas uppkomst och utveckling genom kamp för tillvaron, men han har sammanfattat och klargjort de skäl, som ådagalägga, att ifrågavarande teorier äro hypoteser, kanske nyttiga som arbetshypoteser, men ingalunda naturlagar av den art som t. ex. de newtonska och keplerska lagarna, och han har uppvisat ihålligheten av de grunder, efter vilka Haeckel, Weismann och Galton m. fl. sökt fastslå urvalsprincipen såsom giltig på människolivets alla områden.

Författaren konstaterar först skillnaden mellan vissheten i de slutsatser, som kunna göras beträffande matematik, fysik och kemi, och i de slutsatser, till vilka man kan komma i de biologiska vetenskaperna, en skillnad, som beror därpå, att de biologiska företeelserna kunna föras tillbaka till en mångfald av orsaker, vilka icke kunna isoleras från varandra eller överblickas med hänsyn till sina olika bidrag till det samlade resultatet, och som gör att biologien, likasom de om människor handlande vetenskaperna sociologi, pedagogik, nationalekonomi och politik, är underkastad växling av härskande teorier. Han visar därefter, att de uttryck, som användas i den darwinska teorien, sådana som kamp för tillvaron, naturligt urval m. m., äro metaforiska bilder och tänjbara talesätt, på vilka ingen naturlag kan byggas. Det artificiella urval, som sker vid djuruppfödning och växtförädling, förändrar icke föremålen utan endast sorterar dem. Förändringen åstadkommes, därigenom att djuren och växterna bringas under ändrade livsvillkor. Vid det naturliga urvalet skulle enligt teorien de med förmånliga egenskaper utrustade individerna bestå och fortplanta sig, under det att de mindre lämpliga formerna skulle dö bort på samma sätt som det artificiella urvalet låter de förmånligare formerna föröka sig och förintar de andra. Men i verkligheten går tillintetgörelsen icke ut över de individer, som i någon mån stå tillbaka för konkurrenterna, utan även de stora massor av icke fullvuxna individer, ägg, larver och embryon, som utan åtskillnad dö av alla möjliga orsaker eller bliva ett lättfånget byte för sina många fiender, och även de fullvuxna utan åtskillnad mellan mer eller mindre förmånligt utrustade, som falla offer för farsoter, kalla och långa vintrar eller regniga och torra somrar. Likaledes äro uttryck sådana som »ändamålsenligast, lämpligast,

dugligast, nyttigast» icke möjliga att objektivt bestämmas på sådant sätt som man kan bestämma grader av kallt och varmt, tungt och lätt m. m. i de fysikaliska vetenskaperna.

Om teorien om det naturliga urvalet genom kamp för tillvaron befinnes vara byggd på vacklande grund beträffande själva den fackvetenskap, för vilken den ursprungligen uppgjordes, så måste den anses ovederhäftig i fråga om sådana områden, för vilka den aldrig av upphovsmannen varit avsedd. Icke dess mindre fordras *nya sedebad* och förkunnas den starkes rätt över den svagare såsom det enda medlet för släktets höjande. Den herremoral, som i filosofiskt poetisk form framställt av Nietzsche, och den utvecklingsetik, som återoppar Darwins läror, står i oförsonlig motsats till den kristligt humana sociala etiken, vilken sedan årtusenden utvecklat sig ur det mänskliga samhällets väsen, som bestämmas av likheten och broderskapet människorna emellan. Om kampen för tillvaron skall få göra sig obönhörligt gällande, så finnes icke längre någon rätt, utan makten och styrkan skola fälla utslaget, och den moral, som vilar på ömsesidig hjälp, är upphävd.

Även det *sociala* området har blivit en tummelplats för reformförslag, som vila på läran om kampen för tillvaron och det naturliga urvalet. Kroppslig och andlig övning, uppfostran och undervisning förklaras ha ingen eller ringa betydelse för den mänskliga rasens höjande. I stället skall systematisk rashygien, eller s. k. engenik, utvecklas genom urval. De föreslagna medlen äro dels negativa, dels positiva. Fattigdom, social misär, arbetslöshet anses såsom negativa hjälpmedel i förening med barnadödlighet, tuberkulos och andra smittosjukdomar samt alkoholism för rasens förbättring genom de mindervärdigas utgallring och förekommande av de odugligas fortplantning. För fortplantning av de dugliga rekommenderas positiva åtgärder. Alla mindervärdiga skulle utestängas från äktenskap och fortplantning men förökningen av de socialt dugliga främjas genom statsåtgärder antingens med bibehållandet av engiftet sådant det genom årtusenden utvecklat sig i den kristna världen, eller genom införande av en ordning för månggifte efter samma regler, som gälla för djurförädling, varefter ett fåtal utvalda män skulle sköta det manliga fortplantningsbestyret och ett större antal kvinnor uttagas till barnaföderskor.

De konsekvenser, till vilka Darwins teorier leda, då de tillämpas på det sociala urvalet, ställa deras svaghet tydligt för ögonen. En förädlingsstat av det slag, som förordats, är icke möjlig. Det är otänkbart, att ett mänskligt samhälle skulle foga sig i sådana tvångsbestämmelser, en sådant makt över medlemmarnas kroppar och sjä-

lar, som skulle bliva erforderliga. Om en stuteriföreståndare tager miste vid valet av en häst till förädling, så betyder det icke stort, men vilka olyckor skulle icke en myndighet för människoförädling ställa till, om den begick ett misstag i sin svåra uppgift. En var vet, att även mycket begåvade och i många avseenden framstående fäder kunna giva upphov till mindervärdiga barn. Huru skulle föreståndaren för människostuteriet kunna vara i besittning av det övermänniskliga förutseende, som kunde förekomma ödesdiga misstag vid utväljandet av de till fortplantning berättigade?

Tvärtemot det lösa antagandet, att smittosjukdomar, stark barnadödlighet och socialt elände skulle förbättra rasen genom att gallra bort de mindervärdiga individerna, ådagalägger mångfaldig erfarenhet, att kampen mot de sociala missförhållandena och en förbättrad samhällshygien hava ökat den kroppsliga dugligheten hos befolkningen och förminskat sjukligheten i alla åldersklasser i jämförelse med forna förhållanden.

En stat är en organism. Likasom en kropp utgöres av celler, så utgöres en stat av individer. I en kropp hava de olika lagen av celler var sina särskilda uppgifter och hava i enlighet därmed differentierats från varandra, men de ligga icke i någon kamp för tillvaron med varandra utan samverka för den gemensamma helhetens uppehållande och utveckling. På samma sätt råder i samhällsorganismen lagen om arbetsfördelning och differentiering individerna emellan alltefter samhällsuppgifternas olikhet och individernas anpassning efter dessa. På grundval av sådan differentiering komma i alla tider övermänniskor att uppstå, som gå i spetsen för sina likar, men deras framgång beror på hjälp och medverkan av samtliga samhällsmedlemmar och icke på utgallring av de svagare elementen. För övrigt är det en bestämd erfarenhet, att de individer, som kommit högst på samhällsskalan, lämna det minsta antalet avkomlingar och att deras släkten vanligen dö ut inom få generationer. Urvalet inom samhället sker icke genom den fysiska fortplantningen utan genom den andliga fortplantning, som åstadkommes genom uppfostran och undervisning i alla dess olika grader och former.

Den rasförädling, som med allt skäl påyrkas, befordras icke genom allas kamp mot alla utan genom höjande av mänsklighetens utvecklingsvillkor, såväl de yttre som de inre. Om de ännu ouppodlade landområdena tillgodogöras, jordens avkastningsförmåga ökas, de i jorden fördolda skatterna bringas upp i dagens ljus, naturen genom nya upptäckter och uppfinningar lägges under människans herravälde, de fientliga naturmakterna hållas på avstånd och om det mänskliga samhället bättre organiseras, de kropps-

liga, andliga och sedliga anlagen hos de enskilda människorna bättre utbildas, kärleken till familjen, hembygden och fäderneslandet stärkes och en sann gudsfruktan genom religiös väckelse och god undervisning framväxer, då skall den förädling vinna utbredning, för vilken mänsklighetens bästa och främsta i alla tider arbetet.

Den *politiska darwinismen* anser krig som en form av kampen för tillvaron och ett villkor för framåtskridandet. En sådan uppfattning är allmänt utbredd såväl i Tyskland som i Frankrike, England och Amerika. Blott de folk, som kunna slåss, anses skola komma att besitta jorden, emedan folken i fråga om uppkomst, utveckling och undergång skulle vara underkastade samma urvalslag, som gäller för allt annat organiskt liv. Darwins teori kan dock, även om den ägde rangen av naturlag, icke tillämpas på de politiska förhållandena, då jämförelsen är grundad på falska analogier. Olyckliga krig kunna leda till förintelse av en stats självständighet och dess institutioner, utan att därför dess medborgare gå under, och under gynnsammare omständigheter kan folkets statsväsen åter leva upp, under det att den naturliga döden av en växt eller ett djur alltid åtföljes av de cellers död, varav organismen består. Lika litet finnes någon likhet mellan arternas förändring genom naturligt urval och de politiska förändringar, som uppstå bland folken efter krig.

Krigens nödvändighet och oundviklighet ådagaläggas icke heller av historien. Genom hela historien går ett strävande att göra kriget mera sällsynta och undvikliga. Mänskligheten närmar sig en fastare och mera komplicerad organisation med slutmål i ett fredsförbund mellan folken, varigenom andra medel än våldet skola vinnas för att häva de motsättningar, som icke kunna undgås. Lagen om arbetsdelning och differentiering, som spelar en så stor roll i den organiska världen, skall göra sig gällande även i internationella förhållanden. Den ena staten kompletterar den andra och ingen kan undvara de övriga utan skada för det kulturarbete, som utföres av hela mänskligheten. Härav blir en följd, att det fysiska våldet skjutes undan. Kriget självt är ett medel, som verkar för beständig fred. Det är, såsom Mefistofeles säger om sig själv, »en del utav den kraft, vars lott är alltid vilja ont och alltid verka gott» och tvingar människorna att sammansluta sig i en sådan ordning, som lämpar sig för nya förhållanden. Visserligen vore det en utopi att vänta, att de åtrådda förändringarna skola inträda med det snaraste, men om de dödliga äro otåliga, just därför att de äro dödliga, så har den evige god tid på sig, när det gäller att göra något. Vad äro tusen år mot evigheten?

Det är mycket aktuella problem, i vilka vi införas genom Hertwigs lilla bok. Dess värde förhöjes genom den åtföljande utförliga förteckningen på litteratur, som rör de behandlade frågorna. Särskilt ungdomen är i behov av en vägledning för att orientera sig i dessa frågor, i vilka den måste söka bilda sig ett omdöme. Darwinismen var icke av dess upphovsman avsedd att vara en livsåskådning, och dess utveckling därtill har, såsom professor Ribbing säger i företalet till denna bok, »inom stora grupper av våra samtida hindrat en sundare syn på tillvaron och vållat en avgjord samfundsskada». Av stor betydelse måste det därför vara, att en ansedd naturvetenskapsman från sin ståndpunkt belyser en uppfattning, som måste möta gensägelse ur religiösa och humana grunder. Därför hava vi alla skäl att vara tacksamma mot författaren, översättaren och förläggaren av denna bok.

C. O. A.

A. Kühn. *Anleitung zu tierphysiologischen Grundversuchen.* Quelle und Meyer. Leipzig 1917.

Den fysiologiska litteratur, som hittills stått en biologilärare till buds, har varit ganska begränsad. Studiet av fysiologi har i Sverige så gott som uteslutande bedrivits av medicinare, och de zoologer, som sysselsatt sig med hithörande problem, ha oftast måst förlägga sina undersökningar till de medicinska institutionerna.

Så bristfällig som undervisningen vid universiteten varit, har den naturligtvis satt sin prägel på arbetet vid våra skilda läroanstalter. —

Professor Kühns arbete har framgått ur kurser, som han givit dels för lärare, dels för blivande zoologer. På 167 sidor redogöres för 97 försök, som belysa de viktigaste fysiologiska företeelserna.

Arbetets första och största del har ägnats åt ämnesomsättningens fysiologi; 24 experiment beröra blodet och blodomloppet, 29 näringen och 15 andningen. Rörelsefysiologien behandlas i sex försök och retningsfysiologien i tjugotre.

De flesta försöken beröra förhållandena hos ryggradsdjuren, men åtskilliga även de ryggradslösa för att visa överensstämmelsen vid viktigare livsföreteelser hos olika grupper av djur eller företeelser, som ej alls eller med svårighet kunna demonstreras hos ryggradsdjuren.

Vid våra svenska seminarier hoppas jag, att Kühns arbete skall vinna spridning såväl bland lärare som elever.

Vid laborationerna i första klassen kan man lämpligen upptaga ett eller annat fysiologiskt försök, i synnerhet när materialet ändå står till buds, såsom vid dissektioner av groda, kanin o. s. v.

De flesta fysiologiska försök utföras naturligtvis i klass III, och här lämnar Kühns bok den bästa handledning.

Även såsom hjälpkälla vid enskilt arbete bör Kühns arbete vinna spridning, framför allt vid de frivilliga laborationerna i biologi för klasserna III och IV.

Anders Wastenson.

Biologische Arbeit. 1. *Das Winterplankton unserer Binnengewässer* von Max Voigt (pris 50 pf.). 2. *Biologische Untersuchungen an der Kartoffelpflanze* von Maximilian Wagner. (Pris ej utsett). Förlag Th. G. Fisher & Co., Leipzig.

Det har i denna tidskrift flera gånger framhållits, att det är förbundet med stora svårigheter att anordna det enskilda arbetet så att det i någon mån infriar de stora förhoppningar, som knutits till detsamma.

I biologi äro svårigheterna kanske mindre än i de flesta andra ämnen, läraren kan ge uppgifter, som lösas under ferierna, och för vilka redogörelser sedermera utarbetas under läsåret. Och så ha vi under de senaste åren hugnats med en hel del arbeten av Robert Larsson, Knut Ljunggren, Henrik Lundegård o. a., vilka förträffligt ägna sig för självstudier.

Vid åtskilliga seminarier ha ordnats frivilliga laborationer i biologi. Naturligtvis finns det en mängd försök och undersökningar, som lämpligen kunna utföras vid dessa.

Särskilt vid de frivilliga laborationerna tror jag, att ovanstående häften kunna göra god nytta. Eleven får en begränsad uppgift, som likväl vidgar hans kunskaper och intressen åt flera håll.

Wagners handledning är utgiven i två upplagor, en för äldre lärjungar och en för äldre folkskolebarn. Då den förra mest lämpar sig för våra seminarier, tar jag i det följande endast hänsyn till den.

Först lämnar författaren en förteckning över den materiell, som behövs för undersökningarna, nämligen växter och växtdelar, kemikalier och färger, mikroskop och övrig utrustning. För kemikalerna och färgämnen anges huru stora mängder, som behövas av varje slag.

Så redogöres för utlöparna och deras betydelse, varefter undersökningen av potatisens morfologi vidtar.

Potatisens beståndsdelar stärkelse, äggvita, cellulosa, framför allt stärkelsen behandlas utförligt och belysas av en mängd väl valda experiment. En kort översikt lämnas över stammens, bladets och rotens och den groende potatisens anatomi och fysiologi. En handledning vid analys av potatisaskans beståndsdelar avslutar

häftet. Allt som allt innehåller arbetet 110 experiment och undersökningar.

Planktonundersökningar äro synnerligen intressanta och ägnade att stimulera forskningsbegäret. Nu är det visserligen sant, att sommarplankton är vida rikare än vinterplankton och erbjuder långt rikare material ur både djur- och växtvärld.

Men vårt läsår är ju förlagt huvudsakligen till vintern, och därför är en handledning rörande vinterplankton synnerligen välkommen. Dessutom kan man väl hoppas, att åtskilliga elever, som börjat studera plankton under vintern, under sommaren samla och konservera material, som därpå kan undersökas under följande läsår. Voigt visar var och på vad sätt plankton fångas och vilka arter ur djur- och växtriket, som vanligast förekomma.

En plansch och ej mindre än 73 bilder illustrera det innehållsrika häftet.

Anders Wastenson.

Sveriges Natur, Svenska Naturskyddsföreningens årsskrift 1918; 9:e årg. Redaktör och utgivare Thor Högdahl. Wahlström & Widstrand i kommission.

Svenska Naturskyddsföreningens årsskrift 1918, som utkommit i dagarna, erbjuder i fråga om såväl text som illustrationer ett lika omväxlande och intressant innehåll som tidigare årgångar.

De större textbidragen inledas med en av årsskriftens redaktör författad uppsats, »Ett betydelsefullt naturskyddsinitiativ», vari berättas om de naturskyddsåtgärder, den bekante forskningsresanden och naturvännen greve Eric von Rosen nyligen vidtagit på sin egendom Rockelstad i Södermanland. I en längre instruktiv uppsats om »Fotografien i naturskyddets och hembygdsvårdens tjänst» lämnar docenten Arvid Odencrants en hel del för amatörfotografer och kamerajägare särdeles värdefulla råd och anvisningar. Föreningens ordförande professor Ruiger Sernander bidrar med en välskriven, rikt illustrerad uppsats om vegetationsförhållandena inom Fiby granurskog på ärkebiskopshemmanet med samma namn i Vänge socken, Uppland, och författaren Karl-Erik Forsslund med en redogörelse för vad som under det senaste året gjorts för naturskydd inom Dalarna. Av särskilt intresse är en postum uppsats av August Bondeson, »Djur- och växtlivet i en halländsk ljungbacke», skriven av den populäre författaren under skoltiden på 1870-talet och nu påträffad bland hans efterlämnade papper. Så följer en längre, intressant och medryckande skildring av fågellivet på Sveriges största sammanhängande myrkomplex: Sjaunjamyren i Lappland, författad av den kände ornithologen

jägmästare *Edvard Wibeck*, som även meddelar några präktiga fotografier från området, samt en uppsats av professor *Henrik Hesselman*, »Ljunghedslandskapet, ett försvinnande drag i svensk natur», utdrag ur ett av förf. vid Naturskyddsföreningens senaste årsmöte hållet föredrag. Vidare skildrar greve *Eric von Rosen* i ord och bild »En märklig grotta vid sjön Båven», professor *Henr. Munthe* vänder sig till årsskriftens läsare med ett upprop om medverkan vid en utredning om naturskydd för jättegrytor, flyttblock m. m., han på uppdrag av k. m:t håller på att verkställa; doktor *Nils Sylvéén* skriver om »Jätte-enar i Hassle socken, Västergötland», läroverksadjunkten *Viktor Petersson* berättar om ett litet blomsterparadis bland de bohuslänska skären, och årsskriftens redaktör redogör för utvecklingen av Stockholms naturskyddsfråga, varvid han särskilt vänder sig mot vederbörande myndigheters sätt att behandla sådana områden i nyreglerade stadsdelar, som blivit utlagda till parker.

Avdelningen »Smärre uppsatser och meddelanden» bjuder som vanligt på en hel del intresseväckande och värdefulla bidrag, såsom »Några skogens naturminnesmärken» av jägmästare *Erik Geete*, »Högsma-eken» av kyrkoherde *O. Hasslow*, »Några ord om väckfere» av med. d:r *Ingolf Lönnberg*, »Vår sällsyntaste parasit» av läroverksadjunkten *E. G. Vretlind* o. s. v.

Bland de många vackra illustrationerna må särskilt framhållas bilden av den ståtliga råuken »Jomfrun» vid Lickershamn på Gottland efter fotografi av professor *H. Munthe* och d:r *Emil Bäcklins* fotografi av parasiten *Orobancha Cirsii* på Mösseberg, båda återgivna som försättsplanscher, samt några kamerajaktsbilder av kamrer *Axel Lundin*, kandidat *Sten Bergman* och överskogsaktare *W. Gustafsson*.

Årsskriften utdelas gratis till föreningens medlemmar och betingar i bokhandeln ett pris av 4 kr. För naturskyddssaken intresserade kunna anmäla sig som medlemmar under adress: Svenska Naturskyddsföreningen, Stockholm 14. Årsavgiften är 3 kr., ständigt ledamotsavgift 100 kronor.

Andra läsåret. Läsebok utgiven av **B. C. Rodhe**, skolförstandare i Göteborg. Trettonde upplagan omarbetad av **Joel Olsson Garpe**, folkskoleinspektör. A.-B. Hiertas Bokförlag. Pris 1 kr. 25 öre.

För tvenne år sedan hade vi tillfälle anmäla den 22 upplagan av Rodhes ABC- och Läsebok. Första läsåret. Nu har den 13:e upplagan av Andra läsåret utkommit i omarbetat skick. Omarbetningen har verkställts av folkskoleinspektör Garpe, som med bevarande av bokens ursprungliga karaktär velat giva den en mera

tidsenlig prägel i formellt hänseende. Någon väsentlig förändring beträffande innehållet har däremot ej skett. Endast ett enda stycke har utbytts mot ett annat.

Läseboken, som fått mycken användning i småskolan, bör i sitt nya skick fortfarande där göra god tjänst. Boken är försedd med ett antal illustrationer.

N. Ad. Berge. Huvudräkning för folkskolan. Pris 35 öre. Sammandrag och bearbetning av författarens »Genvägar vid huvudräkning».

År 1916 utkom på Norstedt & Söners förlag »Genvägar vid huvudräkning», som vunnit erkännande för det praktiska sätt, varpå förf. går till väga vid övning i huvudräkning. Den enskilde läraren, som praktiserat några år i ämnet, gör visserligen vanligen upp en egen metod, som han funnit lämplig, men det är ofta fördelaktigt särskilt för yngre lärare att ha praktiska anvisningar som ledning.

Det nu utgivna sammandraget, som i någon mån är en bearbetning av det förra arbetet, innehåller tvenne delar: *Huvudräkningssystem* samt *Blandade uppgifter och tillämpningsexempel*, men den senare avdelningen bör tagas parallellt med den förra. För läraren torde det vara bäst att ha båda arbetena till hands.

Biblioteksbladet. H. 2, 1918. Redaktion: *Fredr. Hjelmqvist* och *Knut Tynell*.

Häftet innehåller först en längre artikel av *Fredr. Hjelmqvist* om Norska folkbibliotek med 14 illustrationer. Därefter meddelar bibliotekarien vid John Crerarbiblioteket i Chicago *Aksel Josephson* Anteckningar om amerikanska bibliotek, med en blick på Sverige. Början göres med Distriktsbibliotek, ett ämne, som fått särskild aktualitet genom redaktör Pers' i förra häftet omnämnda motion. Vidare märka vi två nyligen avgångna bibliotekschefer, *Aksel Andersson* och *Carl af Petersens* (med porträtt), *Knut Kjellberg*. Till *Nils Lundahls* sextioårsdag (med porträtt), *Fredrik Nilsson* † (med porträtt). Den *Wallenbergiska* donationen till Stockholms stadsbibliotek (med porträtt av K. A. Wallenberg). *Johan Feuk*, Föreläsare och föreläsningar. *Gurli Linder*, Ungdoms- och barn böcker julen 1917, en art., som innehåller instruktiva anmärkningar av ett flertal julböcker. Dessutom meddelas som vanligt korta recensioner av ett stort antal böcker i olika ämnen.

Dansk Seminarieblad. Udgivet av *Dansk Seminarieförening*, redig. af *Chr. Høirup*, Gjedved, Horsens. April, Maj, Juni, Juli och September 1918.

Av innehållet märka vi följande: Frk. Th. Langs Skoler med Efterskrift av *J. Byskow*; Statseminarium i Ribe; *E. Gjessing*: Norsk Tegneundervisning I, II; Skriftlig Eksamen i Gymnastik; Plan for Afholdelse af Lærer- og Lærerindeeksamen 1918; *Chr. Horiup*: Saabys Retskrivningsordbog; *Red.*: Optagelseforoven 1918; *Red.*: Statstilskuddet; Skriftlige Opgaver ved Lærer- og Lærerindeeksamen 1918; *A. Thorup*: Horsens Kvindeseminarium; *N. Kjer*: Nexø Seminarium, Foreningsmeddelelser; Et og andet; Bekendtgørelser.

Tidskrift utgiven av *Pedagogiska föreningen i Finland*, redig. av *C. T. Rosenqvist*. H. 1—4 1918.

Här möter oss först en kortare artikel av utgivaren: Det är något oss fattas. Efter att ha kastat en blick på de senaste veckornas händelser, varunder Finlands folk genomlevat det bittraste av allt bittert, nämligen landsmäns hårda, blodiga kamp inbördes, utbrister han: »Var och en, som vill se förhållandena, sådana de äro i verkligheten, måste förstå, att det är något oss fattas. Vår bildning, vår folkuppfostran har varit en fernissa, som dolt många fula fläckar, men som icke kunnat förhindra dem att en gång träda fram och grina mot oss i dagsljuset.

Det är något oss fattas, och det oss fattas är en världsåskådning, som fördjupar begreppen, som ställer de andliga värdena såsom de högsta och mest värda att eftersträva, korteligen religionen såsom en levande makt hos folket.»

Häftet innehåller vidare följande artiklar: Till Topeliusjubileet av *Wald. Ruin*, Ernst Meumann och några av den ped. psykologiens och pedagogikens problem av *Albert Lilius* (en längre orienterande, kritisk art), Vår finländska svenska av *Rolf Saxén*, En ny lärobok enligt grammatikkommitténs principer av *I. A. Heikel*, Räkning med approximativa tal av *Einar Rancken*. Dessutom märkas Berättelse, utgiven av Centralstyrelsen för privatskolläraryöreningen i Finland för verksamhetsåret 1917, Pedagog. föreningens förhandlingar samt recensioner av på senare tider utkomna skrifter på finska och svenska.

Pedagogisk Tidskrift. H. 4—6. 1918.

Häftena innehålla bl. a.: *O. Rohnström*. Språkundervisning av infödd lärare; *Viktor Petersson*. Enhetsskolans problem enligt Georg Kerchensteiners program (i tvänne häften); *Th. Mazer*. Några ord om Luthers Lilla katekes; *Hjalmar Olsson*. I vilken utsträckning böra mellanbetyg komma till användning?

Läsning för Svenska folket. H. 1 och 2, 1918. P. A. Norstedt & Söner. Pris 40 öre för häfte.

Förevarande häften av den förtjänstfulla, populära tidskriften innehålla följande: Väst kustens kristendomstyp och Henrik Schartau av *Viktor Södergren*; Om orienteringsförmågan hos några insekter av *J. Runnström*; Barnlek och vetenskap av *Beth Hennings*; Den ryska revolutionens föregångare av *Emil Svensén* (i båda häften); Några svenska folksånger av *Elias Grip*; Några ord om vår svenska flotta av *Teodor Holmberg*; Från sagornas ö av *V. N.*; Gustaf Adolfs-Föreningen i världskrigets krisår; Djurens förstånd och tankeförmåga av *T. O.*; Finlandssvensk diktning av *Sartor*.

Tirfing. *Tidskrift för nykterhetsundervisning*. Redig. av *August Ljunggren*. H. 2 1918.

Det som i förevarande häfte särskilt tilldrager sig vår uppmärksamhet är en ur Biologische Schularbeit, Leipzig 1916, hämtad artikel av professor *Otto Ohmann*, Berlin, om *Försök med förklaringar till kapitlet blod och andning*. Den är översatt av adjunkten *A. Wastenson*, Växjö.

Då kapitlet om blod och andning är synnerligen rikt på givande betraktelser, torde de experiment och vinkar för undervisningen förf. här lämnat kunna bliva till gagn vid genomgåendet av överstadiets kurs i biologi. Experimenten belysas medelst illustrationer. För övrigt innehåller häftet tvänne andra uppsatser, nämligen om *Barnets alkoholfråga* av sem. adjunkten *Jenny Richter Velander* samt *Studier rörande uppfostran och undervisningsväsende* av *Pehr Johnsson*.

Biblioteksbladet. H. 3 1918. Redaktion: *Fred. Hjelmqvist* och *Knut Tynell*.

Förevarande häfte, som nyligen utkommit, innehåller först en av riksbibliotekarien *Isak Collijn* författad utförlig redogörelse för Birgittalitteratur: 1. Allmänt bibliografiskt. 2. Biografisk litteratur, a. äldre, b. yngre. 3. Birgittas skrifter: autentiska och apokryfiska. Därefter lämnar fil. lic. *Matts Essén* en rikhaltig förteckning på Sörmlandslitteratur. Vidare förekomma minnesord över avlidne bibliotekarien *Stanislaus Grönfeldt* (med porträtt), Barn- och ungdomsläsning (*Gurli Linder*. En replik. — *Hildur Lundberg*. Svar.) Statsbidrag till Biblioteksbladet (2,000 kr.). Biblioteksnotiser samt Recensioner av böcker i olika ämnen.

Pedagogisk Tidskrift. H. 7 och 8 1918.

Innehåll: *Johan Jepsson*, Föredragets fördelar och olägenheter

12—182788. *Tidskrift för folkundervisningen 1918*.

ur kunskapsmeddelandets synpunkt; *Carl Lindsten*, Läroverkslära-
nas vetenskapliga arbete och läroverksbiblioteken; *Sven Em. Ohlön*,
Enhetlig framställning av elektromagnetismen; *Einar Öije*, Rea-
litet och skolmässighet i matematiska problem; *Otto Gallander*, Om
kritiken av Ohms lag för magnetismen; Anmälningar och recen-
sioner; Kungliga beslut; Personalnotiser.

Landskrona folkskolelärarinneseminarium 1917—1918. *Redo-
görelse av Nils Torpson.*

Liksom i föregående berättelse lämnas även här en noggrann
redogörelse för inträdesexamen. Så angivas de skriftliga upp-
gifterna, vitsorden för de till kl. I provade i olika ämnen, föregående
studier, ålder efter kalenderår, hemort i län, målsmans yrke. »Som
förut var svagheten i rättskrivning märklig, kännedom om vår
litteratur hos andra än realskole- och flickskoleelever rätt ytlig,
skrivningar av geografiska namn, särskilt engelska och franska
ytterst osäker, insikterna i historia och naturkunnighet ofta endast
ordkunskap; i botanik, zoologi, fysik och kemi hade de sett all-
deles för litet.»

Av seminariets 114 elever hade icke mindre än 86 insikt i ett
eller flera främmande språk före inträdet å seminariet.

**Folkskoleseminariet i Växjö. Redogörelse för läsåret
1917—1918.**

Vid redogörelsen för den praktiska lärarutbildningen anges
den ordning, i vilken *gruppövningarna* försiggått. I fråga om
eleverna omnämnas även kostnaderna för deras uppehälle vid se-
minariet samt de föreningar, som finnas inom elevkåren. Vidare
lämnas uppgift på särskilda studieutflykter, föreläsningar m. m.

**Folkskoleseminariet i Strängnäs. Redogörelse för läs-
året 1917—1918.**

Redogörelsen inledes med en sympatisk skildring av rektor Lund-
qvists verksamhet som seminariets förste rektor och som lärare,
varjämte hans porträtt bifogas.

Några sidor ägnas åt elevernas ekonomiska förhållanden och
kamratlivet. Beträffande seminariebyggnaden framhålles, att den-
na, ehuru uppförd så sent som år 1904, i många avseenden måste
anses som otillfredsställande. Riksdagen har också anvisat medel
för bristernas avhjälpande, men arbetets utförande har måst anstå,
emedan byggnadsarbetet vid tvenne andra seminarier ansetts mera
trängande.

Folkskolelärareseminariet i Linköping 1917—1918. *Redo-
görelse av Joh. Johansson.*

I fråga om inträdesprovningarna nämnes om de sökandes ålder,
hemorter i län, föregående skolutbildning och föregående syssel-
sättning. Som exempel på de prov, som förelades de inträdessö-
kande, anföras de uppgifter, som gavs i den skriftliga räkningen.

Om seminariets och övningsskolans bibliotek lämnar biblioteka-
rien meddelanden. Vid seminariets bibliotek var lånefrekvensen
detta år något större (626) än under det föregående (596). I
övningsskolans bibliotek var boklårens antal 1,080 eller ungefär
detsamma som förra läsåret. I slutet av redogörelsen äro införda
inledningsord vid början av höstterminen 1917 av seminariets rek-
tor och tal av seminariets inspektör vid avslutningen av läsåret
1917—18. Dessutom bifogas betraktelser vid morgonbönerna den
27 och 29 aug. 1917 samt den 28 aug. 1918.

Bergmark-Sörensen. Guds verk. II: 2 Ur missionshistorien.
Andra tillökade upplagan. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner, 1918.
B-uppl. å trähaltigt papper, pris 1: 60. A-uppl. å vanligt papper,
pris 1: 90.

**Barnens textbok. Till sånger under de första skolåren valda
och ordnade närmast i anslutning till undervisningen i Hembygds-
skap,** utgiven av *L. Gottfrid Sjöholm*, lärare vid folkskolesemina-
riet i Göteborg. P. A. Norstedt & Söner, 1918. Pris 50 öre.

**Förteckning över lärare och lärjungar vid Folkskoleseminariet
i Kalmar och dess övningsskola vid början av läsåret 1918—
1919.** Elevernas antal å seminariet 130, barnen i övningsskolan 128.

Kungl. Folkskolöverstyrelsens cirkulär angående tillämpningen av föreskrifterna i seminariestadgans § 13 om det s. k. enskilda arbetet.

Såsom vi i uppsatsen »Om det enskilda arbetet vid folkskoleseminarierna», h. 4 1917, nämnt, infortrade Överstyrelsen den 11 maj 1917 uppgifter från seminarierna om det enskilda arbetets anordning, erfarenheter av allmänna innebörd samt åsikter och önskemål rörande nämnda arbete. I samma häfte gjorde vi en sammanfattning av de yttranden från kollegierna, som inkommit intill den 27 september 1917. Sedan nu Överstyrelsen redogjort för det viktigaste av de avgivna yttrandena, gör den följande uttalande.

Överstyrelsen delar deras mening, som anse, att det syfte, som framkallat den nuvarande seminariestadgans föreskrift om obligatoriskt enskilt arbete såsom en reglerad beståndsdel i seminariearbetet, är alltför värdefullt för att hastigt släppas. Att utbildningstidens knapphet och i många fall elevernas bristande mogenhet skulle komma att utgöra hinder för en rikare utveckling av denna arbetsform var förutsett, och den erfarenhet, som hittills gjorts vid seminarierna med avseende på det enskilda arbetet, torde i stort sett snarare kunna anses uppmuntrande än nedslående.

Att de mera elementära sidorna av lärarutbildningen icke få för det enskilda arbetets skull eftersättas är utan vidare klart, och någon erinran härom till seminariernas lärare torde knappast vara behövlig. Det enskilda arbetet varken bör eller kan göras till huvudform för seminariearbetet. Det vanliga klassarbetet med den i frågor och svar fortgående, av läxuppgifter stödda undervisningen måste — åtminstone så länge våra semi-

narier ej bygga på helt andra förutsättningar än dem, man för närvarande har att räkna med — bliva den huvudsakliga arbetsformen. Men erfarenheten har lärt, att det ej är lyckligt, om en läroanstalt för vuxen ungdom ej bjuder något mera. Det behövs ett inslag av ett mera självständigt och utvecklande studiesätt, ej blott som en tillfällig förmån för en och annan elev utan som en förmån och förpliktelse för alla.

Nu är det emellertid helt visst en riktig anmärkning, att det enskilda arbetet icke bör framstå såsom något för det övriga arbetet främmande, icke bör vara »en ny klut på ett gammalt kläde». Det är av vikt, att avståndet mellan de båda arbetsformerna ej får bli större, än nödigt är. Å ena sidan måste därför uppgifterna för det enskilda arbetet avpassas efter varje särskild elevs förutsättningar och vid uppgifternas utförande all den hjälp och ledning lämnas, som är behövlig. Å andra sidan måste seminarieläraren ha till ögonmärke, alltifrån början och mer i samma mån elevens utveckling fortskrider, att vänja honom vid självverksamhet och självständighet, vartill ock seminariearbetet genom själva sitt ändamål och sin organisation lämnar ständig uppfordran. I samma mån nu berörda synpunkter upprätthållas, utjämnas motsättningen mellan det enskilda arbetet och klassarbetet, utan att någotdera behöver förlora sin egenart och sin särskilda uppgift.

Det gäller således att vid all undervisning söka uppfostra eleven till duglighet för det enskilda arbetet. Bland mera speciella åtgärder i sådant syfte kan man givetvis med fördel redan i första och andra klasserna då och då giva uppgifter liknande dem, som förekomma vid det enskilda arbetet, exempelvis, såsom i ett rektorsutlåtande påpekats, låta eleverna i dessa klasser på egen hand genomgå ett eller annat skönlitterärt eller historiskt arbete av sådan art, som är tillgänglig även för den mindre skolade. Härvid kan samma uppgift lämnas åt alla eleverna i klassen, och någon synnerligen ingående kontroll torde icke vara av nöden.

Att de stadgebestämmelser för det enskilda arbetet, som nu finnas, i vissa punkter tarva en revision är något som, i be-

traktande av svårigheten att vid normeringen av en sådan sak på förhand tänka sig in i varje sida därav, blott är att vänta. Hela saken befinner sig, såsom anmärkt blivit, ännu »på försökets stadium». Överstyrelsen är dock av den åsikten, vilken ock blivit framhållen i ett och annat utlåtande, att de erfarenheter, som hittills föreligga, icke äro tillräckliga som grundval för en revision. Ännu någon tid torde behövas, innan de ur erfarenheterna framkomna önskemålen vunnit så pass stor samstämmighet, att de kunna giva säkrare ledning för stadgeändringar.

Man har således enligt Överstyrelsens åsikt fortfarande att *med iakttagande av de i stadgan givna föreskrifterna* söka sig fram till en så god ordning för det enskilda arbetet, som förhållandena medgiva. Därvid må det anses som en fördel, att saken i vissa avseenden kan ordnas olika vid olika seminarier, alltefter de erfarenheter, man gjort, och de åsikter, som göra sig gällande.

Vad de enskilda seminarierna angår, torde även de i det hela tillämpa föreskrifterna om det enskilda arbetet men torde, i överensstämmelse med vad för dem genom särskilda nådiga brev är föreskrivet, kunna anses ej fullt lika strängt bundna av stadgans föreskrifter som statsseminarierna. Överstyrelsen har i det följande närmast de sistnämnda i ögonsikte.

Det enskilda arbetet skall således vara obligatoriskt för varje elev under varje termin i de två högsta klasserna. Befrielse i enskilt fall är icke överensstämmande med stadgans föreskrifter. Men dessa föreskrifter medgiva tydligen, att man i särskilt fall, där så befinnes nödigt, begränsar arbetet till så ringa omfattning, att det ej behöver bliva betungande.

Även under vårterminen i klass IV bör enskilt arbete förekomma, men stadgan lägger intet hinder för den anordningen, att arbetet avslutas vid någon viss tidpunkt under terminens tidigare del, där man finner en sådan anordning önskvärd. Att ferierna, mera än hittills synes hava skett, tagas i anspråk för det ifrågavarande arbetet är önskvärt, utom i de fall då eleven under ferierna måste för sin utkomst ägna sig åt förvärvs-

arbete. Sådana uppgifter, som kunna till det huvudsakliga utföras utan anlitan av läroanstaltens bibliotek och andra hjälpmedel, äro väl ej så synnerligen talrika, men flera av dem höra till de allra lämpligaste (hembygdsstudier av olika slag, skisstreckning, vissa matematiska uppgifter o. s. v.).

Den i § 13 stadgade ledigheten av »i regel två dagar i månaden, sammanlagt minst 12 dagar under läsåret», måste givas, och det torde icke kunna anses som god stadgetolkning att häri inräkna den ledighet, som skall lämnas för hela seminariet enligt § 20 mom. 1. Stadgan skiljer noga mellan å ena sidan ledighet från klassundervisningen för utförande av annat arbete, och å andra sidan ledighet från allt skolarbete.

Men stadgan tillåter, att man ordnar ledigheten på olika sätt: antingen såsom individuell ledighet eller som ledighet för viss grupp eller vissa grupper av en klass eller för hel klass, antingen med *en* dag eller en halv dag åt gången eller med två eller flera dagar i följd. Vad beträffar föreskriften, att elev genom den ifrågavarande ledigheten dock icke får befrias från »deltagande i undervisningsövning, som är upptagen på arbetsordningen», har densamma uppenbarligen till syfte att förhindra, att det ofta invecklade schemat för gruppövningarna bringas i oreda, och detta syfte är åtminstone i huvudsak tillgodosett, om de elever, som ha att utföra undervisningen eller skola mottaga uppgift för en följande lektion, äro tillstädes och fullgöra sina åligganden. Om nu stadgebestämmelsens ordalydelse väl riktigtast måste anses avse samtliga elever i gruppen, finnes dock ej hinder för rektor att, efter prövning i varje särskilt fall, begagna sin allmänna rätt att bevilja ledighet åt enskilda elever och, där han så prövar bäst, fritaga från närvaro vid övningen de elever, som ej skola mera aktivt deltaga i densamma. Frågan härom synes böra bli föremål för överläggning av vederbörande konferens.

Att allt göres som lämpligen kan göras för att befrämja koncentration i det enskilda arbetet och därmed dettas förnämsta ändamål samt förhindra »betygsjakt», är uppenbarligen önskligt. Elevens rätt att välja ämne måste emellertid behållas oförkränkt, vilket ej innebär, att han icke även i denna angelägenhet

bör kunna vid behov erhålla sina lärares råd och föreställningar. Detta kan särskilt bli nödvändigt i det fall, att alltför många elever i en klass välja samma ämne, så att vederbörande lärare måste bli oskäligt betungad. Dock är att märka, att läraren i ett sådant fall kan väsentligen minska sin möda genom att lämna samma uppgift åt flera elever.

Om eleven bör själv få välja det ämne, inom vilket han skall utföra enskilt arbete, så lämnar stadgan däremot stor frihet att på olika sätt begränsa antalet ämnen. Det finnes intet hinder för ett beslut av rektor och vederbörande konferens, att enskilt arbete icke får utföras samtidigt i mer än *ett* ämne eller samtidigt i två ämnen endast under förutsättning, att det ena är ett övningsämne, eller att elev icke får utföra enskilt arbete i mer än *ett* ämne under en termin eller mer än *ett* ämne under ett läsår eller att elev vid inträde i tredje klassen skall bestämma sig för två ämnen för de följande två årens enskilda arbete. En bestämmelse, att elev ej finge utföra sådant arbete i mer än *ett* ämne under hela seminarietiden, synes däremot icke överensstämmande med givna föreskrifter, och en bestämmelse, som innebure, att han ej finge välja ett ämne, däri han ej erhållit så och så beskaffat vitsord, vore givetvis stadgevidrig. — Erinras må, att om ämnesvalet på ett eller annat sätt begränsas, detta ej behöver medföra en begränsning i antalet uppgifter, i det att inom ett och samma ämne kan givas den ena uppgiften efter den andra.

I fråga om betygssättningen är att framhålla vad flerstädes i yttrandena betonas, nämligen att en viss varsamhet bör iakttagas med avseende på det enskilda arbetets inflytande på vitsorden och att man måste förebygga den uppfattningen, att enskilt arbete i ett ämne skulle kunna gottgöra väsentliga brister inom ämnets obligatoriska kurs. För så vitt ett dylikt arbete icke varit av sådan beskaffenhet, att det ej kan anses ha främjat elevens allmänna insikt och färdighet i ämnet, skall det dock alltid enligt föreskriften i stadgans § 25 mom. 2 öva inverkan på vitsordet, och det ej endast i det slutliga betyget utan i terminsbetyget. Att formulera den anteckning om det enskilda

arbete, som skall göras å terminsbetyget, så, att den kommer att innehålla ett värdeomdöme eller en upplysning om arbetets omfattning, kan icke anses stridande mot stadgan; det i folk-skollärarexamen givna betyget får däremot icke innehålla någon anteckning om enskilt arbete (stadgan § 66).

Vad den frågan angår, huruvida de frivilliga laborationerna och den frivilliga teckningen böra anses som enskilt arbete för de elever, som däri deltaga, har man å ena sidan att märka att dessa övningar i undervisningsplanen betecknas som enskilt arbete, nämligen »enskilt arbete under lärares ledning». Å andra sidan är det oförnekligt, att de ej fullt passa ihop med begreppet enskilt arbete, sådant detta utvecklas i § 13: de äro ej arbete »på egen hand» utan utföras under lärarens omedelbara ledning på därför bestämd tid, och den för det enskilda arbetet stadgade ledigheten kan ej bereda »ökad tid» för dessa övningar. Möjlighet för olika uppfattningar torde således här förefinnas. Ett tillfredsställande sätt för frågans avgörande, bland andra lösningar som måhända kunna anses berättigade, synes Överstyrelsen vara att icke låta de ifrågavarande övningarna ensamma för sig gälla som enskilt arbete och motivera den för sådant arbete stadgade ledigheten men däremot räkna in dem såsom väsentlig del i en elevs enskilda arbete.

På liknande sätt torde man kunna förfara i fråga om körsången. Det synes näppeligen, som skulle undervisningsplanen vilja hava deltagandet i körsången betraktat som enskilt arbete. Detta framgår bäst därav, att, under det att i folkundervisningskommitténs förslag deltagande i körsång uttryckligen var betecknat som enskilt arbete, den motsvarande bestämmelsen i den officiella undervisningsplanen fått en annan lydelse, vilken snarast utesluter tanken på frivillighet från elevernas sida. Skall körsången kunna med framgång övas, torde det nog ock vara önskvärt, att musikläraren kan med säkerhet räkna på medverkan av de elever, som därtill äro lämpliga. Om således deltagande i körsång ej gärna ensamt för sig kan betraktas som enskilt arbete, bör det dock medföra minskade krav på det övriga vid sidan av klassarbetet fallande arbetet. De goda sång-

arna inom elevkåren bliva i allmänhet så mycket tagna i anspråk för musiklivet vid läroanstalten, att man har allt skäl att räkna dem deras härvid nedlagda arbete till godo.

De åtgärder, som vid en del seminarier vidtagits för att främja kontrollen över och fortgången av det enskilda arbetet, äro värda allt erkännande. Det är sålunda uppenbarligen önskligt, att det vid varje seminarium blir brukligt att föra liggare över det enskilda arbetet, upptagande för varje elev redogörelse för ämne och uppgift samt sätt och tid för arbetets redovisande. Endast därigenom kan det bliva möjligt för klassföreståndaren att fullgöra vad som i fråga om detta arbete åligger honom, och jämväl för rektor liksom för ämnes- och klasskonferenserna måste en dylik liggare vara av stort värde. Åtgärden, att läraren då och då under terminen kallar de elever, som utföra enskilt arbete i hans ämne, till sig för att taga kännedom om huru deras studier fortskrida och med anvisningar och anmaningar underlätta och påskynda deras arbete, är givetvis att förorda. — Huru starkt det enskilda arbetet lägger beslag på seminarielärarnas tid och krafter är Överstyrelsen väl bekant. Men utan ett uppoftande intresse från lärarnas sida skall syftet med denna arbetsform enligt Överstyrelsens åsikt aldrig kunna förverkligas.

Vad slutligen angår frågan om det enskilda arbetet i de ettåriga seminariekurserna, finnes helt visst fog för den mening, att tid för sådant arbete ej förefinnes i dessa kurser och att seminariestadgans bestämmelser i detta fall således ej här kunna tillämpas. Men anser man sig icke kunna göra det enskilda arbetet obligatoriskt i de ettåriga kurserna, bör man dock tillse, att det åtminstone må kunna förekomma där såsom frivilligt. Egentligen skulle man kunna säga, att det ännu mera är på sin plats i de ettåriga kurserna än i de ordinarie seminarieklasserna. Studenteleverna ha i regel under en lång följd av år haft att utföra ett jämförelsevis osjälvständigt och huvudsakligen receptivt arbete och behöva, om seminariestudierna skola intressera dem, få tillfälle att försöka sig även på andra arbets-

former. Genom sin språkliga och i allmänhet formella skolning böra de ock äga förutsättningar för arbete på egen hand.

Överstyrelsen hänvisar till den allmänna anmärkning angående undervisningen, som tillhör de givna föreskrifterna för studentavdelningarna, däri det heter, att arbetet bör »så långt möjligt så ordnas, att utrymme beredes för elevernas självständiga arbete». Något bestämt stadgande om enskilt arbete i dessa avdelningar finnes emellertid icke.

Stockholm den 20 augusti 1918.

B. J:SON BERGQVIST.

K. E. Sandberg.

Ur en gammal folkskoleinspektörs minnen.

De omgestaltningar av vårt folkskoleväsen, som redan inträtt, och de, som vi ännu hava att vänta, hava länge varit förberedda, men ännu dröjer åtskilligt av de gamla förhållandena kvar i synnerhet i mera avlägset belägna landsdelar. För tjugufem år sedan fanns ännu mera kvar av gamla inrättningar och vanor på skolväsendets område, och det fastän redan två upplagor av »normalplanen» blivit spridda i skolorna. För en mera modern tids skolmän torde det kunna vara av intresse att taga kännedom om några hågkomster från en tid, som i många avseenden stod i förbindelse med den första tillkomsten av ett ordnat skolväsen i vårt land. De svårigheter, som ännu finnas att övervinna, synas kanske icke så oövervinnerliga, då de jämföras med dem, som hopade sig under en äldre tid, och klagomålen över långsamheten i framsteg antaga måhända mildare former, om man förstår, att den andliga kulturen icke utan ett underlag av materiell kultur kan nå någon utveckling.

För tjugufem år sedan var södra Småland blott till en del försett med de järnvägar, som nu genomkorsa landet, och om man avlägsnade sig aldrig så litet från de landsvägar, vilkas underhåll övervakades av kronans länsmän, hade man stora svårigheter att komma fram med vagn. Stora stenar lågo mitt på vägen, och de djupa hjulspåren blevo sällan eller aldrig utjämnade eller fyllda. Hemmen, ja, hela byar lågo mitt i ödemarken, där de dithörande karga tegarna omgävos av skogar och oodlade hagmarker, och vägarna fram till landsvägen sågo ut, som om de voro ämnade att befaras blott om vintern och med släddon. Också var transporten av smålandsbondens för-

nämsta rikedom, skogsalstren, förbunden med så stora svårigheter, att ännu flerstädes de fällda träden icke kunde säljas utan brändes på platsen, där de stått och som skulle rödjas till åker, eller kördes ut på den närliggande sjöns is för att sjunka till sjöns botten, när isen tinade.

Med sådana vägförhållanden kunde skolbarnen icke samlas till större, centralt belägna skolhus utan måste undervisas på ett större antal platser, fördelade i de avlägsset från varandra belägna byarna och gårdarna. Barnantalet vid varje sådan plats kunde ej bliva synnerligen stort och tillgångarna räckte ej till för att bekosta en lärare för helt läsår. Därav förklaras de i denna landsort ännu i dag förekommande flyttande skolorna.

Nästan undantagslöst var skolväsendet organiserat på följande sätt. Vid kyrkan fanns ett även till skolhus använt sockenhus, i vilket ett rum var upplåtet till skolan. Understundom pågick folkskolan där hela läsåret med undervisningstiden fördelad mellan två avdelningar av skolan. Men oftast undervisade läraren blott fyra eller tre månader på denna plats och flyttade till en annan rote av socknen eller först till en och sedan till en tredje rote under återstående delen av året. I dessa rotar voro då överallt skolhus uppförda med en sal för skolan och ett bostadsrum för läraren under hans vistelse i roten. I stora socknar funnos fyra till sex rotar för folkskolor med ett skolhus i varje rote. Varje lärare hade att meddela undervisning i två eller tre rotar och hade sin egentliga bostad i ett av de till hans område hörande skolhusen, där minst två rum och kök voro inredda för honom och hans familj.

Småskolorna flyttade, där så ske kunde, i samma rotar som folkskolorna, och använde samma rum och samma skolmöbler som dessa på de tider, då de ej begagnades av dem. Men mycket ofta omfattade folkskolerotarna så stora områden, att småskolans barn ej gärna kunde gå de långa och svåra vägarna till skolhusen. Då skedde en uppdelning av socknen i särskilda småskolerotar. Om ett skolhus var beläget inom en sådan rote, så begagnade småskolan det omväxlande med folk-

skolan. Men om skolhus saknades, så förhyrdes lokal för småskolan i en bondgård eller ett torp.

Sockenhuset vid kyrkan var en byggnad, som skulle tjäna åtskilliga ändamål. Vanligen var det en ganska stor tvåvåningsbyggnad. På mitten hade den en rymlig förstuga och trappuppgång till övre våningen. På vardera sidan om förstugan låg ett större fyrkantigt rum med två fönster på vardera av rummets tre ytterväggar. Vid den fjärde, inre väggen fanns en eldstad bestående av en öppen spis. Dessa båda rum voro försedda med väggfasta bänkar och tjänade till sockenstugor, d. v. s. samlingsrum och värmestugor för de kyrkobesökande på sön- och helgdagar, avsedda, det ena för männen och det andra för kvinnor och barn. De användes också vid kommunalstämmor och skatteuppbörder, mantalsskrivningar m. m., och understundom begagnades den ena stugan till lokal för småskolan, då dess undervisning pågick samtidigt med folkskolans. Från förstugan förde en brant trappa utan sväng till en svala i övre våningen, som motsvarade förstugan i nedre våningen. På den ena sidan om svalen låg skolsalen, som till form och beskaffenhet motsvarade den nedre våningens sockenstuga. På den andra sidan låg skollärarens bostad, som utgjordes av två rum, tillsammans upptagande samma golvyta som den underliggande sockenstugan. Rummet mitt emot svalen var inrett till kök åt skolläraren och hade sin utgång på denna svala. Trappan var gemensam nedgång för skolbarnen samt läraren och hans familj, och utför och uppför den skulle allt transporteras, som erfordrades för hushåll och renhållning. Det lilla rummet i nedre våningen mitt emot förstugan var inrett till boningsrum för småskollärarinnan, när hon hade sin verksamhet i sockenhuset.

Skolhusen ute i rotarna voro merendels envåningsbyggnader med ingång och förstuga på långsidan, lärarbostad på den ena sidan och skolsal med fönster åt tre håll på den andra. Om bostaden endast för kortare tider skulle begagnas, bestod den av blott ett rum med kök.

Såväl sockenhusen som skolhusen voro oftast illa byggda,

dragiga och ohyggligt kalla. De öppna eldstäderna lämnade icke värme mer än till kretsen närmast därintill. Sedan järnkaminer blivit vanliga, insattes ofta sådana, varigenom rummen väl blevo uppvärmda, så länge eldningen pågick, men med överflödigt hetta och besvärande os. Rumshöjden uppgick sällan till mer än 2 meter eller något däröver och atmosfären blev snart ohygglig.

De förhyrda lokalerna för småskolorna voro över huvud mycket dåliga.

Vid en eller annan järnvägsstation voro redan på denna tid lokalerna för skolorna icke så primitivt ordnade. Till och med för småskolan kunde finnas ett eget skolrum, som var någorlunda ombonat mot drag och kyla, om det än lämnade åtskilligt övrigt att önska med avseende på utrymme, ventilation och upplysning.

Skolmöblerna stodo i förhållande till lokalerna. Emellan de båda fönstren på skolhusets gavel stod katedern med hyllor för lärarens böcker, en lutande skiva till pulpet framför honom och en stadig kortbänk till sittplats. Framför honom på båda sidor om katedern och den mitt emot katedern befintliga eldstaden stodo barnens långbänkar, den övre avdelningens på den ena sidan, den nedre avdelningens på den andra, flickornas bakom gossarnas. Varje långbänk rymde 6—7 barn och hade så stort mellanrum mellan skiva och säte, att barnen icke blott kunde stå i bänken utan också gå ut eller in förbi sina kamrater. Bänkarna voro förfärdigade av bygdesnickare efter de vanliga måtten på bänkar och bord i böndernas stugor. Följden därav var, att de voro mycket olämpliga sittplatser för barn i synnerhet vid skriv- och räkneövningar. De saknade ryggstöd, och barnen måste även vid läsning sitta framåtlutade. Småskolans barn begagnade samma bänkar, då deras tur kom att draga in i skolhuset, och det var sorglustigt att se, hur de lade upp sina fötter på bänkens strävor för att få något stöd för kroppen vid skrivning. I de hyrda skollokalerna var utrymmet för skolmöblerna mycket trångt.

Till skolmöblerna hörde också en svart tavla. Denna fick

likaväl som de fåtaliga kartorna flyttas med läraren från den ena skolstationen till den andra och var därför så liten som möjligt och avsedd att hänga på väggen. I ett annat skoldistrikt saknades svarta tavlor helt och hållet.

För de småländska bönderna och torparna var och är barnens hjälp vid arbetet av stor betydelse. Lejd arbetskraft står ju knappast att få, då den vuxna ungdomen antingen sökt sig till industrien eller utvandrat till Amerika och Danmark. Därför voro bönderna angelägna om så korta skolterminer för barnen som möjligt och en sådan fördelning av terminerna mellan de flyttande skolorna, att de ej kommo i vägen för barnens arbetshjälp i hemmen. Vårvintern var den del av året, då barnen bäst kunde undvaras, och därför skulle alla rotar helst velat se skolan i verksamhet hos sig på denna tid. Som detta emellertid var omöjligt, så gick skolrådets bemödande ut på att rättvist fördela tiden mellan rotarna. Denna omgång ordnades därför så, att den rote, som haft skolan under sista delen av det gamla året, fick den först på det nya året och sedan ej återfick den, förrän mer än ett år förflutit. Det långa uppehållet skulle visserligen utfyllas, däigenom att läraren eller lärarinnan vissa lördagar höll »repetitionsförhör» i de rotar, som ej hade daglig skola, men då dessa förhör ej återkommo oftare än en gång i månaden till varje rote och för övrigt till stor del åsidosattes av föräldrar och barn, så voro de under den korta terminen inhämtade färdigheterna i stor fara att bortglömmas. Likväl kan jag icke påminna mig någon skola, där icke barnen, sedan de genomgått småskolans första årsklass, kunde hjälpligt läsa inmantill, uppskriva, om också med många fel, en enkel dikterad mening och reda sig med huvudräkning inom de första tiotalen. De första grunderna bibriugades barnen jämförelsevis snart till stor del genom hemmens verkamma hjälp, men de framsteg, som därefter skulle göras och som berodde på skolan, skedde mycket långsamt, emedan skolgången var så kort och så oregelbunden. Skolrotar funnos, där barnen voro så många, att de icke fingo plats i skolhuset på en gång utan måste delas på avdelningar, som var sin ter-

min besökte skolan. Terminen kunde då bli inskränkt till 10 veckor om året. Den regelbundna skoltiden var 5 dagar i veckan, men många skoldagar försumrades av varje barn, då hjälp behövdes i hemmen eller då väder och väglag voro dåliga.

Avklädningsrum funnos icke. I förstugan voro några spikar eller knappar indrivna i väggen, på vilka gossarna hängde sina mössor. Flickornas huvuddukar medtogos in i skolrummet och fingo antingen sitta kvar på huvudena eller lades hopvikna på hyllan under bänkskivan tillsammans med böcker och griffeltavlor. Ytterkläder användes varken av gossar eller flickor. Den fotbeklädnad, som allmänt användes, var träskor. Många lärare och lärarinnor ville icke, att dessa skulle sitta på barnens fötter under skoltimmarna, i synnerhet som snö, väta och smuts alltid följde med dem. Barnen fingo därför taga av skorna, och då dessa under den kalla årstiden icke torkade ute i förstugan, ställdes de vanligen både sommar och vinter inne i skolrummet i vrån vid dörren. Där var också i de flesta fall platsen för barnens matkorgar, ty skåp saknades vanligen, och i förstugan var det för kallt. Att luften i skolrummet genom dessa persedlars närvaro skulle ytterligare fördärras, var givet. Fönstren kunde icke öppnas, emedan de efter den dåvarande vanan å landsbygden voro fastsatta med spikar. Luftväxlingen skedde genom springor i fönsterkarmar, väggar och golv, men fastän draget vid den ständigt nödvändiga eldningen i den öppna spisen var ohyggligt, var den stank, som mötte vid inträdet i det fyllda rummet, mycket besvärande.

Vid ogynnsam väderlek var skolrummet uppehållsplats för barnen även under rasterna, och dessa användes till stor del till förtärande av matkorgarnas innehåll, som i de flesta fall var ganska magert.

Undervisningen börjades på morgonen med psalmsång, bön och bibelläsning. Även i småskolan lästes alltid ett kapitel eller ett stycke därav i Nya testamentet. Varje barn, som kunde läsa något innantill, fick läsa en vers. Som det gick mycket dåligt, var behållningen av läsningen av föga värde. Något bättre var det i folkskolan, där barnen kunde läsa hjälpligt och

där läraren i allmänhet underlättade tillägnelsen genom behövliga ordförklaringar och frågor efter innehållet. Efter bibelläsningen, som varade en halvtimme, kom förhöret av biblisk historia eller katekes. Med det knappa ordförråd, som stod barnen tillbuds utöver vardagslivets enklaste företeelser och den inskränkta föreställningskrets, som de behärskade, var det icke underligt, att utanläsning var det enda medel, varigenom de kunde tillägna sig läroböckernas innehåll, och att lärare och lärarinnor måste nöja sig med ett mycket ofullkomligt förstående, blott orden kunde återgivas. Det gick väl an med de enkla och lättfattliga berättelserna om Kain och Abel, Josef och hans bröder, Jesus vid tolv års ålder i templet, uppväckandet av änkans son m. fl., men den allra första berättelsen, den om skapelsen, och berättelserna om syndafallet, om uttåget ur Egypten, om lagens utgivande, om profeterna, om babyloniska fångenskapen, om Johannes döparen, om nattvardens instiftelse och i all synnerhet katekesen voro hårda nötter att knäcka för den oövade föreställnings- och språkfärdigheten. Icke dess mindre var i allmänhet barnens intresse för de bibliska berättelserna och för katekesens ord så oförbrukat och så ostört av yttre inflytelser, att de utan avsevärda svårigheter inpräglades i minnet och vid förhöret återgavs. När läsfärdigheten ännu var ouppövd, skulle lärarinnans muntliga berättelse ersätta boken, men något återberättande ifrågasattes icke på denna tid av de icke-läskunniga barnen, utan man nöjde sig med att låta dem höra på vad de barn kunde återgiva, som inlärt läxorna i hemmet.

Efter läxförhöret kom i såväl småskolan som folkskolan innanläsningen. I småskolan bedrevs den så snart som möjligt samtidigt av nybörjarna och de mera försigkomna. Innan detta kunde ske, sysselsatte sig lärarinnan omväxlande med de båda klasserna. Bokstavskänning var i allmänhet inlärd i hemmet. Nybörjarna fingo därför »stava» och »lägga i hop», till dess de hjälpligt kunde renläsa. Under tiden sysselsatte sig de mera försigkomna med avskrivning ur läsboken på sina griffeltavlor. När tavlan var fullskriven, uppvisades den för lärar-

innan och sedan skriften blivit godkänd, utplånades den medelst spottning och gnidning med tröjarmen eller förklädet, varefter avskrivningen fortsattes. Efter några minuters rast ombyttes sysselsättning, och de små fingo skriva lilla alfabetets bokstäver efter lärarinnans förskrift, under det att de större barnen fingo läsa innantill. Ett stort framsteg var redan taget genom införande av läsböcker för småskolan — Rodhes och Kastmans — i stället för psalmboken. Läsningen fortgick alltid stycke för stycke från bokens början till dess slut. Innehållet beaktades föga eller intet. Det var den rent mekaniska färdigheten som innöttes, mången gång så att samtliga barnen åtminstone halvhögt följde med det barn, som i tur och ordning stod upp att mera ljudligt läsa sin rad eller sin mening i stycket. Alltid var den fördelen förenad med detta tillvägagångssätt, att alla barnen voro verksamma och intet av dem satt och slöade. Läsningen omväxlade med redogörelser för orden och »ljudering» av orden. Redogörelsen för t. ex. ordet »skifva» lydde så: »Tvåstavigt ord, ty det har två vokaler, i len, a hård; mellan i och a stå två konsonanter f och v; när två konsonanter stå mellan två vokaler, föres en till den förra och en till den senare; s, k, i, f skif, v, a, va skifva». »Ljuderingen» åter var följande: »sj-ljud, i-ljud, v-ljud, v-ljud, a-ljud, sj-ljudet stavas med sk, ty det står framför len vokal, v-ljudet stavas med fv, ty det står mellan två vokaler». Att vid uppräkningsningen av ljuden två v-ljud angivits, hindrade ej att de sammanslogos till ett vid angivandet av de bokstäver, varmed de betecknades. Den s. k. ljuderingen utgick alltså från de synliga tecknen, icke från de hörda ljuden, och var en den gamla bokstaveringsmetodens mycket modifierade eftergift för den moderna ljudmetoden. Emellertid nåddes på detta sätt en ganska stor säkerhet i avstavnings- och bokstaveringsregler, men så snart skrivning skulle företagas utan ledning av förskrift eller bok, svek säkerheten. Detta var ju ej anmärkningsvärt i småskolan, men barnen i folkskolan nådde ej heller något slags säkerhet i rättsskrivning även av enkla ord och meningar.

Undervisningen i modersmålet tillgick i folkskolan huvudsakligen på samma sätt som i småskolan. Folkskolans läsebok, som på den tiden ej var så vidlyftig som nu, påbörjades varje år och stycke efter stycke lästes så långt man hann under terminen. Alla barnen höllos därvid tillsammans i ett läslag utan skillnad på klasser lika litet som i andra ämnen. När läsningen utbyttes mot skrivning, skedde denna även här på griffeltavla. Någon gång utbyttes avskrivningen mot diktamensskrivning. Papper begagnades blott av de äldre och bättre lottade barnen vid övning av välskrivning.

En timme om dagen användes så väl i småskolan som i folkskolan till räkning. I den förra övades huvudräkning med hopläggning och fråndragning, någon gång med hjälp av räkneramen, samt uppskrivning av tal. Även multiplikations Tabellen inlärdes ganska ordentligt och myntsystemet behärskades vanligen redan i småskolan. I folkskolan räknade man på griffeltavla, efter lärarens uppskrivning på svarta tavlan, även multiplikation och, vad de äldre barnen beträffade, division. Hela tal och decimalbråk behandlades i ett sammanhang, men de flesta lärarna ansågo ej mödan värt att »bråka» med allmänna bråk.

I normalplanen för småskolan var nämnt något, som kallades »åskådningsövningar», men detta var för lärarinnorna på denna tid ett alldeles okänt och obrukat fält. Att taga in i skolsalen en gren eller ett sädesstrå eller föra ut barnen för att beskåda ett husdjur och leda barnen i ett samtal över det, som beskådades, ansågs icke passa för en skola. Några lärarinnor hade under sin korta seminariekurs varit med om åskådningsövningar med ledning av planscher, men som ingen skola hade sådana artiklar, så ansåg man sig ha tillräckliga skäl att hoppa över hela ämnet. I tysthet menade de, att barnen utan hjälp av planscher fingo omedelbar kunskap om föremål och företeelser i sin omgivning och att det var onödigt att i skolan tala därom. Jag har dock hört lärarinnor i skolan föra mycket bra samtal med barnen om föremål och sysslor i deras hem, samtal

som skulle fått förhöjt intresse genom samtidig iakttagelse av föremål, som ägt samband därmed.

I folkskolan skulle naturkunnighet, geografi och historia utgöra fortsättningen på småskolans åskådningsövningar. Det förstnämnda ämnet inskränktes vanligen till en ganska noggrann beskrivning av människokroppen med ledning av plancher, som allmänt funnos i folkskolorna. Läran om djuren och växterna ansågs vara tillgodosedd genom innanläsningen av de stycken i läseboken, som handlade om dessa föremål, och innehållets utfrågning. Geografiundervisningen skedde genom »läsning» på gamla och slitna kartor över Skandinavien och jordgloben. »Läsningen» bestod i uppräknings- och utpekning av världsdelar, världshav, Europas länder, Sveriges gränser, huvuddelar, landskap, floder, större sjöar och viktigare städer. Vid historieuundervisningen lästes utantill ett litet häfte innehållande på ungefär 10 sidor en schematisk översikt över Sveriges historia. För övrigt lästes de historiska styckena i folkskolans läsebok innantill och utfrågades.

Teckning var ett läroämne, som icke förekom i någon skola. I fortsättningsskolorna var den ju obligatorisk men tillgick där på det sätt, att barnen på sina griffeltavlor med hjälp av linjal fingo upprita trianglar och parallelogrammer.

Gymnastik ansågs vara övad, när barnen fått lära sig att ställa upp sig i led, med ordning gå in i förstugan och uppför trappan till övre våningen. För övrigt ansågos de långa skolvägarna och lekarna på rasten giva barnen tillräcklig anledning till kroppsövning. Sång övades i några få skolor, där läraren hade förmåga därtill, men bestod i de allra flesta fall blott i en illa sjungen morgonpsalm.

Så väl föräldrar som barn voro angelägna om att de senare så snart som möjligt skulle få sluta skolan. Den vanliga tiden, som berättigade till avgång, var tre terminer i småskolan och tre terminer i folkskolan. Såsom förut nämnts, avkortades terminerna ofta mycket starkt. Någon indelning i klasser och fortskridande i kurser från klass till klass förekom icke, utan alla genomgingo varje termin detsamma. Genom upprepningen

inlärde de mera begåvade barnen de färdigheter i utamläsning, innanläsning, skrivning och räkning, som skolan hade att inöva, men till barnens själsutveckling bidrog den i mycket ringa mån eller blott så till vida, som de meddelade färdigheterna ökade möjligheterna att utvidga och bearbeta en föreställningskrets.

I icke så få församlingar voro fortsättningsskolor anordnade. De hade en uppgift att fylla, så till vida som de för de barn, som hade någon lust för lärande, lämnade tillfälle att uppfriska, samla och i någon mån föröka det vetande och de färdigheter, som de tillägnat sig under och efter sin skolgång. Men tiden var för kort och underbyggnaden för svag, för att dessa skolor skulle kunna blivit något mer än repetitionsskolor, nämligen förberedelser för arbetslivet i hem och samhälle.

Att under sådana förhållanden föra fram skolväsendet till en ändamålsenlig organisation och att fylla det med ett innehåll som motsvarade dess uppgift, var förenat med oerhörda svårigheter. Om det i någon mån lyckats, så tillkommer förtjänsten därav i första rummet de folkskollärare, som med öppen blick för uppgiftens storhet icke låtit nedslå sig av hinder, som kunde synas oöverstigligen, utan ihärdigt var och en på sin plats troget fullgjort sina plikter, fyllt sin undervisning med fostrande innehåll och så småningom dragit upp en stam av män och kvinnor med medborgarsinne och kärlek till skolan.

C. O. A.

Ett nordiskt lärare- och lärarinneförbund.

Uti en serie artiklar, införda i den finska Tidskrift för folkskolan, har föreståndaren för småskoleseminariet i Helsingfors och f. d. ordföranden i Finlands folkskollärare- och lärarinneförening *Kaarle Werkko* återupptagit det förslag, som han framförde redan år 1895 och som går därpå ut, att de allmänna folkskollärareföreningarna i Sverige, Norge, Danmark och Finland skulle tillhoppa bilda ett nordiskt lärare- och lärarinneförbund. Detta skulle enligt förslagsställarens mening ske på det sättet, att de särskilda landens allmänna föreningar fortfarande skulle föra var och en sitt fria och självständiga liv såsom hittills, men att medlemskap i någon av dessa skulle tillika både berättiga och förplikta till medlemskap i den gemensamma nordiska föreningen. Den nordiska föreningen skulle dessutom stå öppen för sådana lärareföreningar, som vore bildade för något speciellt ändamål och som ej tillhörde de allmänna föreningarna, samt därjämte för varje enskild person i något av de fyra nordiska länderna, vilken ägnar sig åt uppfostrans gärning eller intresserar sig härför.

Ledningen av den nordiska föreningen skulle anförtros åt en styrelse, sammansatt utav lika många ledamöter från vart och ett av de fyra rikena, och skola dessa ledamöter väljas av centralstyrelserna för de allmänna föreningarna. Styrelsen skall hava sitt säte i Stockholm, och styrelsens sekreterare, som blir den ledande själen i förbundet, skall vara här bosatt.

De uppgifter, som enligt herr Werkkos förslag skulle kunna föreläggas det ifrågasatta förbundet och särskilt dess styrelse,

äro både många och betydelsefulla. Sålunda skulle denna styrelse övertaga anordnandet av de allmänna nordiska skolmötena, årligen utgiva en nordisk folkupplysningskalender med uppgift om de viktigaste tilldragelserna under årets lopp på uppfostrans och undervisningens område, om nya pedagogiska strömningar i de skilda kulturländerna, med biografier över under året avlidna minnesvärda pedagoger, med förteckning och recensioner över utkommen pedagogisk litteratur m. m. Den skulle vidare utgiva en nordisk pedagogisk folkupplysnings-tidskrift samt ombesörja översättning av värdefulla pedagogiska arbeten eller utgivandet av pedagogiska originalarbeten, upprätta pedagogiska bibliotek och skolmuseer, ett i varje av de fyra rikena, eller komplettera de redan befintliga och ställa dem i ett livligt samarbete med varandra, verka för åstadkommande av internationella lärare- och lärarinnehem i varje rike, för pedagogiska studieresor för lärare och lärjungar, för upprättandet av en nordisk folkupplysningsbyrå och för bildandet av ett fritt nordiskt folkupplysningsarbetareförbund. Dessutom skall den ombestyras, att på dagordningen stående frågor, som angå folkuppfostran eller beröra uppfostrarnas intressen, bliva dryftade inom de allmänna föreningarna, och att därvid ett samfällt uttalande kan komma till stånd.

Herr Werkko är övertygad om, att den föreslagna sammanslutningen skulle medföra en allmän uppräckning åt folkbildningssträvandena här i Norden, dels därigenom att blicken hos uppfostrans målsmän genom samarbetet med kamraterna i grannländerna bleve mera vidgad, och dels därigenom att sammanslutningen skulle giva dessa uppfostrare en större pondus och därmed rikta allmänhetens uppmärksamhet på betydelsen av deras gärning.

Att detta är riktigt tänkt inses nog av envar. Enighet ger styrka, säger ett gammalt ordspråk, och uppslaget innehåller helt viss mycket, som bör tillvaratagas och bringas till utförande. Som nämnt är, framkom det redan för 23 år sedan. Det diskuterades då vid Sveriges allmänna folkskollärareför-

enings ombudsmöte, vilket hölls i samband med det nordiska skolmötet i Stockholm 1895. I detta ombudsmöte deltog även ombud från de norska, danska och finska allmänna folkskollärareföreningarna. Därvid gjordes på förslag av Fridtjuf Berg det uttalandet, att en samverkan mellan de nordiska ländernas allmänna folkskollärareföreningar borde komma till stånd, och centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärareförening fick även i uppdrag att utarbeta förslag till en sådan samverkan.

Att detta beslut emellertid icke kom till utförande berodde därpå, att de finska lärarna av sina politiska förmyndare blevo förbjudna att korrespondera eller föranstalta gemensamma möten med de skandinaviska länderna.

Nu hava finnarna frigjort sig från det politiska förmynderskapet och frågan kan således återupptagas. Detta kan ske så mycket lättare, som det kan sägas, att en sådan samverkan redan blivit påbörjad. År 1916 hölls nämligen ett gemensamt sammanträde i Köpenhamn mellan centralstyrelserna för Sveriges, Norges och Danmarks allmänna folkskollärareföreningar. Därvid beslutades, att sådana möten borde anordnas vartannat år och att nästa möte skulle hållas i Stockholm 1918. Tidshöllandena hava dock tyvärr vållat ett uppskov med detta möte, men får världskriget nu ett slut, så torde mötet komma till stånd 1919. Det faller då av sig självt, att även centralstyrelsen för Finlands allmänna folkskollärareförening blir inbjuden till detsamma. Frågan om det nordiska lärare- och lärarinneförbundet kan då åter bli föremål för en grundlig behandling och närmare utformas.

Alfr. F—n.

Folkskoleöverstyrelsens utkast till förslag till småskoleseminariernas ombildning.

För närvarande föreligger ett förslag av Folkskoleöverstyrelsen till småskoleseminariernas ombildning. Dessa läroanstalter hava nämligen hittills varit olika anordnade såväl med avseende på lärotid som ledning och inspektion m. m., varför förslag till mer eller mindre omfattande förändringar framställts från olika håll: av åtskilliga föreståndare för landstingsseminarier (1907), av centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärareförening (1911), av folkundervisningskommittén (1912) och av läraresamfundet ang. lärares avlöning (1915).

Sedan nu åtskilliga förarbeten för en reform blivit slutförda, har Överstyrelsen framlagt ett **förslag till huvudsakliga bestämmelser i stadga för småskoleseminarierna**, som varit utsänt till olika myndigheter för avgivande av utlåtanden.

Vi vilja här meddela några viktigare punkter i nämnda förslag.

Småskoleseminariernas *ändamål* bör i första rummet vara att utbilda lärarinnor för småskolor. I den mån så kan anses behöfligt, böra de dock jämväl tillgodose den utbildning, som erfordras för anställning vid mindre folkskola eller som biträdande lärarinna vid folkskola. *Lärokursen* bör vara minst tvåårig och avslutas med småskollärareexamen. Med seminariet bör vara förenad en övningsskola, som omfattar småskola och, där förhållandena så medgiva, en eller flera årsklasser av den egentliga folkskolan. Lärokursen skall omfatta dels hittills förekommande kunskaps- och övningsämnen jämte hälsolära och hushållsarbete, dels särskilda övningar för främjande av den praktiska utbildningen för lärarkallet. *Läsåret* bör om-

fatta minst 38, högst 39 veckor, tid för inträdes-, flytttnings- och avgångsprövningar häri inräknad.

Vidare innehållas stadganden om lokal, materiell, lärjungarnas fysiska vård och inträdesfordringar. Beträffande *åldern* för inträde fordras att vid ingången av det år, då inträde sökes, ännu icke ha fyllt 28 år, men, om inträde sökes i första klassen, hava fyllt 17 år, och för inträde i annan klass hava fyllt 18 år. För godkänt vitsord i inträdesprövning fordras vissa insikter och färdigheter i följande ämnen: kristendoms-kunskap, modersmålet, matematik, historia, geografi, naturkunnighet, välskrifning, sång och slöjd. För att kunna intagas i första klassen bör sökande ha erhållit godkänt vitsord i kristendoms-kunskap, modersmålet och matematik samt i det hela visat sig ha god folkskolebildning och för arbetet vid seminariet erforderlig förståndsmognad och begåvning.

Småskollärareexamen förrättas under ledning av chefen eller någon ledamot av överstyrelsen eller en av överstyrelsen förordnad examensledare. Examen bör omfatta ett skriftligt prov, undervisningsprov och muntligt förhör jämte uppvisning i övningsämnena.

Seminariet *förestås* av en rektor, som bör vara ordinarie lärare, och utom rektor böra minst två av lärarna hava full tjänstgöring. Minst en av seminariets ordinarie lärarkrafter bör vara kvinna. Dessutom tillkomma lärare i övningsämnena (timlärare).

Rektor förordnas av folkskoleöverstyrelsen för högst 5 år i sänder, sedan seminariets styrelse avgivit förslag.

Bland de sökande till ordinarie lärarebefattning, vilka av Överstyrelsen förklarats behöriga, utser seminariestyrelsen, efter yttrande av rektor, den, som med hänsyn till skicklighet, insikter och erfarenhet samt läroanstaltens förhandenvarande behov befinnes vara mest lämplig.

Seminariet står under *ledning* av folkskoleöverstyrelsen, som för detsamma förordnar en inspektör.

Den lokala styrelsen utövas av en av landsting eller stadsfullmäktige utsedd styrelse, som bör bestå av fem personer, av vilka

en bör vara kvinna. Till seminariestyrelsens åligganden hör bl. a. att i enlighet med de närmare bestämmelser, som kunna bliva stadgade, handlägga frågor rörande arbetsfördelning och timplan, lärotider, elevantal, inträdesprövning, avgångsexamen och förvisningsstraff, att tillsätta lärare och anställa seminarie-läkare, att vid rektorsförordnande avgiva förslag och att bevilja lärare tjänstledighet och avsked.

Beträffande *avlöning* bör ordinarie lärare likställas med lärare vid folkskoleseminariernas övningsskolor. Lönerna föreslås sålunda för rektor (manlig) till 3,400, särskilt arvode 1,000, 3 ålderstillägg tills. 1,200, för kvinnlig lärare 2,800, 2 ålderstillägg tills. 900, för lärare i musik, teckning och välskrifning samt gymnastik 95 kr. för veckotimme, i slöjd och huslig ekonomi 90 kr. för veckotimme.

Ett småskoleseminarium med 2 elevklasser bör äga utom rektor 3 lärare med full tjänstgöring samt dessutom timlärare för undervisningen i övningsämnena. Ett seminarium med 1 elevklass (intagning vartannat år) får en ordinarie lärare mindre och behöver mindre antal timlärartimmar i övningsämnena. Som normalt kan antagas, att alla lärarekrafter utom rektor äro kvinnliga.

Staten för ett seminarium med 2 elevklasser kan i medeltal sättas till 28,350 och staten för seminarium med 1 elevklass i medeltal till 20,500 kr. Den jämförelsevis ringa skillnaden mellan dessa belopp ger vid handen, att seminarier med endast en elevklass måste anses ekonomiskt mindre fördelaktiga.

Överstyrelsen har även uppgjort ett förslag *till grunder för statsbidrag* till småskoleseminarierna.

Till sist uttalar överstyrelsen rörande *stipendier*, att småskoleseminariernas elever i detta hänseende böra likställas med folkskollärareseminariernas.

Även om vissa mindre förändringar i nämnda förslag äro önskvärda, vinna dock småskoleseminarierna genom detsamma större enhetlighet och fastare organisation än vad nu är fallet. I lönehänseende bliva också lärarna ganska väl tillgodosedda,

Litteratur.

L. G. Sjöholm och A. Goës. *Handledning vid undervisningen i hembygdskunskap. II. Andra skolåret.* P. A. Norstedt & Söner, 1918. Pris 6:75 à 7:50.

För två år sedan hade vi nöjet anmäla första skolåret av förf:s *Handledning* (se årg. 1916, sid 205). Vad som där nämnts, gäller i tillämpliga delar även om det andra skolåret.

Förf., som särskilt ägnat sitt arbete åt denna gren av undervisningen, framlägger här sin rika erfarenhet i ämnet till ledning för lärare i småskolor.

Det rikhaltiga innehållet meddelas i följande avdelningar: Vår föda, Våra kläder, Våra bostäder, Möbler och husgeråd, Tid och högtid, Väderleksiakttagelser, Samfärdsmedel, Iakttagelser från djurlivet, Iakttagelser från växtlivet. Förf. gör även en översikt av *Innehållet, ordnat efter läsåret* (Förslag till plan för 2:a skolåret).

Liksom i föreg. del äro här intagna ett antal sånger, 18 stycken, av Olof Holmberg. Om textboken härtill se detta häfte. En mängd teckningar och andra bilder, ett stort antal av dem kolorerade, över i framställningen nämnda föremål — över 300 — äro med erkänd skicklighet utförda av teckningsinstruktör A. Goës. I de särskilda avdelningarna angiver förf., huru han brukar gå till våga vid behandlingen av resp. ämne. Anvisningar för klippning och modellering lämnas även.

Priset kan synas högt, men i betraktande av de dyra tiderna och den präktiga utstyrelsen kan man ej undra därpå. Skolråd, skolstyrelser, seminarier m. fl. erhålla del II för 5 kr. à 5:60.

Vi äro övertygade om att lärare, som gjort bekantskap med förra delen, skynda sig att skaffa den nu utkomna förträffliga handledningen.

Saga och sanning. Läsning för svenska gossar och flickor utgiven av *Hilding Celander* och *Jeanna Oterdahl*. Del. I. *Fjärde skolåret* och Del II. *Femte skolåret*. Stockholm, Albert Bonniers förlag, 1918. Pris 3:50 för vardera delen.

Författarna till förevarande läsebok äro var på sitt område fackbildade, varföre man kan vänta, att de åstadkommit en god läsebok. De nu utkomna delarna äro avsedda för 4:e och 5:e skolåret i folk-

skolan och de två eller tre lägsta klasserna i allmänna läroverk samt för flickskolor. Förf. ha följt de metodiska anvisningarna för läsningen i kl. 1—3 i realskolan, där det bl. a. heter, att »läsningen huvudsakligen bör ske med stöd av en för dessa klasser avsedd läsebok, som genom sitt innehåll är ägnad att *giva en sund näring åt barnens fantasi- och tankeliv*». De ha mera än som är vanligt i detta slags läseböcker lämnat å sido historiska, geografiska och naturvetenskapliga skildringar, som ganska allmänt torde läsas i samband med respektive ämnen, och i stället »koncentrerat urvalet på sådant, som ur modersmålsundervisningens synpunkt eller ur allmänna bildningssynpunkt är av särskilt värde, och som icke finnes lika väl tillgodosett vid den övriga skolundervisningen». Deras avsikt är att väcka kärlek till god läsning och motarbeta undomens sysselsättning med detektivromaner och annan dålig litteratur. Detta syfte är mycket lofvärt, och styckena äro i det hela väl valda. Dock anse vi, att det ej skulle ha skadat, om några skildringar med sakligt innehåll medtagits särskilt för 4:e skolåret.

I första delen märkas några stycken ur den fornnordiska guda- och hjältesagan, folksägner, folksagor och folkvisor samt ett stort antal lättlästa och »roliga» stycken. Topelius »Bullerbasius» förtjänar sin plats, men den långa skildringen »Herr Klumpedump från Klumpedonien» (på 13 sidor) tro vi knappast tilltalar barn av den ålder, varom här är fråga. Läraren har också tillfälle att välja bland det rikhaltiga innehållet. I andra delen eller 5:e skolåret träffa vi utom poetiska stycken med historiskt underlag skildringar ur den grekiska hjältesagan och sagor från medeltiden, t. ex. Tannhäuser och Lohengrin. Att dessa sistnämnda intagits, räkna vi som en förtjänst, isynnerhet som barnen så ofta få höra talas om dem.

Några dramatiska stycken förekomma även, såsom Sanningens pärla i 1:a delen och Rinaldo Rinaldini i 2:a delen, båda av Topelius.

Förf. ha ej medtagit några reproduktionsövningar, emedan de anse lärarens berättande vara den lämpligaste utgångspunkten för lärjungarnas skriftliga återgivande på detta stadium.

I slutet av båda delarna bifogas ord- och sakförklaringar men blott det allra nödvändigaste, enär det blir lärarens sak att bedöma vad som behöver förklaras.

Beträffande bokens titel tycka vi, att Saga och verklighet skulle ha lämpat sig bättre än Saga och sanning, då, såsom särskilt Zillerska skolan påvisat, sagan ofta i psykologiskt hänseende innehåller sanning.

Läsebokens innehåll är sådant, att det bör tilltala de unga, och den kan därför rekommenderas till prövning och användning på det stadium, varför den är avsedd.

Anna Sörensen. Missionen i undervisningen, Uppsala 1918, Svenska kyrkans missionsstyrelsens förlag. Pris 30 öre.

Maria Bergmark och Anna Sörensen. Guds verk ur bibeln och kyrkohistorien, lärobok i kristendom, II: 2. Ur missionshistorien. Stockholm 1918, Norstedt & Söner. Pris 1: 90 på vanligt papper, 1: 60 på trähaltigt papper.

Utan tvivel har missionshistorien icke i kristendomsundervisningen hittills fått den plats, som den förtjänar. Och dock hör missionshistorien icke blott ur allmänbildningens synpunkt såsom en anmärkningsvärd världshistorisk rörelse utan också av pedagogiska skäl hemma i skolan. En på hjärtat och karaktären inverkan under visning kommer nämligen bäst fram i berättelsens form till människor av alla åldrar men i synnerhet till barnen. Därför läggas berättelser ur bibeln och kyrkohistorien till grund för skolans kristendomsundervisning. Men de bibliska berättelserna komma tillbaka så många gånger, att de lätt bliva utträskade, och kyrkohistoriens händelser och personer kunna komma att förefalla barnen allt för avlägsna och främmande. Däremot kan genom berättelser ur samtidens missionshistoria och ur levande eller nyss bortgångna missionärens liv det kristna livsinnehållet aktualiseras för barnen, på samma sätt som den profana historien bringas närmare barnen genom hembygdshistorien. Detta kan ske med så mycket bättre verkan, som barnen höra talas om missionärer i hemmen, kanske få höra föredrag av missionärer, som äro på besök i hemlandet, och som den svenska missionen från vår egen och den närmast föregående generationens tid har att uppvisa gestalter, som kunna bliva föremål för det behov att välja ideal, som betyder så mycket för barnens karaktärsutveckling.

Läraren kan föra missionen på tal vid undervisningen i kristendomsämnet olika grenar och begagna stoff, hämtat ur dess historia, till belysning av katekesens, den bibliska historiens och bibelläsningens innehåll, men det är utan tvivel riktigt, att en sammanhängande missionsundervisning tillika kommer såsom avslutning på kyrkohistorien. Den kristna kyrkans historia är ju till väsentlig del missionshistoria, och den yttre utvecklingen har alltid inverkat på den inre liksom tvärtom. Världssamfärdselns utveckling har i våra dagar gjort hednamissionen mer än någonsin till en faktor i kyrkans liv, och i kristendomsundervisningen får ej saknas en framställning därav.

För Bergmarks och Sörensens missionshistoria ligger samma plan till grund som för förf:nas kyrkohistoriska berättelser. Efter en översikt av missionsläget i olika delar av världen i samband med berättelsen om det stora missionsmötet i Edinburgh år 1910 berättas om de två religioner, buddhismen och muhammedanismen, som strida med kristen-

domen om völdet över världen. Därefter komma berättelserna ur nutidens missionshistoria: om David Livingstone och hans upptäckts- och missionsresor i Afrika, om Peter Fjellstedt och missionsintressets uppkomst i Sverige, om svenska kyrkans mission bland zuluerna, om Axel Liljestränd och Rhodesiamissionen, om tamulmissionen i Indien och svenska kyrkans missionsverksamhet därstädes, om läkarmissionen och svenska kyrkans verksamhet på det södra indiska fältet, om Carl Johan Carlsson och evangeliska fosterlandsstiftelsens mission i Ostafrika, om Nils Westlind och svenska missionsförbundets mission i Kongo samt om Petrus Læstadius och missionen bland laparna. Huvudvikten är, såsom synes, lagd på berättelser om svensk insats i missionsarbetet. Framställningen föres fram i raska drag med livfulla skildringar av människor och deras omgivning i de främmande länderna. Det hjältemod, som kan ådagaläggas i strid mot dödsbringande natur, hunger och sjukdomar, människors vinningslystnad, illvilja, misstroende och okunnighet samt den trovisshet, som ej låter sig nedslås av motgångarna, visa åskådligt, att religionen är mänsklighetens högsta livsyttning, att kristendomen är en världsövervinnande makt samt att lyckan och friden vinnas endast i föreningen med Gud.

Vi förmoda, att de nya fortsättningsskolorna med fördel skola använda de missionshistoriska bilderna till komplettering av de kyrkohistoriska, som där kunna komma att läsas. Även för seminarierna bör »Ur missionshistorien» vara välkommen såsom utfyllning med konkreta bilder av den översikt av missionens historia, som är upptagen i kursplanen.

C. O. A.

C. A. M. Lindman. Svensk fanerogamflora. 639 s. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners förlag, 1918. Pris häft. 14: 25, kart. 16 kr.

Professor Lindman har med sitt arbete från början avsett att giva nybörjare i artkänneedom en mera snabb och säker insikt rörande vårt lands fanerogamer och har därför i sin flora i riklig mängd intagit avbildningar. Men i den mån arbetet fortskridit, har han insett, att även de i växtkänneedomerna mera bevandrade ofta kunna vara tveksamma, när det gäller att bestämma vissa artgrupper. Vi sakna visserligen icke floristiska arbeten av något äldre datum, men en ny flora var dock av behovet påkallad, emedan artförrådet under senare årtionden betydligt ökats. Många former, som förut ansetts som varieteter, ha nämligen vid närmare studium befunnits vara särskilda arter. Dessutom ha nya arter tillkommit. De botaniska namnens

reformerings har ock mycket skridit framåt. I stället för förut brukliga ha därför ett antal artnamn här upptagits.

För vissa grupper har förf. haft specialister till medarbetare, bland vilka märkas lektor E. Adlerz (Rubus). f. d. rektor S. Almquist (Rosa, ej mindre än 205 arter, ordnade efter arttyperna), assistenten d:r H. Dahlstedt (Hieracium och Taraxacum, resp. 89 och 99 arter), fru Elisabet Ekman (Draba), överläkaren d:r B. Floderus (Salix), apotekare J. G. Gunnarsson (Betula), kyrkoherde J. O. Hagström (Potamogeton), konservator O. R. Holmberg (Puccinellia) samt några andra, som beskrivit en och annan art.

Såsom nämnt är arbetet försett med ett stort antal visserligen enkla men karaktäristiska figurer, som böra göra god tjänst vid exmineringen av växter och uppfattningen av mera detaljerade kännetecken.

Utan att gå in i några enskildheter, vartill vi nu ej ha tillfälle, vilja vi uttala, att det är av synnerligt värde att nu ha erhållit en flora av begränsat omfång men dock ganska fullständig i överensstämmelse med nyare forskning. Den kommer säkerligen att vara till god tjänst såväl för studerande som för andra intresserade.

Barnens textbok till sånger under de första skolåren valda och ordnade närmast i anslutning till undervisningen i Hembygds-kunskap utgiven av L. Gottfrid Sjöholm, lärare vid folkskoleseminariet i Göteborg. P. A. Norstedt & Söner, 1918. Pris 50 öre.

Barnens textbok är ett litet häfte med 61 sånger av olika författare, bland vilka märkas utgivaren, som skrivit mer än hälften, Alice Tegnér, Anna Maria Roos, Zacharias Topelius, Felix Körling, Jeanna Oterdahl m. fl. Beträffande melodierna hänvisas till *Handledning vid undervisningen i hembygds-kunskap* I, II eller III av L. G. Sjöholm, 115 sånger för de små av Olov Holmberg och visor och sånger av Alice Tegnér.

Förf. vänder sig till de små i ett sympatiskt förord, som slutar sålunda: »Fåglar, som ej sjunga, båtar, som ej gunga, bjällror, som ej klinga, hästar, som ej springa, bössor, som ej knalla, barn, som inte tralla, äro dumma, äro dumma alla». Så säger Alice Tegnér, som gjort många av melodierna, och så säger också utgivaren av denna textbok, din gode vän G. S.

Då utgivaren av textboken är fackman på hembygdsundervisningens område, kunna vi vara säkra på att valet av sånger är sådant, att det väcker barnens intresse för nämnda undervisning.

Läsning för Svenska folket. H. 3 1918. Pris 40 öre.

Innehåll: Finlandssvensk diktning av Sartor. Forts.: Elektricitetens natur av Ruben Mattson; Det första järnvägsförslaget i Sverige

och dess behandling i riksdagen av Sanfrid Velin; Drag ur svenska jordbrukets utveckling av Lennart Ribbing; Kurrendan av J. Thulin; Elisabet av Österrike av Ebba Ramsay.

Tidskrift utgiven av Pedagogiska föreningen i Finland redig. av V. T. Rosenqvist. H. 5 1918.

Innehåller bl. a.: Danska skolor och danska skolmän av Hjalmar Öhman; In memoriam: Karl Eliel Petra, av Kirj. Väinö Perälä (på finska); Karl Konstantin Nyström, av K. A. Björkstén; Karl Walter Poppius, av Knut Sääf; Karl Reinhold Hirvensalo, av Kirj. Paavo Virkkunen (på finska) samt Litteratur: Karl F. Lindman, Läro- och övningsbok i fysik för mellanskolor och seminarier, anm. av O. Nevanlinna; Maria Holmström, N. F. S. Grundtvig, en märkesman i det 19:e århundradet anm. av V. T. R.; Genmåle av Hugo Bergroth.

Dansk Seminarieblad. Oktober 1918. Redig. af Chr. Hoirup, Gjedved, Horsens.

Innehåll: Bekendtgørelse om Ændringer i Fordringerne ved de afsluttende Prøver ved Seminarierne samt om Ændringer med Hensyn til Karakterberegningen ved denne Prøve; Bekendtgørelse om Ændringerne i Fordringerne ved Optagelsesprøven til Seminariernes yngste Klasse samt om Ændringer i Bestemmelserne om Karaktergivning ved denne Prøve; Dansk Retskrivningsforening.

Pedagogisk Tidskrift. H. 9. 1918.

Av innehållet märka vi först en artikel om Lärarnas rättsliga ställning av Nat. Beckman och därefter följande recensioner: Oscar Bensow, A. Ahlberg, den kristna världs- och livsåskådningen; B. Risberg, H. Andersson, Kuno Amérs skolår, och Märta Ambrosius, Lykon med den stora handen; Martin P:n Nilsson, Fr. Poulsen, Græskromersk Kunsthistorie; Nils Lundqvist, Fagerlund-Rönholm, Geografisk skolatlas; Sven Ekman, D. S. Hector, Samlaren.

Pedagogisk Tidskrifts oktobernummer innehåller bl. a.:

Johan Jeppsson. Ett skolproblem.

Henrik Petrini. Realskolans omläggning på naturvetenskaplig grund. Oscar Bensow. Anmälan av G. Norelius, Från tvenne studieresor, och densammes Luther som uppfostrare.

Bernh. Risberg. Anmälan av G. Cederschiöld, Framtidssvenska.

Karl Kärre. Anmälan av P. J. Edler och J. Holmberg, Political Speeches.

Otto Rohnström. Anmälan av fransk skollitteratur.

Vilhelm Vessberg. Anmälan av J. R. Pallin, Lärobok i nya tidens historia, 8:de uppl.

Richard Nordin. Genmäle.
Kortare meddelanden.
Kungliga beslut.
Personalnotiser.

Katalog över Folkskoleseminariet i Strängnäs. Höstterminen 1918. Antalet elever i Seminariet 112, därav i kl. IV A 23, i kl. IV B (studentklass) 21, barnens antal i övningsskolan 107. Seminariet har elever från rikets alla län. Som något ovanligt kan nämnas, att flertalet elever ha Stockholmstelefon, några rikstelefon.

Linköpings folkskolelärareseminarium. Lärare och lärjungar höstterminen 1918. Antalet elever vid seminariet 101, barnens antal i övningsskolan 95.

Linköpings samgymnasium. Katalog. Höstterminen 1918. Läroanstalten grundades förra året genom lektörerna K. L. Hagström, som är skolans rektor, och N. Berner, kassaförvaltare och biträdande rektor. Ett flertal av allmänna läroverkets lärare uppehålla undervisningen i sina resp. ämnen.

Lärjungarnas antal utgör innevarande termin 27, varav 12 kvinnliga.

Carl Edqvist. Kyrkohistoria för barndomsskolor. P. A. Norstedt & Söner 1918. Pris 1 kr. 60 öre.

Förf:s, numera kyrkoherden i Kiruna, kyrkohistoria är utarbetad efter samma plan som hans »Bibl. historia för barndomsskolor» och är avsedd för sjätte, sjunde och åttonde skolåren.

Här redogöres på ett i allmänhet lättfattligt sätt för de viktigaste företeelserna inom kristna kyrkans historia. Den har bl. a. den förtjänsten, att den till omfånget är begränsad, så att man bör hinna med den. Förf:s mening torde vara, att läraren under muntlig framställning meddelar vissa drag, som ej komma till tals i läroboken. Så t. ex. nämnes ej något om den lutherska rättrohetens förtjänst, om det egendomliga för metodismen och om nyevangelismens ensidighet m. m.

Vid sidan av läroboken kan man därför för vissa partier behöva läsa några biografier ur en lämplig läsebok.

I samband med en sådan tro vi, att läroboken väl kan uppfylla sitt ändamål för barndomsskolorna.

Kungl. Folkskoleöverstyrelsens underdåniga berättelse om dess verksamhet under tiden 1 juli 1916—30 juni 1917. Stockholm 1918. P. A. Norstedt & Söner.

Förevarande berättelse, den tredje årgången, är liksom de två föregående avfattad under följande fjorton huvudavdelningar:

I. Folkskoleöverstyrelsen. II. Anstalter för utbildning av lärarkrafter för folk- och småskolor. III. Folk- och småskolor. IV. Fortsättningsskolor. V. Högre folkskolor. VI. Folkskolinspektionen. VII. Allmän folkbildning. VIII. Abnormundervisningen. IX. Särskilda läroämnen. X. Avlönings- och pensionsväsendet. XI. Frågor ang. undervisningsmateriell. XII. Fysisk nppfostran och socialpedagogiska frågor. XIII. Reseunderstöd samt anslag till tidskrifter m. m. XIV. Sammandrag av folkskoleöverstyrelsens diaries.

Härtill komma åtta bilagor, som erbjuda åtskilligt av intresse. Dessa äro: 1. Rotelindelning för K. folkskoleöverstyrelsen. 2. Utdrag ur konsulenters, inspektörers och sakkunnigas berättelser rörande folkhögskolorna, blindundervisningen, sinnesslöanstalterna, undervisningen i gymnastik, huslig ekonomi, manlig och kvinnlig slöjd, ur folkskolinspektörernas berättelser. 3. Uppgifter rörande överstyrelsen underlydande läroanstalter m. m. 1. Folkskoleseminarierna. 2. Småskoleseminarierna. 3. Högre folkskolor. 4. Folkhögskolor. 5. Folkbiblioteksverksamheten. 6. Den populärvetenskapliga föreläsungsverksamheten. 7. Abnormundervisningen. 4. Reglemente för högre folkskolan i Södertälje. 5. Avskrift av K. M:ts nåd. brev till statskontoret, ang. anslag till fortbildningskurser i allmänhet för lärare vid folk- och småskolor. 6. K. Folkskoleöverstyrelsens cirkulär till skolråd och folkskolestyrelser rörande uppgifter till folkskolestatistiken, blankett I. 7. Anvisningar och råd rörande eldningen i värmeledningspannor i skolorna under den kommande vintern. 8. Folkskolinspektionen år 1918.

Genom dessa ärligen utkommande berättelser får man en god överblick över de många ärenden, som av överstyrelsen behandlas, och det är av värde och intresse att få kännedom därom särskilt för dem, som direkt sysselsätta sig med någon gren av folkundervisningen, men även för andra intresserade.

Tryckfel i h. 3.

- Sid. 141, rad 8 nedifrån står Nic. Hermean, bör vara *Nic. Hermann*.
» 142, « 8 uppefrån » Blanzseffor bör vara *Blanzseffor*.
» 146, sista raden, står sådant, bör vara *sådan*.
» 154, rad 3 nedifrån, står Kerchensteiners, bör vara *Kerschensteiners*.